

Cetatea Moldovei

Revistă lunară de probleme actuale, literatură și critică

Director: GH. A. CUZA

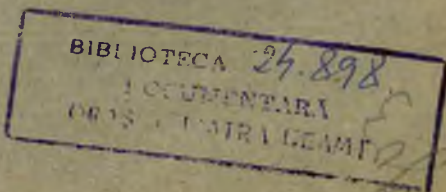
S U M A R

ARTUR GOROVEI	Artur Stavri
I. M. MARINESCU	Revelație
LECA MORARIU	Primul „volum” — Creangă și descântec lui...
GH. A. CUZA	Utrenii de iarnă. Muguri în iarnă
GH. TUDORANU	Reminiscențe din lumea școlară
CORNELIU DABIJA	Vântule, pământule...
G. BEZVICONI	Costache Negruzzi scriitor basarabean
PETRE STATI	Cutreierări. Spiritus rector
AUREL GEORGE STINO	În puterile ciobanului Sănduc...
D. FLOREA-RARIȘTE	Cetățuia
ION HOLBAN	Orientare și selecție profesională
PIMEN CONSTANTINESCU	Către lună (traducere din G. Leopardi)
SOFIA G. UȚĂ	Orașe moldovenești: Orheiul
SPERANȚA PASCU	Madam Alter
M. GR. CONSTANTINESCU	Moartea cerbului
GH. A. CUZA	Viața la Iași
TH. A. ROTARU	Cronica medicală
I. FR. BOTEZ	Cronica externă
I. FR. BOTEZ (traducere)	Cronica iudaică

ÎNSEMNĂRI: Decorația Mareșalului Antonescu de Făhrerul Cancelar. — 24 Ianuarie 1942. — Vizita la Iași a d-lui Ion Petrovici, ministrul Educației Naționale. — Discursul Făhrerului. — D-l Mihai Manoilescu despre A. C. Cuza. — Aniversarea «Gândirei». — † Profesorul Neculai Iordanian. — Anticălineștiana. — Aniversarea lui Artur Gorovei. — «Gândirea» — «Cetatea Moldovei» — «Luceafărul». — Conferințele datinei. — Congresul chirurgiei de război. — Necesitatea unui institut genealogic. — Un articol al lui „C. Stamati”. — Iarăși hârtia! — Către abonați.

RECENZII. — BIBLIOGRAFIE.

I A Ș I

CETATEA MOLDOVEI

REVISTĂ LUNARĂ DE PROBLEME ACTUALE, LITERATURĂ ȘI CRITICĂ

Inscrisă sub Nr. 1108 din 7 Martie 1941, la Tribunalul Iași, Secția III-a

APARE LA 1 A FIECĂREI LUNI

REDACȚIA :

Iași, str. Codrescu 5,
la D-1 Profesor *Gh. A. Cuza*
Telefon Nr. 1664

ADMINISTRAȚIA :

Iași, str. L. Catargiu 32,
la Prof. *Speranța Pascu*
Telefon Nr. 1432

ABONAMENTE

IN ȚARĂ :

Pe un an	lei 600
Pe 6 luni	lei 350
Pe 3 luni	lei 200
Pentru instituții	lei 1000
Abonament de sprijin	lei 2000

IN STRĂINĂTATE :

Pe un an	lei 1000
--------------------	----------

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

CETATEA MOLDOVEI

REVISTĂ LUNARĂ DE PROBLEME ACTUALE, LITERATURĂ ȘI CRITICĂ

Director: GH. A. CUZA

ARTUR STAVRI

Ne dădusem întâlnire la Râșca, la mănăstire, ca să mergem împreună la Duruitoarea.

Dela Cămârzanii luț Morțun, de pe Moldova, erau să vie și musafirii dela Botoșani, familia Stavri.

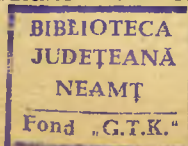
Când am ajuns la mănăstire, eu și cu prietenul meu, o rudă a Stavrieștilor, era prea târziu ; am cam zăbovit noi plecarea din Folticeni, și ei se îndreptaseră spre Duruitoarea, într'un car cu boi.

Duruitoarea este o cascadă, pe apa Râșcâi, în fundul muntelui. O cascadă în miniatură, dar vrednică de văzut și de admirat. Drumul până la Duruitoarea, pe care nu-l cunoșteam, nu era greu de nimerit, și am luat-o pe jos, tot pe malul pârâului, și mereu grăbeam pasul. Venise și soarele drept inimă, și aveam o poftă de mâncare, pe care o excita și mai mult gândul că prietenii noștri dela Cămârzani au toate bunătățile pământului în scatalca lor.

Am mers noi vreme de un ceas, și n'am ajuns carul cu excursioniști. Am ajuns, însă, într'o poiană, în care am avut o deziluzie fără seamăn : oase de paseri, aruncate pe iarbă, bucăți de pâine, dopuri de sticlă, tot urme că aici s'au ospătat tovarășii noștri, și dovezi că foamea noastră va rămânea tot foame nepotolită și mai mult întărită.

Deacum nu mai avea niciun rost graba noastră de a-i ajunge, și când i-am ajuns, ei se întorceau dela Duruitoarea.

Atunci l-am cunoscut eu pe Artur Stavri și pe fratele său, Raul.

Două firi deosebite, frații aceștia.

Artur, cel mai mare, vesel, glumeț, bun de gură ; celălalt, Raul, tăcut, gânditor, figură serioasă, cu zâmbet sarcastic, de câteori te împungea cu vorbele lui ghimpoase și cu glume usturătoare.

Între prieteni și între neamuri, frații Stavri erau : «măi grecilor!» pentru că erau greci de origină și poate pentru că aveau și ceva suflet bizantin.

Adevăratul nume al familiei nu era Stavri ; cel care venise întâi în Moldova, dintre ai lor, se numea Coresi, și probabil că Stavri a fost numele de botez al vreunuia dintre urmași, care s'a însurat cu o fată de boier din Botoșani.

În cataografia populației botoșănene, făcută în 1832, nu figurează niciun Stavri, printre boerimea locală, și niciun Coresi ; poate că locuiau pe la țară, la moșiile de zestre ale soțiilor.

Veselia, caracteristică lui Artur Stavri, și pornirea lui pe glume, le moștenise dela tatăl său. Vasilică Stavri era cunoscut și în afară de hotarele ținutului Botoșanilor, pentru glumele istețe pe care le făcea și cu care se lua la întrecere cu fiul său.

Artur îi făcea lui tată-său epigrame glumețe, dintre care mai țin minte una.

Pe atunc! apărea, în Iași, ziarul *Curierul*, «foaia intereselor generale», redactat de Teodor Balasan, ziar foarte răspândit în orașele din Moldova. Vasilică Stavri era abonat și el, și își citea gazeta cu toată atenția cuvenită.

Într'o zi, Artur îi ticluiește următoarea epigramă :

Stai cu nasu 'n *Curierul*
Și-l citești fără de folos ;
Inca! Nene, șterge-l «ierul»,
Și ți-l vără sănătos.

Explozie de râsete în toată casa, și altă ploaie de epigrame, opere ale amândurora.

De altfel s'ar putea spune că sufereau de mania versurilor și tata și fiul, care, adeseori, corespundau în versuri, chiar împrumutate.

Așa, pe când Artur era student la Iași, bătrânul fusese informat că odrasla lui ar fi suferind de o boală care nu-l doare,

dar îi lasă consecinți. Un alt părinte s'ar fi alarmat, ar fi fugit la Iași, ar fi consultat doctori ; Vasilică Stavri a făcut altfel : a copiat o epigramă și a trimis-o fiului său :

După cât aud, în tine
Ai atât argint viu,
C'ai servi de termometru
Dac'ai fi și străvezlu.

+ * +

Peste câțiva ani, în 1889, pe când eram amândoi studenți, la Iași, ne-am împrietenit, deși eu eram mai în vârstă decât el, cu vreo câțiva ani.

Elena Didia Odorica Sevastos, studentă și ea, concurase la un premiu al Academiei Române, cu lucrarea „Nunta la Românii“, obținuse premiul și acum i se tipărea volumul.

Pe Odorica o cunoșteam mai de mult ; preparasem împreună un examen de clasa a șasea de liceu, ca particulari ; osebit de aceasta, era vară cu Eduard Gruber, bunul meu prieten. Ca s'o scutesc de plictiseala corecturilor, mi-am luat eu a-această sarcină. De câteva ori pe săptămână mă duceam la dânsa, unde trebuia să zăbovesc vreo câteva ceasuri, având de corectat mai multe coli deodată. Elena Sevastos nu era o femeie de duzină. Inteligentă, vioaie, cu multă putere de muncă, ar fi putut să ajungă departe, dacă nu ar fi fost o adevărată boemă. Nu punea preț pe titluri academice, pe demnități, pe laude ; toată activitatea ei intelectuală avea o singură țință : să-și satisfacă propriile ei plăceri.

Suflet bun, fire excentrică, se deosebea de toate colegele. Portul ei, manierele ei, gesturile ei, nu semănau cu ale altora.

Intr'o zi ne întâlnim pe lângă Universitate, și mă invită la dânsa. Aduce, pe masă, patru ulcele, ca să-mi aleg una, și-mi spune : „Vezi, nu ești cum se cade, nu ești cu inima curată“. N'am înțeles rostul acestei proboziri, și nu aveam îndrăzneală să o întreb pentru ce crede aceasta despre mine ; îmi era frică de răspunsul ce ași fi putut să aud. A descuiat o ladă și a scos din ea o cutie cu scrisori, din care mi-a arătat un bilet dela Gaston Paris, o scrisoare dela Polihronie Sârcu, profesor la Universitatea din St.-Petersburg, și am observat că ține în palmă o altă scrisoare, păturită. S'a apropiat apoi de mine și mi-a

zis să închid ochii. Dacă a văzut că n'o ascult, mi-a poruncit. M'am supus, cu totul nedumerit, și am simțit cum îmi vâra ceva în buzunarul mic dela jiletcă, și-mi spune :

— Să nu cauți în buzunar, să vezi ce ți-am pus, cât vei sta aici, în casă, și nici să-mi amintești vreodată un cuvânt, despre cele petrecute. Când vei face altfel, nu te voiu mai primi în casă ; te dau afară.

Ce puteam să cred că mi-a pus în buzunar ?

Mergând spre casă, am rămas mai mult decât surprins de descoperirea ce am făcut : coperta unei scrisori adresată ei din Brăila. Înăuntru o caricatură în creion, sub care era scris : „My-lord X... pentru D-ra Elena Sevastos“, și pe dos : „Cadou de Paști“.

Nu înțelegeam nimic, și nimeni n'ar fi putut să înțeleagă nimic.

Desfăcând această bucată de hârtie, am găsit doi napoleoni de aur. Și nimic mai mult.

Banii aceștia erau pentru mine.

Mi-i dăduse, oare, ca o răsplată a corecturilor ce-i făceam, sau se informase că o duceam greu cu ale vieții, și voia să mă ajute ?

Mă simțeam umilit, dar am înțeles gestul, cetind în aceeași zi, una din primele încercări literare ale Odoricăi, în franțuzește : „L'emploi d'une pièce de quatre francs“, în care povestește cum, pe când era copilă, a dat unei sărace, care plângea în stradă, banii meniți să cumpere un cadou, fratelui ei, de ziua nașterii lui.

O altă notă caracteristică firei excentrice a Odoricăi Sevastos, arată și o doză de curaj care se iewa la întrecere cu imprudența, și se apropie de inconștiență.

Stătea în gazdă la o doamnă M., al cărui soț locuia la Tecuciu, de unde nu se mai gândea la familia lui, destul de numeroasă, izolată la Iași. Bănuit că ar avea oarecari legături, cu o femeie care-l înstrăina de ai lui, D-na M. ar fi dorit să aibă informații mai precise, și Odorica se oferii să facă cercetări directe, chiar la fața locului.

Intr'o zi plecă la gară, în costumul ei obișnuit. În drum spre gară, în trăsură, și-a îmbrăcat o rasă de călugăriță și a pus chilia pe cap. Se temea să nu fie urmărită de cineva inte-

resat, care ar fi simțit scopul călătoriei ei. A luat bilet de clasa a treia, numai până la Pașcani, ca să se creadă că merge la vreo mănăstire de maice, dar de la Pașcani s'a îndrumat spre Tecuciu. În vagon, și pe la gări, lumea o cerceta dela care mănăstire este, și o întreba dacă pe acolo se lucrează postav. Ea dădea lămuriri până și asupra prețului șăiacului. În Tecuci s'a dat în vorbă cu gardistul din strada pe care o locuia cel urmărit; gardistul se arăta greoiu la întrebările ei, și i-a spus să aștepte până seara, când îi va da informații. Ea a înțeles că trebuie să fie o înșelăciune la mijloc, și în aceeași sară, în costum de mireană, s'a îndrumat spre Iași, mulțămită cu veștile ce căpătase din alte izvoare.

Artur Stavri nu era, nici el, om ca toți semenii lui. Poet și excentric, exista o mare afinitate între el și Odorica Sevastos, cu care se întâlnea la Beldiceanu, unde se aduna cercul nostru literar din Iași.

Simpatia lor s'a transformat în dragoste. Ca s'o poată vedea mai des, Stavri se ducea la cursuri, pe care nu le asculta și, apoi, și-a îndreptat pașii spre casa ei, și se despărțeau cu regret, după ceasuri lungi de vorbărie.

Intr'o zi, l-am găsit la dânsa. Pe masă avea câte un exemplar, pe hârtie de lux, din câte două volume ce tipărise de curând: „Cântece moldovenești” și „Călătorii prin țara românească”, pe care întru una le ascundea sub băsmăluța de mătasă ce o purta la gât. Mi-a dat cartea „La vie privée des Anciens” a lui René Ménard, ca să citesc niște capitole asupra căsătoriei la Greci și la Romani, și să intercalez, în studiul ei, ce voi crede de cuviință, din aceste capitole. Pe când ea răsfoia această carte, am surprins pe Stavri uitându-se lung la mine, ca și cum ar fi vrut să-mi pătrundă'n gând, să-mi ghi-cească sufletul.

Am înțeles bănuelile lui.

Când am plecat, Stavri căuta să iese eu întâi; a rămas câteva secunde încă, și am văzut când a venit după mine în antret că volumele nu le mai avea la el. Le lăsase în odaie, unde trebuia să se întoarcă, după ce se va fi despărțit de mine.

Stavri era gelos. Credea că eu îi așin calea. Intr'o Duminică a venit el la mine, și m'a rugat să merg, ca să-mi citească o nouă poezie, din care fatalmente voi înțelege despre cineva este voba.

Am înțeles. În acele frumoase versuri de dragoste, își plângea patima lui pentru Odorica.

Pentru ca să-l liniștesc, i-am mărturisit un mare adevăr: nu-i stau în calea vieții. L-am asigurat că stimez mult pe Odorica, am multă simpatie prietenească pentru dânsa, dar gândurile mele se îndreaptă în altă parte.

Fericit, m'a condus acasă, și până la ceasurile trei de noapte, mi-a vorbit numai de dragostea lui. Am eșit apoi pe stradă, și am ajuns tocmai la grădina lui Ghica-Vodă, unde până la cinci dimineață, mi-a desfășurat planurile lui de căsătorie cu Odorica.

A doua zi m'am dus la dânsa, pentru corecturi. Mi-a vorbit de Stavri; mi-a mărturisit că se iubesc și că au făcut jurământ să se însoțească pentru totdeauna, dar că-i pare rău că a luat o astfel de hotărâre. El e un copil; are numai douăzeci de ani, pe când dânsa-i cu cinci ani mai bătrână. Nu se potrivesc. «Îs geloasă la culme», îmi spunea. «Nu ar trebui să mă căsătoresc niciodată. Libertatea e cel mai mare bine al omului. Dacă ar trebui, totuși, să fac acest pas, nu s'ar cuveni să iau un om tânăr; un bătrân bogat mi-ar conveni mai bine. Un tânăr m'ar iubi câtva timp, și apoi m'ar înșela; atunci ar trebui să mă omor».

Concluzia la care ajunsese: ar fi ridicol să se mărite cu Stavri, și va căuta să desfacă această legătură.

Reflecțiile acestea erau ale minții, dar inima vorbea altfel, și între dânsii ajunseseră lucrurile prea departe pentru a se mai putea gândi să desfacă legătura.

În cursul verei, Odorica voia să facă o călătorie prin țară, pentru niște studii de folclor, și Stavri trebuia s'o întovărășească.

La sfârșitul cursurilor ne-am despărțit, plecând fiecare pe la cuiburile noastre.

Iarmarocul din Folticeni, vestitul iarmaroc de odinioară, astăzi redus la o simplă distracție de câteva zile, pentru țărâ-nimea din împrejurimi, era punctul fixat de Elena Sevastos ca început al cercetărilor ce voia să întreprindă. Alegerea aceasta nu a fost făcută la întâmplare, ci dintr'un calcul determinat.

Părinții lui Artur Stavri știau despre isprăvile odraslei lor, și când a venit el acasă, în vacanță, i-a pus și el în cunoștință despre intențiile lui de căsnicie. Se înțelege că s'a iscat o mare

furtună în familie. Un copil de douăzeci de ani să se însoare! Mai avusese el călduri de acestea, cu un an în urmă, când iubea o văduvă cu mult mai în vârstă decât el, care făcea haz de manifestările copilărești ale dragostei lui, și atâta tot. A fost un foc de paie, care s'a stâns, când flacăra nu-l mai dogorea. O va uita și pe aceasta. Nici motivele foarte serioase, invocate de tânărul Stavri, pentru a îndupleca pe tată să consimtă la căsătorie, nu l-au convins. La argumentul că o datorie de conștiință îl obligă la aceasta, Vasile Stavri, cu aceeași veselie, ca și când ar fi fost vorba de un chef, îi răspundea: «Măi băete, dacă m'ași fi însurat eu cu toate femeile care mi-au fost dragi, ași avea un harem și o sută de copii. Nu umbla cu fleacuri de datorii de conștiință. Ai să uiți cum te vei îndepărta de dânsa. Du-te și te plimbă. Du-te la Folticeni, du-te la Cămârzani; ai neamuri, ai prieteni. Ai s'o uiți».

Și așa s'a hotărît ca Artur să plece la Folticeni, unde, peste câteva zile, trebuia să vie și Odorica, pentru a face studii, a cerceta lumea dela țară venită pentru iarmaroc.

M'a înștiințat că sosește, și l-am întâmpinat la gară.

La mine nu puteam să-l iau, că și eu stăteam la alții. După înțelegerea avută cu un prieten al nostru comun, un văr al lui, l-am dus la el. Părinții acestuia se culcau mai de vreme de ceasul târziu când sosea trenul, și ca să nu li se tulbure somnul, am intrat în casă pe fereastră.

Artur Stavri avea o fire închisă; el nu era expansiv, ca noi ceilalți, și nu ne-a pus în curent cu «fericitul eveniment»: că era tată, ceea ce am aflat mult mai târziu.

O scrisoare adresată de el, din Folticeni, «scumpei» lui Odorica», mi-a dat-o ea, pe vremea când avea să se plângă de uitarea pe care o predicase tata lui Stavri, îndeplinită întocmai.

Scrisoarea nu-i dataată:

Scumpă Odorică,

Astă noapte am ajuns la Folticeni ca Don Chichote; nu era la gară decât Anel. La Văsescu, unde am tras în gazdă, am fost luat drept talhar, mi-am trecut bagajul pe fereastă și tot pe acolo a intrat și Anel.

Astăzi ași vrea să merg prin iarmaroc, dar până nu voi primi scrisoarea ta ca să știu cum și anume ce să

întrebăm pe țărani, sunt decis a nu mă duce; deaceea te rog scrie-mi cât mai curând interogatorul.

Cu Anel am vorbit tot timpul despre tine și a răs foarte mult când i-am spus că mergem singuri prin munți.

Ieri când am fost pe la tine să-mi iau ziua bună, am fost atât de cuminți că fotografia ta s'a rupt în două; mi-a părut foarte rău. N'o fi oare vreo prevestire rea?

Te rog botează mai repede copilul și vino la Folticeni, căci știi și tu ce boală rea îi dorul. Cred că nu vei veni tot așa de curând ca din Dobrogea.

Scrie-mi dacă trebue să anunț pe M-me Beldiceanu despre venirea ta, ca să ai cu cine ședea la otel, sau ai de gând a nu rămânea deloc prin Folticeni, ci a trece deadreptul la Rădășeni? Scrie-mi toate acestea ca să pot lucra în consecință.

Aici mi-i urât până la evidență, nu mai știu ce să fac. Ce rău am făcut că n'am căutat toate chipurile să mai rămân în Botoșani... Dar știi, babacu nu-mi dădea nici o clipă de răgaz... am făcut-o să plece la țară și am scăpat.

Te rog spune sărutări de mână Mamei soacrei, complimente cumnatei; iar tu primește călduroase sărutări.

Arthur.

P. S. Te rog iartă-mă că-ți scriu după cum vezi; dar îți scriu dintr'o odaie cu 6 copii și doi moșnegi.

Peste câțiva ani, moșnegii aceștia au fost socrii mei.

„N'o fi oare vreo prevestire rea?“, se întreba Artur Stavri, amintind iubitei lui că s'a rupt în două fotografia ei, când au fost „atât de cuminți“, la despărțire.

În adevăr, a fost o prevestire rea, pentru Odorica, pe care ea ar fi putut să o bănuiască: era identificată cu viața sufletească a poporului nostru, pe care-l cunoștea, și superstițiile lui putea să o influențeze.

Nu-mi aduc aminte ce s'a mai petrecut cu dânsii, în timpul vacanței, dar idila a început să se întunece curând, și toamna Artur Stavri a plecat la București, trimis de tatăl său ca să-i facă o carieră.

Având credința că fiul său nu se va mai întoarce la carte, cu care nu-și perdea vremea, bătrânul a chibzuit că breasla

de stenograf la Camera deputaților i s'ar potrivi de minune, și l-a îndrumat într'acolo.

Eu nu mai aveam nici o veste despre el. Mai târziu, Eduard Gruber îmi dă oarecare informații, scriindu-mi: „Dela Stavri am primit o naivă carte poștală, cerându-mi să-i trimet biografia lui Creangă, precum și fragmente ce-l caracterizează, pentru Revista Nouă. Cu mare regret am însărcinat pe Beldiceanu, ce a plecat la București ieri, să spuie că aceasta nu se poate“.

Stavri se dusesese singur la București. Gruber îmi scrie, despre Odorica, numai atâta: „Dela Didia n'am primit nimic“.

Pe urmă Gruber îmi scrie: „Eu lucrez neconținut — dar acum o altă lovitură puternică am primit — e vorba de Didia și de Artur. Nu-ți pot spune nimic“.

Ceea ce Gruber îmi tănuia, am aflat, cum se află toate în lume, și apoi o scrisoare a Odoricăi mă lămuri pe deplin.

Scrisoarea nu are dată; din cuprinsul ei rezultă însă că-i scrisă curând după despărțirea lor.

Cu creionul, și cu o nervozitate ce răsare din fiecare literă, îmi scrie:

Mi-am împachetat tot; plec peste 2 ceasuri la Iași să-mi copiez manuscriptul, căci și până'n ziua de astăzi tatul lui Artur atâta mă amărăște cu răutatea-i nedreaptă și mișelescă, încât s'a lăudat că pe la jumătatea cărții are să-mi cumpere scriitorul, ca să rămân cu scrierea baltă. Is înconjurată de spioni în toate părțile și trăiesc ca în iad, din pricina scorniturilor și mișeliei câte mi le face. Cât mă mai duc în călătorie, atunci mi-i bine. Vara asta am fost prin Folticeni. Am umblat încolo'ncoace, socoteam că te voiu vedea. De mult mă gândisem să-ți scriu și să te rog să-mi trimiți câte ceva, dar n'am îndrăznit; socoteam că m'ai disprețuit și m'ai uitat. Am vrut să-ți scriu, să-ți mulțănesc pentru (teza de) licență, dar iar m'am răsgândit: ți-ai făcut o datorie, dar asta nu-mi dă dreptul de a-mi lua îndrăzneala ca să-ți scriu. Drept să-ți spun, în momentele iese când îți scriu, așa m'au pălit (plânsul) de nici nu pot vedea ce scriu de lacrimi. Căci, deși, dacă judec, văd că Artur mi-au făcut un bine, scoțându-mă din

rândurile (oamenilor) ca să nu mai am nici odată casă și familie, am să fiu în schimb legată de popor și am să lucrez pe calea asta însuțit și mult mai mult decât de eram pe viață legată cu un bicisnic ca dânsul. Dar aici îi răul, că cu toată amărăciunea ce mi-a făcut-o, departe de a-l urî, eu tot îl iubesc, deși nu l-ași ierta niciodată. Cu nimic nu i-am fost greșită, și au fost foarte nedrept către mine. El nu mi-a scris un cuvânt, nu m'am întâlnit cu dânsul, ca să-mi spuie pentruce m'au lăsat, să mă înțeleg cu dânsul, și să-mi arate cu ce i-am greșit. Îi slab de inimă, și cu mișelia ce mi-au făcut-o acum, putea să mă amă-rască toată viața. Știu că nici n'am avut, nici n'am ce iubi, dar așa-i dragostea : proastă și chioară, și eu doară nu eram să dau greș. Așa au potrivit Dumnezeu lucrul : tot un bou și o belea, și socotesc că eram potrivîți. Și până în ziua de astăzi, în capul meu îi deștept fără potrivă și nemărginit de bun și de dragalaș, și nu-l mai pot uita. Băetu-i samănă lui ca două picături de apă, așa posomorît și botos ca dânsul, cu borticele în obraz și barbă, cu ochi negri ca niște scânteii ; îi nervos și iute ca focul. În câteva rînduri m'am ținut să-ți trimet portretul, să-l trimeti lui Arthur, dar iar m'am răsgândit. — Nu-mi mai scrii niciodată, prietene, că nu-mi ești prieten ; de mi-ai fi fost cu adevărat, când m'ai știut în disperare, atunci să-mi fi scris. Asta nu-ți pot ierta niciodată, niciodată“.

După ce povestește un act de răutate, făcut de Vasile Stavri, față de o rudă de aproape a ei, Odorica, adaoge : „Mulțumesc lui Arthur că m'au scăpat din ghiarele unei așa veninoase familii“.

În scrisorile ce am mai primit dela dânsa, nu pomenește nimic despre Stavri, și amândoi și-au îndreptat pașii pe alte cărări ale vieții.

+ + +

Pe timpul când era stenograf la Cameră, nu l-am văzut. Auzeam, însă, că ducea o viață veselă, că avea prieteni noi, și în fine am auzit că s'a însurat.

În vremea asta m'am căsătorit și eu, cu o vară a lui Ar-

thur Stavri, care era în oarecare grad de înrudire și cu nevasta lui, și astfel s'au întărit legăturile vechi de prietenie dintre noi.

Nevasta lui Stavri era profesoară. Prin Iunie 1894, au venit amândoi la Bârlad, unde mă găseam eu, și din chipul cum se purta cu dânsa, ai fi zis că oamenii aceștia constituie cel mai viu model al unei căsnicii ideale.

Nu trecu multă vreme, însă, și am aflat una din isprăvile lui, care a indignat pe unii, iar pe mine m'a făcut să zâmbesc. Zâmbiam, pentru că firea lui Stavri nu se desmințea : rămăsese același nestatornic și ușurel, precum îl cunoșteam.

Tata lui Artur Stavri era un pasionat filatelist. Colecția lui de timbre românești, cred că a rămas fără pereche, atât prin calitate cât și prin cantitate. El a răscolit arhivele tuturor autorităților din Moldova, plătind bine pe arhivari ca să-i culeagă timbrele de prin dosare. N'a rămas tribunal, prefectură, primărie, ale căror dosare să nu fi fost cercetate, filă cu filă, așa că numărul timbrelor vechi, aranjate în numeroasele lui albumuri, se numărau din sută în sută.

Vasile Stavri era om bogat și putea să-și plătească luxul acestui sport. Un singur timbru îi lipsea : primul timbru din Moldova, capul de bou, așa de scump evaluat și pe atunci. Ca să-l capete, oferea o pereche de cai rusești, troteuri, care făceau fala grajdurilor lui și răscoleau invidia amatorilor.

După ce a murit filatelistul, pe urma căruia a rămas neatinasă colecția de timbre așa de prețioasă, fiul său s'a gândit să o vândă. Pe el nu-l pasiona lucrul acesta, care imobiliza un capital neproductiv. Piață de desfacere, cea mai indicată, pentru un cunoscător, ar fi fost Lipsca ; Stavri, însă, a găsit de cuviință să încerce a-și desface marfa la... Monte-Carlo.

Și a plecat acolo, singur, în sezonul când își dau întâlnire oamenii cei mai cuminți din lume.

A trecut o săptămână, au trecut două săptămâni, și el nu mai da niciun semn de viață. Familia îngrijorată, nevasta lui dezolată, nu aveau nicio putință să afle vești despre el, și zi cu zi trecea cu înfrigurare pentru toți ai lui. După o lună de așteptare și de zbucium, nevasta lui se hotărăște să plece la Monte-Carlo, să-i dea de urmă. Intr'o stație în care se încrucișau mai multe trenuri, la frontiera Franței, de pe fereastra vagonului în care călătorea, zărește la fereastra vagonului unui

tren care pleca în direcția opusă, pe rătăcitul soț. Privirile lor s'au întâlnit, și-au schimbat semne cu mâna, și din fuga trenului s'au înțeles ca să plece ea înainte, și el să se reîntoarcă.

L-am întrebat de ce n'a scris, nimănui, un cuvânt, vreme așa de îndelungată. El a zâmbit, ca totdeauna, și n'a putut să ne dea nicio explicație.

+ * +

În București, după multă alegere ce a făcut între poeziile lui, Artur Stavri și-a publicat primul volum.

A făcut o migăloasă alegere, pentru a elimina tocmai bucățile cele mai bune pe care le scrisese — după cum socot eu — și asta numai pentru a nu fi învinuit de prea multă influență a lui Eminescu.

Stavri nu a fost un cugetător, ci un poet gingaș. Valoarea versurilor pe care nu le-a publicat, consta în muzicalitatea lor neîntrecută, care impresiona chiar pe acei care nu înțelegeau limba românească.

După apariția volumului, tipărit în 1894, am primit dela el următoarea scrisoare, glumeață, în care se oglindește firea lui :

Dragă Artur,

Știi că mi-a apărut volumul de poezii, știi că n'am parale, știi că am să capăt un moștenitor, știi că trebuiesc parale, mai știi că nu pot să am parale decât desfăcând volumul. De aceea te rog scrie-mi câte volume să-ți trimet spre desfacere... Și cu asta merçi.

Din partea nevestei mele arată (sau mai bine aplică) sărutări nevestei tale. Din partea moștenitorului meu arată sărutări moștenitorului tău. Din partea mea sărutări ție.

Artur Stavri

Adresa : Str. Răureanu 2

Eram în epoca pe când un scriitor român trebuia să recurgă la concursul prietenilor, pentru a-și desface un volum, tipărit în câteva sute de exemplare.

Și câte scrisori trebuia să răspândească un biet autor, ca să-și poată vinde volumul !

În Februarie 1895, primesc dela el altă scrisoare :

Dragă Artur,

Și așa cum îți spuneam, vere, pe la noi o mare lipsă de bani; de aceea, te rog, trimete leii de pe volumele ce ți le-am trimis. Dacă nu le-ai vândut toate, trimete și volumele înapoi, căci trebuie să fac socotelile cu editorul. Îți mulțumesc că te-ai ostenit pentru mine, și îți voi fi recunoscător. Scrie-mi ce mai veste pe la voi. Ce-ți face nevasta și moștenitorul? Din partea nevastei mele sărutări nevastei tale. Eu te sărut.

A. Stavri

Adresa: Aleea Carmen Sylva 1

Se vede că nu prea grăbisem să-i desfac volumele, ori întârziam să-i trimet banii încasați, de vreme ce, la 22 Mai 1895, am primit dela el următoarele versuri, fără vreun alt adaos:

Vremea trece, vremea vine,
Și niciun ban dela tine.
Te-am ruga, mări ruga
Ca să-mi trimeți, cu poștă
Leii cu punguliță;
Că și eu trimite-voi
Ce-i mai mândru pe la noi:
Calicia mea întreagă
Care s'a trecut de șagă;
Și nevastă-mea trimete
Vorbe bune pe la fete;
Iară Liliانا mea
Gură dulce lui Mircea.
Și să știi că-s sănătos.
Și mulțumind lui Hristos
De-mi trimеți, te pup frumos.

22 V. 95.

Artur Stavri

Ultima scrisoare, în care mai pomenește de nevasta lui, este fără dată.

Dragă Artur,

Te rog nu fii putoare și trimete lui Gheorghe din Moldova certificatul pentru care ți-a mai scris el odată. Gheorghe are nevoie de acel certificat la 19 Iunie cel

mai târziu. Fiind sigur că o să-i faci această îndatorire, îți și mulțumesc.

Totodată, te rog, a nu mă uita și pe mine.

Din partea noastră spune sărutări la neamuri.

Te pup în bot.

Artur Stavri

Gheorghe din Moldova își pierduse actul doveditor că fusese scutit de serviciul militar, și mă ruga să-i scot un certificat, dela regimentul nostru, unde se afla arhiva regimentului din Botoșani, locul lui de recrutare.

* * *

Il știam în București, pe Artur Stavri, funcționar al Statului: stenograf la Camera deputaților, și mai știam că se desface de căsătorie, și deodată, pe la finele lui Septembrie, sau începutul lui Noembrie 1898, primesc o scrisoare a lui, din Giurgiu, prin care mă înștiințează că scoate o revistă și-mi propune să colaborez. Scrisoarea aceasta este interesantă:

Dragă Artur,

La 15 Octombrie scot la lumină «Adevărul literar»; numărul acesta nu are nimic alta de comun cu numărul politic, decât că Mille avansează sumele. Te rog răspunde-mi dacă ești dispus să colaborezi și tu în schimbul a 20 lei nuvela și 10 lei articolul de folklor. Nu fii leneș și primește combinația.

Așteptând răspunsul tău, te rog spune Lențucăi sărutări din parte-mi.

Te îmbrățișez

Artur Stavri

Adresa: Hotel Badulescu, Giurgiu.

Ce căuta el la Giurgiu, am înțeles mai pe urmă.

Se vede că nu m'am prea grăbit să-i răspund — cum făcusem și în alte ocazii —, și cu data de 5 Octombrie, stil nou, primesc o nouă scrisoare:

Dragă Artur,

Constat că ești un mare leneș. Nu mă mir însă de oarece ai intrat în neamul nostru. Aștept răspunsul tău și de se poate întovărășit de un articol; de vine articolul, retrag aprecierile făcute, nu acestea scrise ci altele pe care numai le gândesc.

Sărutări Lențucăi.

Te pup în bot.

A. Stavri.

Peste două zile, după ce aflase că îndurasem durerea de a pierde pe mama, și primise și răspunsul meu, în care manifestam oarecare scrupule ce m'ar fi împiedecat să colaborez la un ziar literar, scos sub scutul „Adevărului“, ziar ostil guvernului, de oarece eram funcționar—magistrat—și cunoșteam mentalitatea politicianilor noștri, Stavri îmi scrie :

Dragă Artur,

Nu știam ce nenorocire te-a lovit, de aceea te-am acuzat de lene; văd că m'am înșelat și te rog primește sincerile mele condoleanțe.

Îți mulțumesc pentru răspunsul tău; găsesc însă că provincia a avut o influență rea asupra ta: te-a făcut fricos. Și eu sunt funcționar și voiu iscăli cu numele întreg, și Te-leor e funcționar și va iscăli și Gheorghe din Moldova e judecător de pace și totuși va iscăli. De altfel ți-am spus că „Adevărul de Joi“ (așa e botezat) nu are nici în clin nici în mănecă cu Adevărul politic; în acest sens vom face și declarații odată cu apariția primului număr.

Ași fi vesel să iscălești cu numele întreg, căci vom avea destul pseudonime ca Radu Rosetti, G. Raneti, Nanu, etc.

Aștept răspunsul și mai cu seamă articolul tău și te sărut.

A. Stavri.

Stavri stăruia mereu să aibă colaboratori numeroși la gazeta lui, și la 10 Octombrie st. n. îmi scrie iarăși:

Te rog fă toate chipurile și-mi trimite până Vineri săptămâna aceasta articolul. Dacă cumva până Vineri nu e gata, atunci scrie-mi ce *titlu* are și cam cât va fi de lung.

„Adevărul de Joi“ va avea formatul ceva mai mare decât al Adevărului politic, îndoit în două, adică din 4 pagini ale Adevărului noi facem 8, și așa dori ca articolul să nu aibă mai mult de două coloane. Pe pagină vom avea trei coloane.

Cu bine.

A. Stavri.

Nu-l mai cunoșteam. Omul cel leneș, cum eram deprins să-l știu, devenise de-o activitate febrilă, acumă când era pus la încercare, și trebuia să-și arăte măsura puținței lui de a scoate la liman o publicație literară.

I-am trimis un articol, o nuveletă, pentru primul număr, și el mă execută să-i fabric unul și pentru numărul al doilea. La 13 Octombrie st. nou îmi scrie :

Dragă Artur,

Am primit și-ți mulțumesc. Te-ai înșelat însă în privința lungimei coloanelor : nuveleta ta nu va ocupa cred mai mult de o coloană,--ceea ce nu împiedecă însă de a fi foarte drăguță. La 12 Octombrie am nevoie să fiu în posesiunea manuscrisului pentru No. 2 ; nu fii leneș și scrie ; dacă mi-l poți trimite înainte, cu atât mai bine. Răspunde-mi dacă vrei să-ți trimit leii acum, sau vrei să se strângă sumele dela două-trei bucăți și pe urmă să ți le trimit. Mie mi-e tot una.

Sărutări

Artur.

La 15 Octombrie 1898, stil vechiu, a apărut primul număr din „Adevărul de Joi“, la care colaboram și eu.

+ + +

Din publicația aceasta au apărut 31 de numere, ultimul cu data de 13 Maiu 1899, și în urma unei neînțelegeri iscată între Mille, care o finanța, și între Artur Stavri, care o conducea, acesta a scos, la 1 Ianuarie 1899, revista „Pagini literare“.

Scrisoarea prin care-mi face cunoscută hotărîrea lui, îi arată nervozitatea în care se găsea, când a scris-o :

Dragă Artur,

Din pricină că Mille e un pungaș, l-am părăsit și am și dat la lumină revista „Pagini literare”. Cum sunt băiat sărac și cum vreau să fac lucru bun, cum nu s’a făcut încă la noi, am nevoie de sprijinul tuturor. Îți trimit o listă de abonament și lista celor din Folticeni cărora li-am trimis ziarul. Rezultatul te rog trimite-l la Tipografia Dreptatea însărcinată cu administrația. Tu aveai de luat dela Adevărul pentru două nuvele: una ți-am încasat-o eu; știi pentru ce. Te rog răspunde-mi dacă Mille ți-a trimis 20 lei; eu i-am scris în această privință. Aștept dela tine nuvele și *articole de folklor*. Și să dea Domnul noroc!

Sărutări.

A. Stavri.

Scrisoarea aceasta, care nu are dată, trebuie să fie dela începutul anului 1899; revista apăruse la 1 Ianuarie și el îmi spune că „a și dat la lumină revista Pagini literare”. Cu toate acestea el continuă să colaboreze la „Adevărul de Joi”, în care se tipărește o poezie de a lui, în numărul dela 7 Ianuarie, de când numele nu i se mai întâlnește pe paginile revistei.

Voia să facă „lucru bun”, cu revista lui, „cum nu s’a făcut încă la noi”, și adunase în juru-i mulți dintre scriitorii vremii aceleia, și cu toți trebuia să întrețină corespondență, pe toți să-i îndemne la lucru, tuturor să li ceară articole și concurs la încasare de abonamente.

La 1 Septembrie 1899 îmi scrie:

Dragă Artur,

Am primit carta ta poștală și îți mulțumesc pentru bunele intenții. Nuvela ta o public cu plăcere; te rog însă împarte-o așa încât fiecare parte să fie de sine stătătoare. Pune-i un titlu mare care rămâne acelaș pentru toate părțile și pentru fiecare parte alege câte un subtitlu (cum a fost la „In doliu”). Dacă e aranjată așa nuvela, nu mai e nevoie de „va urma”. Îți mulțumesc și aștept. Crede-mă că ași dori și eu să te înfrupt din „Pagini”; pentru moment însă deabia își acopere cheltuelile; dacă însă toți cititorii ar fi ca acei din Folticeni, de mult ar fi trebuit să închid revista. Toți chiaburii din familie primesc gazeta:

niciunul însă până acuma n'a avut obraz să trimeată abonamentul. Poți să-i înjuri din parte-mi.

Sărutări Lențucăi; roag'o să nu facă greșeli de ortografie.

Te pup în bot

A. Stavri.

Intr'o scrisoare dela 12 Octombrie 1899, Stavri îmi vorbește despre un poem al lui, despre un ziar sau o revistă „Lumea“, lucruri de care nu-mi amintesc, și pomenește jalnic de Beldiceanu:

Dragă Artur,

Am văzut numai No. 2 din Lumea; am și scris redacției. Dela scena pe care mi-a făcut-o Beldiceanu, n'am mai urmat poemul; eu nu-l mai am. Săracu Beldiceanu! și după moarte i-a fost dat să poarte păcatele altora! — De ce nu mi-ai trimis până acum urmarea nuvelei tale? Ți-am fost scris să-mi trimiți restul ca s'o public întreagă într'un singur număr; dar n'am primit încă niciun răspuns. Ași fi vesel să capăt sfârșitul cât mai curând.

Sărutări.

A. Stavri

Ce Mitif e în țară? Scrie-mi.

Mitif, e poetul Dimitrie Anghel.

* + *

A trecut un timp, și nu am mai avut vești despre Artur Stavri, dela el însuși. Se lăsase de slujba din București și se stabilise la Starosilța, moșia părintească, în județul Botoșanilor, unde se ocupa cu agricultura și cu politica.

Pe vremuri fusese și el un fel de socialist sentimental, precum erau mai toți studenții din Iași. În București legase prietenie cu Dobrogeanu-Gherea, care-l aprecia ca poet, asta însă nu l-a împiedecat să treacă și el în partidul liberal, cu generoșii, și se infundase în mrejele politice, în județul Dorohoi. A fost, mi se pare, parlamentar, a fost prefect, și a pus capăt oricărei activități literare.

Tocmai în 1910 am mai avut un semn de viață dela el. Imi scria pentru niște afaceri dela moșie ; iar în Iunie 1919, pe o carte de vizită, sunt ultimile cuvinte ce am primit dela el : „Astă sară vin la tine la masă să mai stăm de vorbă ca în tinerețe“.

Se credea îmbătrânit ; și poate că avea dreptate. Se abătuseră multe greutăți asupra lui, pe care, însă, a știut să le învingă vitejește.

Scăpase de datorii. Se simțea că începe o viață nouă. Dar... a doua zi după ce radiase ultima ipotecă de pe moșie, a fost doborât de o moarte năprasnică.

M'am dus în Botoșani, să petrec până la mormânt, pe ultimul prieten al tinereții mele.

Am ascultat glasul clopotelor care-l plângeau ; am avut impresia că aud și glasul preoților care-l prohodeau, și murmurul norodului care mergea în urma lui, și eu n'am avut puterea să-l privesc pentru ultima dată.

ARTUR GOROVEI

REVELAȚIE

Era prin Mai și parcul plin de floare
Zâmbea voios la un de soare-apus.
Pe lac, o lebădă se 'mpurpurase
Subt blând sărutul ultimelor raze
Și adierea șopotea prin ramuri...
Ci 'n fund, pe-o bancă, tânăru 'nvățat
S'opri nepăsător la vraja firii.
Cum să-l încânte viața când lumi moarte
El cercetase veșnic și lui Hades
Curând un oaspe nepoftit va fi?
Iubita nu de mult îl părăsise
Și-un tânăr din cei mulți își alesese,
Pe când pustiu stătea acuma dânsul
Și 'ndurerat gândea. — Când lumi atâtea
Din hruba veacurilor desgropase
Și suflete 'nviase-atâtea, totuși
Nu pricepuse-un suflet de femee!
Acum, stingher, liman în moarte cată
Căci cum trăi-va cu știința crudă
Că-i s'a luat tovarășa de viață
Lui, știutorul, ce-adâncise evii ?!...
Pasionat, strângea la piept otrava
Ce-avea să-l ducă 'n sânul rece al beznei,
Uitând că 'n juru-i viața clocotește.

Din întâmplare-alătura de dânsul,
S'au așezat, îndrăgostiți doi tineri.
El nu-i frumos dar cât de blând e chipu-i
Și ce duios grăește !... Ea-l ascultă
Și fața-i gingașă 'n văpăi s'aprinde
La scânteerea ochilor lui veseli.
Cu ce nesaț îi soarbe vorba, șoapta,
Căci ele sunt ca seara visătoare, —
Prin razele răsfrânte râde firea
Și un măestru cântec se înalță !
„Iubiți-vă“, — așa șoptește cântul...
Iar tânărul privi la 'nvățatul
Ce se sfia de dragostea lor caldă :
— Nu spun eu drept ?! — părea din ochi a-i zice,
N'adori și tu al primăverii farmec ?
— Ce viermuire !, cugeta cel singur, —
De ce îmi pângăresc această clipă ?!
Dar încruntat cătând din nou spre dânșii,
Ei i-au zâmbit cu-atâta duioșie
De parcă-l îmbia un vis : „iubește !“,
Și vântul blând îi murmura : „iubește !“,
Și două flori căzură 'mperecheate
Din ramura ce se 'ntindea deasupra-i.
Doi gândăcei stăteau în drum de vorbă
Pe când privighetoarea 'n tremurânde
Și fine triluri își spunea iubirea...
Atunci oftă adânc al morții oaspe,
Bătând pleoape ca din somn trezite.
Văzu cum plopii sângerate vârfuri
Apleacă 'n ruga serii, cum pe-alee
Se plimbă 'mbrățișați îndrăgostiții...
Din depărtări suna vrăjit un bucium
Și-i picura în suflet nostalgie.
Și-a înțeles, pentru întâia oară,
Și, regăsindu-se, amarnic plânse
Căci taina firei, vai, n'o cunoscuse !
In van cercase să-și încânte-aleasa
Cu 'mpărății trăind doar în bucoave !
Ce-i folosise spusa 'nțelepciunii

Când ea nu l-a 'nvăţat ce e iubirea ?!...
Transfigurat, privi din nou spre bancă.
Cei doi stăteau mereu la dulce sfadă ;
Ea îşi lăsase capul pe-al său umăr
Pe când el blând o mângâia pe frunte.
Ah, ce senin el le surâse atunci !
Iubesc şi eu ! — vru parcă să le spună
Dar se opri căzând din nou pe gânduri
Ce-l îndrumau pe trăitoarea cale :
— Vre o fiinţă poate el găsi-va
Să-i spovedească dragostea întreagă
Şi de-astă dată şti-va să-i răspundă !...

Era târziu şi se lăsase seara...
În depărtare cornul amuţise.
Plecaseră de mult îndrăgostiţii.
Privighetoarea doar cânta într'una
Iar el stătea să-i desluşască trîlul :
— Iubeşte cât eşti tânăr, iată taina
Subt care înfloriră lumi atâtea,
Subt care va renaşte bietu-ţi suflet
Căci ştii acum al vieţii înţeles !...
Încet el se sculă svârlind otrava,
Şi se porni agale, fără ţinută,
Iar din adâncuri lunecă pe buza-i
Ca niciodată-un cântec de iubire
Mirându-se şi el de unde-l ştie...

I. M. MARINESCU

PRIMUL „VOLUM”—CREANGĂ ȘI DESCÂNTEC LUI...

Merituosul¹⁾ monografist al lui Creangă, Jean Boutière²⁾, opina cu privire la cele două anecdote despre Moș Ion Roată: „Sous le titre de *Ion Roată et Cuza Vodă*, Creangă avait réuni dans une brochure, en 1887, deux *Anecdotes* qu'il avait déjà fait paraître séparément...” (pag. 185).

Nu! Broșura în chestiune (de 32 pagini), cu titlul³⁾ *Două Istorioare | Prea Frumoase | Din | Viața | Lui | Cuza-Vodă | Craiova | Tipografia Română, Filip Lazar | 1887* | —iată ce cuprinde: 1. Anecdota Moș Ion Roată și Cuza Vodă, reproducă⁴⁾ după *Almanachul României June*, Viena 1883 (pag. 3-15);— 2. *Hora lui Cuza-Vodă* de D. Bolintineanu, (pag. 16);—și 3. *O avansare, Epizod din viața lui Cuza-Vodă* de... M. Schwarzfeld (pag. 17-31).

Așa dar: Creangă și... Schwarzfeld (incidental critic⁵⁾ al lui Alecsandri)! Mistificarea e — concludentă... Sub emblema Creangă (care ne-a dăruit cele două povestioare despre Moș Ion Roată), se putea, astfel, furișa și contrabanda lui Schwarzfeld. Contrabanda și ineptia!

1) Merituos (și nedepășit!), cu toate rezervele manifestate de Leca Moravia, *Pe marginea cărților IV (Creangă)*, Cernăuți 1932.

2) *La vie et l'oeuvre de Ion Creangă*, Paris 1930.

3) La Gh. Adamescu, *Contribuțiune la bibliografia românească I*, 1921, 122 — titlul citat incomplet.

4) Cum ne convingem și după arhiprețioasa ediție G. T. Kirileanu, 1939, 338-339.

5) G. M. Schwarzfeld, *V. Alecsandri sau meșterul dregestrică, Craiova 1889* (citată după Gh. Adamescu, *Contribuțiune la bibliografia românească, II*, 1923, 88).

Inepție, ca formă, mai întâi; deși M. Schwarzfeld, prin graiul lui Vodă-Cuza, ar voi să ne pună pe gânduri cu pasagiul: „Să fie aceștia într'adevăr Evrei? Ce-i drept, ei grăiesc o limbă românească de nu-i cunoști...” (pag. 21). Totuși cinstita de românească a lui Schwarzfeld e numai aceasta: „prin o portiță” (17), în loc de: *printr'o...*; „începu să sufle un vânt puternic” (17), în loc de: *...să bată un vânt...*, sau (pentru a te învrednici de megieșia lui Creangă): *unde nu se porni o vântoasă...*; „o femeie de vârstă de mijloc” (18); „văd că casa-i casă, curățică ca...” (19); „nu stau cu mâinile la (sic) sin” (19); în loc de: *în sân*; „și apoi la muma sa căreia zimbăia mereu” (20), în loc de: *căreia îl zimbăia...*; „O, cum trăiesc oamenii în greșală!” (22); „vezi sunt udat” (22) — unde *udat*, fiind vorba de un plod de copil (plouat, murat), e aproape echivoc...; „Hana, fericita logodnică, își șterse două *perle* ce-i lunecară din ochi” (30) etc.

Dar mistificarea e cel puțin îndoită. Căci: Ce fel de *avansare* proslăvește alde M. Schwarzfeld? Avansarea sergentului Strul Iosub Harapu la gradul de... sublocotenent! Ne-am putea chiar întreba: *Pintru di ci?* Și răspundem: Pentru că Vodă Cuza, în fond, de dragul sorioarei lui Strul Iosub Harapu, *Haia*, «o harapoaică de cele albe¹⁾, să tot cauți să le găsești» (24), ajunge la raționamente ca acestea: «Oameni sunt și Evreii, dar prea nu se îngrijesc de curățenie» (18). Iar, după ce are acces în familia lui Strul Iosub, același Vodă Cuza, în fața copilului, «care se uită pe furiș la dânsul și apoi la muma sa, căreia (sic: *îl*) zimbăia mereu» (20), — Vodă Cuza deci, va fi «foarte emoționat și-și mărturisia a nu fi asistat încă la o scenă mai duioasă» (20). Urmează așa dar... alte revelații debitate de către Domnul Unirii românești: «Să fie aceștia într'adevăr Evrei? Ce-i drept, ei grăiesc o limbă românească de nu-i cunoști... Evrei, și așa oameni duioși?... și vezi ce curățenie!... O cum trăiesc oamenii²⁾ cu greșală!... (21-22). Mai mult: «Doamne, cum sunt Evreii! De unde atâta gingășie și simțire la oameni batjocuriți, huliți și hărțuiți de atâtea veacuri!... Și credeam că-i cunosc acu îndestul. O, dacă toți ai noștri ar putea zice ca mine»... (30)!...

Finalul nu putea fi decât cel din anecdota lui M. Schwarz-

1) În altă ediție cetim: *Haia Lupescu*

2) Deci noi, «în greșală» cu privire la Evrei!...

feld: Că Strul ajunge — sublocotenent... Și adevărat, iată cum: «—*Jidan?* — zise Cuza-Vodă cu asprime¹⁾. În rândurile armatei mele eu nu voi să aud acest cuvânt. Tot soldatul român e Român, și cel brav, oricare ar fi religia lui, merită a fi avansat — ... Când se dădu repaus, Cuza-Vodă se apropie de Harapu, îl lovi pe umăr și-i zise: — Brav, sublocotenent, Harapule! — » (27). Când apoi, Cuza-Vodă, cel cu sărutatul lui Moș Ion Roată, ca să-i spele din obraz rușinea scuipatului boieresc..., se vede în fața micului Manole (frățiorul Hanei), firește,... «se pleacă spre copil și-l sărută pe frunte» (29)!...

Și câte altele apoi («un pachet cam greu» cu «o însemnată sumă de bani»), «o parte... pentru mireasa (sic: pentru mireasă) și o parte pentru micul Manole» (30)!...

+ + +

În bibliografia operei lui Creangă trebuia lămurită și această bucurie de care o fi tresăltat acel Creangă, căruia i s'a putut atribui cândva refrenul:

Nici un ac dela Jidani!

LECA MORARIU

1) Cu asprimea celui mai veritabil «comisar» al Scorpiei-roșii!...

UTRENI DE IARNĂ

Vârtejele de fulgi își mână jacul
Până la zidul mănăstirii iară.
Pe subt cotloane câinii s'aciuiară
Căci viitorul încremenește veacul.

Prin ger monahii pârtie doboară,
Pe frunte îndesându-și comanacul.
E miezul nopții. Sprinten li-i șâiacul.
Ei totuși rătăcesc prin besne-afară.

Zvonește-un clopot. Îi răspunde altul,
Și 'n urma lor, dă toaca semne repezi,
Iar la altar începe-a zice psaltul.

Până 'nspre zori va răsuna pe lespezi
Metania ce ține trează strana
In aprigă 'ncleștare cu Satana...

MUGURI ÎN IARNĂ

Dechembre a 'nveșmântat văpăi de vară.
Mai ieri nîgea ca 'n toiul lui Ghenar,
Azi dantelează soarele umbrar
Din crengi firave, cu 'mpletirea rară.

Seninuri limpezi picură cleștar
Iar pomii prin grădini se 'ncumetară
Să dee muguri verzi ca 'n primăvară,
Ademeniți de zâmbetul solar.

Chiar cei involți ca și natura 'n floare
Vor colora cu frunza mâne moartă
Mucegăitul toamnelor covor.

Ce soartă fi-va hărăzită oare
Iernaticelor ramuri care poartă
Prin lumi de ghiață — înoltorul spor ?

GH. A. CUZA

REMINISCENȚE DIN LUMEA ȘCOLARĂ

Era într-o Joi... una din acele Joi în care bunele obiceiuri adună prietenii la un pahar de ceai... Dar discuția nu se învârtea în jurul mersului vremii, a defectelor dușmanilor sau a crizei momentului. Uitând universul și divinitățile infernale, evadasem din cotidian pentru a răscoli amintirile de școală, cu atmosfera lor de seducție fermecătoare.

După câte îmi aduc aminte, conversația a purces dela o Doamnă Hurmuz, profesoară de franceză, care se supăraseră, și pe drept cuvânt, că un elev îi pusese Parisul pe Volga :

Teodorini — Se pare că noțiunile de geografie fac cele mai multe necazuri elevilor. Anatole France a căzut la bacalaureat pe chestia geografiei. Deși a învățat la un liceu celebru, care numărase printre elevi pe Voltaire, Diderot, Renan și alții, totuși a întâlnit un afurisit de profesor, care i-a jucat festa tocmai la bacalaureat.

Profesorul în cauză, care avea și valență sacerdotală, a început cu întrebările :

— Nu-i așa că Sena se varsă în canalul Mânecii ?

— Da, Domnule profesor.

— Nu-i așa să Loire se varsă în Atlantic ?

— Da, Domnule profesor.

— Și Rhonul în lacul Michigan ?

Bietul Anatole, socotind profesorul de bună credință, i-a acordat un *da* categoric ; la care părintele profesor i-a adăugat :

— Ești un măgar. Ai căpătat un zero tăiat în patru.

Sibianu — Să nu credeți că elevii sunt certați numai cu geografia. Anul trecut la cursul de franceză mai toată clasa a tradus „*le chasseur chasse*” cu „*de șase ori șase*”.

Teodorini—Asta fiindcă profesorii au făcut până acum prea multă teorie, iar elevii, în loc să învețe carte, au făcut prea multă practică, bineînțeles sportivă și chiar politică, separat sau combinate. Când erau combinate, atunci era curat infernul.

Cum voiți să asculte elevii de profesori, când copii ajung să înfrunte chiar pe părinți ?!

Alexianu—Poate că nu-i mai ajută mintea la carte. Să nu uităm că generația din timpul războiului și de după război a fost plăsmuită în vremuri anormale. Din cauza nevrozei războiului și a carenței alimentare, n'ar fi exclus ca și inteligența să fie coborâtă la nivelul vremurilor.

Teodorini—Inteligența rămâne aceeași dealungul veacurilor. Nu-i nici mai multă, nici mai puțină, de cât o transmit cromozomii părinților, fără să țină seamă de ambianțe sau clase sociale. Așa, spre exemplu, astronomia, care se credea complectă până în vremea Chaldeenilor, a fost pusă pe alte baze, de fantazia genială a unui simplu cioban care a considerat soarele ca centrul universului și și-a închipuit că pământul se învârte în jurul soarelui.

Așa încât cheia soluției trebuie căutată în glandele seminale, care perpetuiază deopotrivă pe deștepți și pe proști.

Todicescu—Totuși, dacă standardul inteligenței e același, trebuie să se găsească un motiv care să explice scoborîrea nivelului învățământului de după război.

Alexianu—L-a zăpăcit programele, care se schimbă în fiecare an și uneori de două ori pe an.

Teodorini—Liceele ar trebui să dea elevilor o cultură generală și un oarecare bagaj de cunoștințe pentru universitate. Dar, este o lipsă de înțelegere—esențială—a făuritorilor de programe, în privința culturii generale. Depinde de zodia padagogului în care ai intrat, pentru a-ți însuși o cultură mai generală sau mai parțială.

Alexianu—Învățătura păcătuieste în liceu, din pricina pletoarei de cunoștințe teoretice și a penuriei de date experimentale și cunoștințe exemplificate.

Ml-aduc aminte de cum am făcut eu fizica și cum am văzut că se face în străinătate.

În liceu, am învățat principiul lui Archimede pe dinafară și nu mi-am închipuit că se poate învăța altfel, până ce am asistat la o lecție de fizică a unui liceu din străinătate.

Când am intrat în clasă am văzut niște fete cântărind la o balanță.

— Da ce faceți D-voastră acolo?

— Învățăm principiul lui Archimede.

Eu am holbat ochii și m'am gândit la profesorul nostru de fizică...

Teodorini — Ești cam cu noroc căci ai învățat numai principiul lui Archimede pe dinafară. Dar eu am învățat toată fizica și chimia numai după gesturile profesorului, fără a păși o singură dată în laborator. Cu acesta din urmă, am făcut cunoștință de abia în cl. VIII-a.

Profesorul nostru avea un remarcabil talent de a desfășura experiențele în aer. Desena în spațiu fel de fel de retorte, le umplea cu substanțe chimice, le dădea foc pe dedesubt și pe urmă le vâră în cuptor, — adică subsuoară.

Câte experiențe nu am văzut eu subsuoara profesorului!... Nici nu mi-ași putea închipui unele din ele, decât aducându-mi aminte de gesturi. Ce haz am făcut când am văzut prima dată o fabrică de sticlă, altfel decum am înțeles-o dela profesor!...

Deși n'aș putea spune că explicația sa nu era plastică.

Iși muia bastonul în dușumea; îl ridica în aer; sufla într'însul cu putere și apoi rezultatul imaginar al suflatului îl introducea în cuptorul de subsuoară, de unde ieșiau tot atât de imaginare obiecte: sticle, damigene, etc.

Todicescu — Chiar dacă profesorul de fizică și chimie și-ar face datoria în laborator, confuzia în capetele elevilor vine și dela controversa dintre obiecte.

De o parte stau științele exacte care, bazându-se numai pe experiență, disprețuiesc religia, considerată fruct al imaginației. De cealaltă, stă religia, prezentată de catihet ca „absolută și neschimbată, prin deosebire de știință care e mereu în prefacere“.

Pe cine că creadă elevul? Pe d. Iliescu, profesorul de naturale, sau pe părintele Antonovici? Fiindcă s'ar părea că amândoi au dreptate.

Teodorini — În natură nimica nu-i absolut, totu-i relativ.

Relativ este și felul de prezentare a profesorului și felul cum ascultă elevii.

Iată, noi am avut un profesor căruia îi cădeau pantalonii și se silea mereu să-i ridice.

Cum intra pe ușă, după ce-și ridica pantalonii, începea cu întrebările:

- Udrea, broasca mișcă ?
- Nu mișcă, domnule profesor.
- Cum nu mișcă, Udrea ? !
- Cum să miște broasca dela ușă, domnule profesor ? !
- Dar noi nu studiem în lecția de astăzi broasca dela ușă.
- Bine, domnule profesor, dar de unde să știu eu la care broască vă gândiți d-voastră ? !
- Ieși afară, Udrea.

Se înțelege că cu astfel de profesori îți poți permite tot felul de răspunsuri. La profesorul de naturale, ca și la cel de istorie, care adormeau după ce scoteau elevul la lecție, acesta spunea ce vroia numai ca să nu întrerupă fraza somniferă, „Împărate ceresc” și „Tatăl nostru”.

Numai când simțea că magistrul dă semne de trezire, învățacelul spunea cu glas tare ultimele rânduri dela sfârșitul lecției de istorie.

Alexianu — Dar sunt și profesori care își fac cu prisosință datoria, cum era Ghițeu, profesorul nostru de română.

Când te scotea la lecție, în afară de manualul didactic, mai cerea și suplimente. Astfel te puneă să faci rezumatul lecturilor particulare. Cu cât aveai mai multe și de mai bună calitate, luai notă mai bună. Cei răi se excludeau dela sine.

Am avut un coleg, venit în cursul superior, dela alt liceu. Când a fost întrebat de Ghițeu dacă poate rezuma o carte citită sau dacă știe câteva versuri, n'a fost în stare să spună decât „sunt soldat și călăreț, uite am un cal isteț”.

Toată clasa a bufnit de râs. Profesorul l-a pus să scrie versurile pe tablă, l-a somat să se iscălească și apoi i-a spus:

— Treci la loc, boue !

Elevul i-a răspuns, dar nu direct, ci prin intermediul unui papagal pe care l-a învățat să strige „ghebosule”, ori de câte ori trecea profesorul spre liceu.

Teodorini. Dacă toți profesorii ar fi pretențioși, n'ar mai rămâne timp de învățat pentru fiecare. Ce bine că mai există și dexterități !

Profesorul de muzică îmi spunea în clasa VIII-a :

— Măi băiete, în opt ani de zile n'ai fost în stare să înveți opt note... măcar cite o notă pe an !

Și așa era. Dar fiindcă D-sa se ocupa numai cu elevii dela cor pentru serbări și pentru Biserica Domnească.

Ce să mai spun de gimnastică ? Aici am fost scutit din clasa a doua, din cauza unei întâmplări.

Era pe vremea ministeriatului lui Vlădescu, când elevii purtau centiroane și trăgeau cu arma la tir.

Când a fost să trag și eu prima dată la semn, în loc ca glonțul să meargă în țintă, a nemerit, din cauza emoției, în profesor, care a pățit-o ca unul din romanele lui Chateaubriand (Athala), la trecerea Moselei.

Pentru această stângăcie am fost eliminat pentru totdeauna... din ora de gimnastică, acordându-mi-se nota 5 din oficiu.

Timp prețios pe care l-am dăruit obiectelor unde învățătura era mai grea, cum erau limba latină sau cea franceză.

La latină, am avut un profesor care, de prin clasa V-a de liceu, ne punea să traducem liber, câte o carte din Virgil, în câteva ore. Unii elevi ajunseseră să se ia la întrecere cu profesorul.

Mi-aduc aminte că unul a învățat dicționarul lui Nădejde pe dinafară. Intr'un rând i-a spus profesorului :

— Domnule profesor, ce să mai traducem ? ! Hai s'o vorbim !

Profesorul, probabil nu încercase încă s'o vorbească, i-a ripostat :

— Vorbește-o D-ta singur, Domnule !

În vremurile acelea știau elevii de frică.

Vai de capul lui Brăiescu, când nu găsea predicatul :

— D-l Cicerone l-a pus acolo, dacă d. Chiorăscu nu vede.

Sau vai și amar de bietul Popa, (sunt foarte mulți Popa în țară). Când traducea pe Dido cu Didina, Profesorul nu se mai uita la metodele moderne și aplica pedeapsa singur : — Popa (flișchi pe un obraz), Popicule (flișchi pe alt obraz), Popescule (flișchi dela început), Protopopescule (flișchi, flișchi, flișchi), sau dădea pedeapsa prin delegații :

— Hurmuzachi, ia șterge-i o palmă lui Brăescuțu.

Hurmuzachi nu prea îndrăznea să se atingă de Brăescu, care era un găligan trupeș, profesorul adăuga :

— Ia vezi Hurmuzachi să nu încasezi tu palmele !

Până la sfârșit Hurmuzachi dădea, cu multă blândețe de altfel, o palmă lui Brăescu. Bineînțeles că în recreație Brăescu cel voinic ținea să-și ia revanșa și atunci, din atenție față de profesor, toți săream pe Brăescu.

La ora a doua, care era tot de latină, profesorul ne găsea claie peste grămadă în luptă cu uriașul nostru coleg.

La intrarea lui, ne strecuram prin clasă ca pisicile. Cât ai clipi, eram la locul nostru și, din scandal, treceam la scandare de iambi, trohei și dactili.

Profesorul își iubea obiectul cu pasiune și reușia să-i dea viață cu ajutorul elevilor, întocmai cum Pigmalion își însuflețea statuia cu ajutorul zeiței Venus.

Alexianu — Mi se pare că Teodorini ni-a luat cu zăhărelul ca să ne convingă de importanța limbilor clasice în programele din trecut.

D-na Teodorini — Impreună cu Euripide ne place să lăudăm trecutul, disprețuind prezentul. Dar eu prefer bunul simț al lui Horațiu pentru „*Carpe diem*”.

De aceea să trăim clipa de față și s'o mai lăsăm cu amintirile, fiindcă ceaiul abia de-și mai aduce aminte că a fost cîndva fierbinte.

G. TUDORANU

VÂNTULE, PĂMÂNTULE...

Truda noastră, mânele,
Pânea noastră, grânele,
Pentru cine gemene
Le-ai făcut să semene ?

Pentru cine, Sfântule,
Pentru cine, vântule,
Pentru cine 'n hohote
Plâng în turle clopote ?

Pentru cine, știi-le
S'au croit sicriile,
Sapele, ulucile,
gropile și crucile ?

Hai ! ne spune sprintene,
Hai ! țărână minte-ne,
Cui risipă vântule
Ne azvârli pământule ?

Câte pluguri, verile
Ne-o 'nfrăți durerile
Buzele, fărâmele,
Inima și râmele ?

Hai, pământ, pământule,
Ia-ne, du-ne vântule,
Iarba, floarea, urmele
Să le pască turmele,

Truda, săptămânele,
Ne usucă mânele —
Frământarea glesnelor
Pentru somnul besnelor,
Pentru țărna, Sfântule,

Vântule, pământule...

CORNELIU DABIJA

COSTACHE NEGRUZZI SCRIITOR BASARABEAN

*Domnului Maior Constantin Mihăilescu,
omagiu sincer*

Bibliografia noastră

Costache Negruzzi rămâne unul din scriitorii mei preferați. De aceea m'am ocupat în special de biografia sa, publicând încă acum zece ani câteva contribuții la viața și opera scriitorului, în legătură cu Basarabia. Primul articol, de încercare, a apărut în Nr. 1, din 14 Noembrie 1932, al ziarului *Viața Basarabiei*, din Chișinău. A urmat apoi un ciclu de foiletoane literare în ziarul *Basarabia*, din Chișinău, Nr. 89—92, din Mai 1933, cu multe greșeli de tipar.

În Iunie-Iulie 1933, survine un articol al d-lui E. Gane, în revista *Viața Basarabiei*, despre: *Motive moldovenești în creația poetică a lui A. S. Pușkin*. Pornind dela o prezumție eronată, că Negruzzi s'ar fi născut la 1800, d. Gane dă o lucrare greșită ca fond și slabă în cunoașterea mediului contemporan. În Ianuarie-Februarie 1934, apar, în aceeași revistă: *Contribuțiile la vechea lirică românească, Șalul negru*, de Alexandru David. Această lucrare, revăzută de noi încă în manuscris, cizelează subiectul mai reușit. Faptul, însă, că articolele noastre apar în ziar, fac să nu le cunoască autorii menționați. Am reprodus, de aceea, același studiu în lucrarea noastră: *Eteria*, publicată cu mici erori în revista *Din trecutul nostru*, din Octombrie 1935, în capitolul: *Negruzzi, Pușkin și Calipso* (pag. 40-52).

La 1937, sub îngrijirea d-lui prof. N. Cartoian și comentată de d-șoara V. Ghiacioiu, a apărut o nouă ediție a *Păcătelor tinerețelor*, de C. Negruzzi (Scrisul românesc, Craiova). Forma aleasă a ediției și erudiția d-șoarei Ghiacioiu n'a meritat decât elogiile noastre, dar, deoarece așoarea nu cunoștea

contribuțiile noastre, au rămas și unele chestiuni puțin lămurite, mai cu seamă în ce privește legătura lui Negruzzi cu Basarabia. Am publicat atunci un articol critic : *Contribuții la viața lui Costache Negruzzi*, în revista *Viața Basarabiei*, din Decembrie 1937 (pag. 795—802).

Iată însă, apare ediția III a operei d-lui E. Lovinescu : *Costache Negruzzi, Viața și opera lui*, tipărită la 1940 de Casa Școalelor. Deși am atras atenția d-lui Lovinescu, din timp, asupra unei erori din ediția din 1913, d-sa n'a revenit asupra ei, nici n'a menționat contribuția noastră, ca și scrierile d-nei E. Dvoicenco, în lucrarea d-sale (pag. 125, etc.). Nu vrem să căutăm în aceasta o rea voință din partea mult stimatului autor, care mi-a și înmănat documentatul său volum, la 18 Octombrie 1940, cu o frumoasă dedicație : „cu prețuire pentru cercetările istorice“. Totuși, faptul acesta și dorința de a veni odată cu un studiu complet asupra vieții și operei lui Negruzzi în legătură cu Basarabia, ne provoacă să publicăm această nouă lucrare.

Când s'a născut Costache Negruzzi ?

Nu se știe precis când s'a născut C. Negruzzi. Dela început am fost însă de acord cu d. Lovinescu, că scriitorul s'a născut pe la 1808.

La 1 Mai 1932, ziarul *Adevărul* (Nr. 14826) a publicat o mărturie că Negruzzi s'ar fi născut la 1800. Aceasta a dat naștere la îndoieli asupra întregii biografii a lui Negruzzi. Fără a aminti despre publicarea, în trecut, a acestui document, domnișoara Ghiacioiu se întemeiază pe el (ca și d. E. Gane) și dă naștere unei biografii, greșită delă izvoare. Diferențierea vârstei omului cu opt ani prezintă o importanță covârșitoare. Menționăm, în treacăt, că documentul a fost găsit în arhiva fiului lui Costache, Iacob Negruzzi, unul din fondatorii Societății literare „Junimea“ din Iași, conducătorul revistei *Convorbiri Literare*, președintele Academiei Române, decedat la 6 Ianuarie 1932, nu însă la 1933, cum scrie d-șoara Ghiacioiu.

Care este adevărul ?

De nenumărate ori în opera sa (traducerea *Memnon* de Voltaire, *O alergare de cai*, *Pentru ce Țiganii nu sunt Români*, etc.), C. Negruzzi își arată vârsta, care ar corespunde nașterii

sale pe la 1808. Același fapt îl semnalează Iacob Negruzzi¹⁾, nașterea lui Costache, cum este și natural, urmând după căsătoria părinților săi, arătată la 1807, când Dinu Negruzzi a intrat în stăpânirea moșiei Trifeștii Vechi, primită ca zestre dela soția sa, Sofia Hermeziu (†1809), fata logofătului dreptății, Iorgu Hermeziu, — așa dar anul lui de naștere fiind acel de 1807-1808. În notele biografice ce le trimite lui N. Racoviță, pentru o conferință despre tatăl său, ținută la 1 Martie 1886 la Craiova, Iacob Negruzzi nu se hotărăște între anii 1807-1808²⁾.

Totuși documentul amintit și publicat de d-șoara Ghiacioiu în facsimile (p. 12), din arhiva d-lui general Mihail L. Negruzzi, arată că vornicul C. Negruzzi „este născutu aice în Iași la anul 1800, în luna Aprilie în 12 zile”. Documentul nu poartă dată și e iscălit de S. Catargi, T. Balș, G. Asachi, vornicul Grigore Cuza și spătarul Mereacri.

Cu ce scop este făcut acest act? — se întreabă d-șoara Ghiacioiu, cu părere de rău că nu poate să-l explice. După o viață lungă, în care anul 1808³⁾ e arătat într'una ca cel de naștere, iată ce constituie o mărturie prea stăruitoare. Poate că scriitorul avea nevoie de acest act de naștere pentru a se servi la anumite procese... „Pare un act de complezență” — zice, după noi, d. Lovinescu, arătând greșit data: 17 Aprilie 1800 (p. 10).

O cochetărie de tânăr literat — continuă d-șoara Ghiacioiu — făcea pe C. Negruzzi să-și indice vârsta mai fragedă. Precocitate literară a unui tânăr, care scrie încă în Basarabia, între anii 1821—1823. Dar ce să opunem acestui neadevăr? D-șoara Ghiacioiu observă neputința unei asemenea precocități și a prieteniei unui copil de 14 ani cu poetul rus Pușkin. Vom răspunde mai pe larg.

Familia Negruzzi și Basarabia

După amintirile unor bătrâni din ținutul Hotinului, familia Negruzzi ar fi de origine din părțile nordice ale Basarabiei.

1) *Inceputurile literare ale lui Constantin Negruzzi, Analele Academiei, seria II, t. XXXII, 1909.*

2) *Convorbiri Literare, 1 Iulie 1886, t. XX.*

3) Inscripția de pe mormântul lui C. Negruzzi: „Aice se odihnește Constantin Negruzzi născutu în anul 1808 reposatu în 25 August 1868”. N. Iorga, *Cele dintâi scrieri ale lui C. Negruzzi, Revista Istorică, IV, p. 21 și urm.*

Această origine s'a lămurit, în cele din urmă, datorită cercetărilor regretatului meu colaborator, G. Ghibănescu, care a spulberat legendele anterioare, publicând un studiu documentat asupra Negruzeștilor, în *Buletinul I. Neculce* ¹⁾.

În Cartea VI a nobilimii basarabene, ce se păstrează la Arhivele Statului din Chișinău, la 1826 e înscris unchiul lui Costache, Manolache Negruzzi, născut pe la 1789, moșier la Târnava (Soroca) la 1817 ²⁾, vistier al ținutului Iași (Bălți) între anii 1818—1821 ³⁾, ctitor al bisericii din Târnava la 1846, unde e înmormântat pe la 1849 ⁴⁾ împreună cu soția sa, Maria Pavel... Manolache figurează ca fiul vel-căpitanului Vasile, feciorul lui Ienache poreclit Negruț, un fiu al vtori-logofătului Gavriil Neniul tatăl căruia a fost Neniul-logofătul (1661). Aceeași spiță, scrisă de mâna lui C. Negruzzi, se păstra în arhiva familiei sale, la Iași, și a fost reprodusă de genealogistul O. Lecca ⁵⁾. G. Ghibănescu însă, a stabilit că Vasile Negruzzi era feciorul lui Grigore Ienache Negruț, coborînd dintr'un Ifrim Ignat de Zmeiani, contemporanul lui Neniul, care a fost un predecesor al lui Dinu Negruzzi, tatăl scriitorului, la stăpânirea moșiei Șirăuții de Sus din ținutul Hotin. Paharnicul Dinu e amintit acolo proprietar la 1817 ⁶⁾, dar el e înrudit cu Gavrilaș Neniul, vtori-logofăt, fiul lui Neniul, vornic de poartă pe vremea lui Vasile-Vodă Lupu, fiindu-i acela strămoș de pe maică ⁷⁾. Despre frații Negruzzi și tatăl lor, Vasile, scrie paharnicul C. Sion ⁸⁾, pe care d. Lovinescu — în cazul acesta fără motiv — îl face „puțin vrednic de crezare” (p. 10). Ghibănescu nu spulberă ceea ce afirmă Sion (E. Lovinescu, p. 11); de altfel, d. Lovinescu însuși sprijine cele povestite de Sion, despre creșterea fraților Negruzzi în casele logofătului Constantin Balș ⁹⁾.

1) Volumul II, Iași, 1922, p. 321.

2) *Operele Comisiei savante guberniale a arhivelor din Basarabia*, Recensământul din 1817, publicat de I. Halippa, Chișinău, 1907, vol. III, p. 80.

3) A. Krupenski, *Schița despre nobilimea Basarabiei*, Petersb., 1912, II, p. 31.

4) Arhiva d-lui general M. Negruzzi. Scrisoarea Roxandrei Negură, sora lui Manolache, din 9 Februarie 1850.

5) *Famiile boierești române*, București, 1899, p. 362, și 100 case boierești, București, 1911, spița 67.

6) Recensământul din 1817, *op. cit.*, p. 47.

7) A. Băleanu și C. A. Stoide, *Documente moldovenesti privitoare la familia de boieri Neaniul*, Iași, 1938, p. 62, etc.

8) *Arhondologia Moldovei*, Iași, 1892, p. 241—244.

9) *Comp. Uricarul*, XI, p. 337 și urm.

„Moșia Șirăuți din județul Hotin — scrie Iacob Negruzzi — era proprietatea lui Dinu, moștenită dela tatăl său, paharnicul Vasile Negruzzi. Acea moșie, Dinu o avea arendată, căci partea Moldovei dintre Prut și Nistru, trecând la 1812 în stăpânirea rusească, sub numele de Basarabia, îi venea foarte greu să o caute singur din Iași, unde își avea domiciliul“...

Același Iacob Negruzzi povestește că, din cauza evenimentelor politice, Dinu se refugie la izbucnirea, la 22 Februarie 1821, a revoltei Eteriei, în Basarabia, unde își petrecea viața, fie la moșie, fie la Chișinău.

„Era curios—scrie C. Negruzzi șaptesprezece ani mai târziu¹⁾—a vedea cineva atunci capitala Basarabiei atât de deșartă și de tăcută, cât se făcuse de vie și de sgomotoasă. Plină de o lume de oameni care trăiau de azi pe mâine, care nu știau dacă se vor întoarce la vetrele lor, acești oameni, mulțumiți că și-au scăpat zilele, se deprinseseră cu ideia că n'o să mai găsească în urmă decât cenușă și neavând ce face alta, hotărîră a amorți suferința prin vesela petrecere, care cel puțin îi făcea a uita nenorocirea. De aceea nu vedeai decât plimbări, muzici, mese, intrigă amoroase“.

Dinu Negruzzi a murit la 1826²⁾, iar moșia Șirăuți a moștenit-o Costache, care a și vândut-o, atrăgând astfel nemulțumirea unchiului său, dvorianinul (nobilul) Manolache Negruzzi, care adeseaori zicea :

„O fi bună literatura nepotului Costache, dar moșia părintească era mai bună“.

Bătrânul n'avea dreptate, căci nu literatura, ci un proces cu Mihalache Sturdza, tovarășul lui Dinu la întreprinderea poștelor Moldovei înainte de 1821, risipi averea. Sturdza, ajuns Domn (1834), Negruzzi—evident—pierdu procesul început încă de tatăl său³⁾. Cu această ocazie, pentru a lichida afacerile din Basarabia, Costache, prin anii 1836-1837, trecu Prutul. D-l E. Lovinescu (p. 23 și 26) repetă o gravă eroare din trecut, afirmând că în această ședere în Basarabia, Negruzzi avea să întărească legătura cu Pușkin. Poetul mai de mult părăsise Basarabia, decedând chiar la 29 Ianuarie 1837, la Petersburg.

1) *Scrisoarea VII*, din Septembrie 1839, ed. „Minerva“, I, p. 167.

2) N. Iorga, *Condica pentru trebuințele mele*, *Revista Istorică*, Nr. 4-7, 1918.

3) V. Ghituțolu, *op. cit.*, p. 23. E. Lovinescu, *op. cit.*, p. 24.

Când și unde au făcut cunoștință Negruzzi și Pușkin

Răspunsul îl putem afla în *Scrisoarea VII* a lui Negruzzi, datată în *Păcatele tinerețelor*, din Septembrie 1839. E vorba de scrisoarea *Calipso*, care este o dezvoltare a unui episod din scrisoarea *Catacombele monastirii Neamțului* (August 1839)¹).

„Prin Pușkin, Negruzzi a cunoscut pe grecoica Calipso“, —zice d-șoara Ghiacioiu. Credem c'ar fi mai exact de afirmat: prin Calipso, Negruzzi l-a cunoscut pe Pușkin.

Dacă Negruzzi s'ar fi născut la 1800, el ar fi avut, atunci, o vârstă trecută de 20 ani și în haosul pestriț al Chișinăului —mai cu seamă în apropierea poetului—el ar fi rămas întipărit în opera și corespondența lui Pușkin, sau amintirile contemporanilor săi. Totuși, nici Wiegel, nici Liprandi, Lughinin, Gorgiacov, Weltmann și alții nu-l amintesc în memoriile lor pe Negruzzi. Era, așa dar, un copil asupra căruia apropierea lui Pușkin a produs o impresie deosebită, care însă n'a avut niciun rol în viața poetului sau a celor din jurul său. Influența nu era reciprocă, ceea ce neapărat ar fi avut loc, dacă Costache s'ar fi născut la 1800, Pușkin fiind născut la 1799. Pe când pentru Negruzzi aceasta constituia punctul de pornire de literat, pentru Pușkin nu era decât o cunoștință trecătoare, care nici n'a lăsat urme. Iată, așa dar, încă un motiv logic pentru anul 1808, ca cel de naștere.

Și apoi, făcut căminar la 1826, dacă ar fi avut 26 ani, Costache n'ar fi auzit cuvintele unchiului său, Manolache, care scria la 19 Martie 1826, din Bălți (arhiva d. gen. M. Negruzzi):

„Buna vestire pentru nepotul Costache că s'au făcut Căminar, m'au bucurat foarte. Dar nevrâsta sa și negiudecarea întâmplărilor, mă tem să nu-i aducă îngâmfarea mândriei, că aflându-se cu acest cîn să nu se socotească că este și om de triabă, și apoi iarăși, bădiță, giudecă, că la acest rang trebuie să fie și forma purtării lui“.

În sfârșit, cercetarea preocupărilor literare ale lui C. Negruzzi, din anii 1821-1823, oare dau ele de bănuît o vârstă de 21-23 ani?—Preocupările unui „prieten“ (acesta-i termenul mereu

1) *Albina Românească*, din 26 Octombrie 1839 (Nr. 85, p. 347), reproducă în *Curierul Românesc*, din 8 Noiembrie 1839 (Nr. 166, p. 662).

folosit de d-șoara Ghiacioiu, deși toți prietenii lui Pușkin, din Chișinău, sunt bine cunoscuți) al lui Pușkin?

„Dar mai presus de orice,—scrie d-șoara Ghiacioiu—dacă Negruzzi s'a născut la 1808, rămâne inexplicabilă *prietenia* care l-ar fi legat cu A. S. Pușkin, în timpul exilului în Basarabia, *prietenie* de care amintesc toți biografil lui și de care vorbește el însuși“.

Ceea ce afirmă Negruzzi însuși, sunt unii ca, de pildă, d-l prof. Ștefan Ciobanu, care dau puțină crezare acestor spuse, iar „toți biografil“ vorbesc numai după cele semnalate de Negruzzi însuși și, ca de ex. d-l Lovinescu, adaugă păreri eronate despre adâncirea acestor legături¹⁾. O lămurire pentru d-șoara Ghiacioiu: deși, formal, Pușkin părăsește Basarabia la 1823, totuși Negruzzi are întru câțva dreptate când afirmă, că poetul a părăsit-o la 1824; Pușkin a mai vizitat Chișinăul în Martie 1824, venind din Odessa.

Alte legături, decât cele presupuse de noi, n'au putut să existe între Negruzzi și Pușkin.

„Impresia pe care i-o face frumoasa grecoaică Calipso, observațiunile, reflecțiile cu privire la societatea de refugiați dela Chișinău, nu pot fi ale unui copil de 14 ani“—declară d-șoara Ghiacioiu.—Le-a scris mai târziu, o știm, dar a folosit amintirile lui personale, amintirile unui copil, care la desfășurarea evenimentelor nu avea decât 14 ani?“

În ce privește observațiile generale ale lui Negruzzi despre societatea și Chișinăul de altă dată, ele puteau fi scrise din auzite, și de unul care nici n'a vizitat orașul, dar ceea ce el povestește despre Calipso, sunt chiar scrise după amintirile unui copil de 14 ani!! Putem totuși semnala în treacăt, că pe atunci vârsta de 14-15 ani era considerată ca maturitate la tineret, mai dezvoltat în viață — în unele privințe — decât cel de astăzi, iar

1) La fel, mai toți biografil fabulistului Alexandru Donici (1806-1866), vorbesc despre cunoștința sa cu Pușkin, care—credem—n'a avut loc, sau începerea activității sale printr'o traducere din Pușkin, a poeziei inexistente: *Căruța poștei* (observația d-nei E. Dvoicenco). Culmea naivității este citarea legăturilor lui Donici cu Pușkin, pe baza unei schițe a lui Leonida Dobronravov-Donici, care, nefiind măcar înrudit cu fabulistul, dedică această schiță literară: *A. Pușkin în Basarabia*, „umbrei strămoșului meu Alecu Donici“. Comp. G. Cardaș, *Poezii și prozatorii Basarabiei până la Unire*, București, 1937, p. 584 și urm.

chiar pentru vremea aceea — toți cei care au cercetat viața lui Negruzzi, îl găsesc de o seriozitate rară și timpurie¹⁾.

Calipso a lui Negruzzi — copilul visător — vine din Constantinopol *prin Iași*, este o fată înaltă și cu un chip îngeresc. Pușkin îi dedică poezia *Șalul negru*. În Noembrie 1824, ea se refugiază la mănăstirea Neamțu, unde moare trei ani mai târziu.

Adevărata Calipso, din amintirile contemporanilor, I. Liprandi²⁾ și F. Wiegel³⁾, a venit din Constantinopol prin Odessa. Era mărunțică, cu un piept nedesvoltat, o față lungă, ascuțită, totdeauna rumenită, cu nasul mare, care părea că împarte fața în două, un păr lung și doi ochi mari, ce scânteiau. Părerea că „grecoaica cea frumoasă” a lui Negruzzi nu era frumoasă, se sprijine și pe poezia umoristică contemporană: *Jocul*, pe nedrept atribuită de unii lui Pușkin⁴⁾, în care Calipso apare alături de un armean uricios, Hudobașev.

„Șalul negru” dedicat grecoaicei Calipso ?

D-șoara Ghiacoiu recunoaște și d-sa, pe baza studiului citat al lui Al. David, că aceasta nu corespunde celor afirmate de Negruzzi. Aducem însă și aici, dela început, o lămurire: întru câțva Negruzzi avea dreptate, legând această poezie de persoana grecoaicei; Wiegel spune și el că *Șalul negru* era un cântec al ei.

Asupra poeziei *Șalul negru* există o mulțime de păreri, sigur fiind numai faptul că Pușkin a împrumutat-o din poezia poporană moldovenească. Cercetătorii traducerilor lui Negruzzi din Pușkin, comparând traducerea lui Negruzzi a poeziei *Șalul*

1) E. Lovinescu, *op. cit.*, p. 235.

2) *Arhiva Rusă*, 1866, p. 1246-1247.

3) *Amintiri*, Moscova, 1865, VI, p. 122.

4) Poezia *Jocul* a fost scrisă după plecarea lui Pușkin din Chișinău. Autorul acestor versuri umoristice trăia la 1866, la Moscova (Liprandi, *op. cit.* p. 1158). O variantă a publicat-o L. Mațeevici (*Curierul Istoric*, Mai 1883, și *Tradițiile chișinăunene despre Pușkin*, la V. Iacovlev, *Relații despre Pușkin din Sudul Rusiei*, Odessa, 1887). Alta, am publicat-o noi, în *Din trecutul nostru*, Nr. 7-8, 1934, p. 14-15, revenind cu unele completări, la 1937, în ziarul *Nașa Reci* (București). Varianta lui Liprandi a reprodus-o M. Țiavlovski, în volumul *Pușkin*, ed. Muzeului Literar de Stat, Moscova, 1936, p. 553.

negru, cu niște variante populare, culese de A. Iașimirski¹⁾ ș. a., peste câteva decenii după moartea lui Negruzzi, găsesc că traducerea sa se apropie mai mult de varianta populară, decât de poezia lui Pușkin. Este însă mult mai posibil, ca cele două-trei variante culese „în popor“ pe la anul 1899 etc., să aibă ele ca izvor poezia lui Negruzzi (1837), „popularizată“ de cântăreții mai recentii. Cu atât mai slabă este afirmația²⁾ că *Șalul negru* este tradus din franțuzește, după Charles Durand, nu însă direct din Pușkin. Traducerea lui Paul de Julvécourt apare în același an cu cea a lui Negruzzi, iar a lui Durand — abia cu patru ani după Negruzzi. Prima traducere germană apare la 1840.

În orice caz, Negruzzi însuși, prin faptul că greșește, atribuind poezia inspirației grecoacei Calipso, dovedește că n'a cunoscut varianta ei poporană. Dovada, însă, că poezia n'a fost inspirată de Calipso, e și mai simplă : grecoaica a sosit la Chișinău abia la 1821, iar poezia datează din 14 Noembrie 1820 (după Liprandi e cunoscută încă din Octombrie 1820). De asemenea, încă în Noembrie 1820, prietenul poetului, V. P. Goriaciov, înscrie în jurnalul său :

„Dimineața aceasta s'a vorbit mult despre *Șalul negru*, de curând scris de Pușkin“³⁾.

Facsimilul poeziei s'a publicat la 1936⁴⁾. Autograful ei se găsește într'un album al S. D. Ponomariova (1800—1824), căreia a fost donat de A. Izmailov, redactorul editor al revistei *Blagonamerennîi*, care l-a primit dela Pușkin. În *Blagonamerennîi*, poezia purta o notă : „Tipărit cu greșeli în Nr. 5 al revistei *Fiulul Patriei*“ (1821). Despre aceste versuri, Pușkin scria la 27 Iulie 1821, fratelui său : „*Șalul negru* îți place — ai dreptate, dar dracul știe cum au tipărit-o. Cine a tipărit-o așa ? miroasă a Glinka“.

1) „*Șalul negru*“ de A. S. Pușkin și cântecul românesc, *Știrile limbii și literaturii rusești ale Academiei Imperiale de Științe*, Petersburg, 1906. Acest slavist basarabean (1870-1910) mai prezintă trei lucrări interesante privind scrierile lui Pușkin : *Cântecul Zamferei* în „*Țigani*“ lui Pușkin și hora țigănească, în *Știrile secției limbii și literaturii rusești ale Academiei Imperiale de Științe*, Petersburg, 1899 ; *Paralele și fragmente românești în unele producții ale lui Pușkin*, Varșovia, 1902 ; și *Pușkin în Basarabia*, în „*Biblioteca marilor scriitori*“, ed. S. Vengherov, Petersburg, 1909, vol. III.

2) C. Negruzzi, *Opere complete*, București, 1909, vol. III.

3) *Fragmente din jurnal*, Moskvitianin, 1850, Nr. 2.

4) În volumul *Pușkin*, ed. Muzeului Literar de Stat, op. cit. p. 295—296.

Așa dar, în ce privește inspirația ei, poezia n'a putut să aibă nimic comun cu grecoica Calipso, deși nu este exclusă posibilitatea ca acest cântec să fie cunoscut și grecoacei. P. Bartenev ¹⁾ crede că versurile *Șalului negru* au sorginea într'un cântec moldovenesc al chelneriței Mariula dela „Cazinoul Verde” ²⁾ din Chișinău. Liprandi susține, însă, că această romanță s'a cântat de lăutarii boierului Vartolomeu. De altfel, putea să fie o romanță destul de răspândită în acea vreme. Faptul nu are nicio importanță, deoarece poezia, publicată în revista *Flul Patriei*, este indicată ca un „cântec moldovenesc”, poetul însuși povestind c'ar fi auzit-o într'o cârciumă jidovească ³⁾. Prietena lui Pușkin, Alexandrina Rosetti-Smirnov, care semnalează aceasta, adaugă că poetul a mai povestit la 1825, la N. M. Karamzin, c'ar fi găsit pe Alecu și Zamfira din poemul *Țigani*, într'o sațră țigănească și că întâmplările în legătură cu hoțul Cârjaliul le-ar fi comunicat un grec din Chișinău.

Melodia *Șalului negru*, modernizată, a fost redată la 1823 în *Cantata* compozitorului A. N. Verstovski și s'a executat la Moscova de cântărețul Bulahov. Mai exactă, însă, este melodia basarabeanului Gavriil Muzicescu (1846—1903), fost profesor de conservator la Iași, redată în *Cântecul Zamfirei*. E interesant de notat că romanța a contribuit la popularizarea lui Pușkin în societatea înaltă a Rusiei (el nu era încă „celebru”, cum afirmă d-șoara Ghiacioiu ș. a.), unde, încă la 1825, contesa Olga St.-Priest cerea „decabristului” D. I. Zavalîșin ⁴⁾ să-i procure romanța *Șalul negru* a unui oarecare Pușkin, ce-o cânta așa de frumos Bulahov.

Cu totul lipsită de logică este afirmația, ce sprijine împrumutul versurilor lui Negruzzi din poezia moldovenească, — pe necunoașterea limbii rusești. Teoria că la traduceri din rusește, de ex. din Antioh Cantemir, a participat și Al. Donici, re-

1) Pușkin în Sudul Rusiei, *Arhiva Rusă*, 1866, p. 1130.

2) Cazinoul se afla în grădina publică, în apropierea actualului monument al lui Ștefan cel Mare. Când, în fața lui, s'a clădit biserica Seminarului teologic, Cazinoul a fost mutat în celălalt colț al grădinii, ajungând faimosul Club al Nobilimii. Despre „Cazinoul Verde” vorbește și Tepliacov, în *Obșce-zanimatelnoi Vestnic*, 1857, Nr. 6.

3) A. Rosetti-Smirnov, *Notițe*, *Curierul Nordului*, Petersburg, 1893.

4) Memoriile lui Zavalîșin le-a publicat, la 1934, S. Gessen, în *Lenin-gradul Literar*.

venind lui Negruzzi numai partea literară românească, nu-i de loc fondată, căci Negruzzi a tradus și singur mai multe scrieri. De altfel, la sfârșitul anului 1856, din cauza cunoștințelor sale de limbă rusească, Negruzzi a fost atașat de Mukhlis-Pașa (beizadea Gr. Sturdza), comisarul Sublimei Porți, la delimitarea Barabiei de Sud, retrocedată Moldovei prin tratatul dela Paris.

Pe Pușkin, Calipso nu-l atrăgea prin frumusețea ei. Poetul nici nu era amoretat de ea, afirmă Liprandi. Era o curtezană din Orient, despre care Wiegel, totuși, zice că, dacă ar fi trăit în veacul lui Pericles, atunci numele ei ni s'ar fi păstrat în istorie, împreună cu cel al Frinei sau al Laisei. Pe poet, grecoaica îl interesa prin legenda fermecătoare, cum că ea ar fi fost amanta celebrului Byron. Aceasta el o confirmă prin poezia *Grecoaicei* (1822) ¹⁾ — născută ca să aprindă imaginația poezilor, și prin scrisoarea ce-o adresează la 5 Aprilie 1823, prințului Viazemski ²⁾:

„Dacă vara ai să mergi la Odessa, te-ai putea întoarce, în drum, prin Chișinău. Am să-ți fac cunoștință cu eroii dela Sculeni și Secu, combatanții lui Iordache ³⁾, și cu Grecoaica, care s'a sărutat cu Byron“.

Poetul amintește pe Calipso în spisocul femeilor de care era amoretat ⁴⁾ și-i închină versurile: *Greaco te iubesc* ⁵⁾.

Iarăși o eroare a *tânărului* Negruzzi. El spune că la 1824, Calipso se refugiază la mănăstire. Însă, prietenul poetului, N. S. Alexeev ⁶⁾, scrie la 30 Octombrie 1826, că grecoaica locuște oficioasă la Chișinău. Așa dar, e de crezut că Negruzzi din 1839, scria numai după amintirile sale din vârsta de 14 ani. Ș'apoi, Pușkin avea pe atunci vreo 22 ani, iar Calipso, 13 ani. După

1) Publicată în *Steaua Polară*, din 1823, p. 107-108. Originalul se păstrează la Muzeul Rumianțov, ms. nr. 2367, f. 17-18, iar un autograf, al E. Masalski-Surin, la Academia Imperială de Științe.

2) *Comp. Corespondența*, I, p. 69.

3) Olimpiotul.

4) Donat Academiei de fiul său, Al. Pușkin.

5) Sau *Eleuteria*, Muzeul Rumianțov, ms. 2365, f. 34. *Comp. Operele lui Pușkin*, ed. Academiei, Petersburg, 1912, p. 201-205. Unii din cercetătorii basarabeni atribuiau grecoaicei și versurile: Să ierf visările de gelozie (1823), însă pușkinologii mai competenți consideră că această poezie e dedicată d-nei Riznici din Odessa (*ibidem*, p. 308-313).

6) *Arhiva Rusă*, 1881, și *Corespondența*, I, p. 378.

alții, l-a cunoscut pe Byron la vârsta de 15 ani și deci, la Chișinău, era de 16 ani.

În ce privește pe Calipso, mai aflăm dela aceiași contemporani, că era fata Polihroniei, văduvă de logofăt, o aventurieră orientală, care se ocupa cu vrăjitorie, magie, hipnotism și alte indeletniciri nu tocmai îngăduite. Era căutată, de aceea, de amanții fără noroc. Portretul grecoaicei, adus de noi mai sus în trăsături mai veridice, ni l-a lăsat Liprandi. În societate, Calipso nu era primită. Trăia foarte modest, în două cămăruțe. O vizitau însă bărbații acasă, amatorii cântecelor ei tragice sau desrânate, cântate cu o voce foarte armonioasă, pline de arșiță orientală și dor nestins. Dar și în acest domeniu, o întrecea Roxandra, fata doctorului Samurcaș din Iași, care era mai tânără, frumoasă și cânta mai bine ¹⁾.

După ce Negruzzi și Pușkin au părăsit Chișinăul, sărmana Calipso, o fată destul de energică, s'a adresat de îndată printr'o scrisoare către Marele Duce Constantin, care îi veni în ajutor printr'o subvenție și o recomandă contelui Voronțov, general-gubernatorul Novorosiei și al Basarabiei. De atunci, Calipso a obținut acces în societate, dar pentru o scurtă vreme, căci se apropia sfârșitul ei, descris foarte romantic de Negruzzi :

Într'o noapte ploioasă din Noembrie 1826 (la Negruzzi : 1824), un orfan pribeag ceru adăpost la mănăstirea Neamțu. După trei ani de slujbă la mănăstire, „tânărul“ muri, lăsând o scrisoare scurtă, în care cerea iertarea păcatelor...

Era curtezana nefericită, Calipso, prietena lui Byron, Pușkin și Negruzzi, a cărei craniu — zice cel din urmă — se poate vedea în catacombele mănăstirii ²⁾.

E interesant de cercetat, dela cine a învățat Negruzzi, în Basarabia, limba franceză, în care el — poate — se perfecționa în convorbirile cu Pușkin. Scriitorul însuși povestește că, la Chi-

1) A. Weltmann (*Amintiri basarabene*, în volumul *Pușkin*, de L. Maicov, Petersburg, 1899) vorbește de cântecul Roxandrei Samurcaș : *Prin amorului dulceță*.

2) Despre Calipso și Pușkin, după *Păcatele tinerețelor* de Negruzzi, au scris : G. S. Gore : *Câteva cuvinte despre A. S. Pușkin*, în *Buletinul Regional al Basarabiei*, Nr. 44, din 29 Octombrie 1866 ; H. S. Kirov, care, după studii la liceul din Chișinău, a fost profesor și judecător de pace : *Grecoaica lui Pușkin*, *Curierul Istoric*, 1884, vol. XV, p. 337 ; erată, *ibidem*, vol. XVI, 240 ; comp. și *Arhiva Rusă*, 1893, Nr. 8.

șinău, două figuri îi atrăgeau atenția. Era un tânăr cu fes roș și o față *înaltă* (așa i se părea, deoarece el nu era încă prea înalt), într'un șal negru, care se plimbau adesea în grădina publică. Li se zicea : Pușkin și Calipso. Cum se înțelegeau ei, era greu de explicat, căci poetul nu cunoștea limbile greacă și moldovenească, iar Calipso nu știa o iotă rusește sau franțuzește. Astfel, tânărul Negruzzi a ajuns un fel de talmaci al lor, traducând poetului în franțuzește cuvintele grecoaiței. Pușkin îl iubea și găsea o plăcere să-i îndrepte greșelile franțuzești. Câteodată, poetul asculta ore întregi pe Costache și Calipso săsăind grecește, apoi recita versuri de-ale lui, pe care le traducea franțuzește. Biograful anonim din *Albina Carpaților* adaugă că Negruzzi a învățat franțuzește dela emigrantul francez Rancowitz (?) ¹⁾. Deși, de pildă *Memnon* de Voltaire, e „tălmăcită de pe limba grecească” (1823) a traducerii lui Eugen Vulgaris, totuși Negruzzi traduce și direct din franțuzește, de ex. *Pirostia Elenei*, după *Le trépied d'Hélène*, de Marmontel ²⁾.

De sigur, o parte din toate cele povestite de Negruzzi, pot fi din domeniul unei povestiri literare, deoarece alți contemporani, — ca de exemplu Wiegel ³⁾, prezentat grecoaiței chiar de Pușkin, care nu părea de loc amoretat, — afirmă că ea era amanta lui beizadea Telemac Hangerli și mai cunoștea turcește, arabește, italienește și franțuzește, pe când despre Pușkin se știe că el nu era străin și de limbile grecească clasică, italianească, turcească ⁴⁾, iar dela „badea Toader”, majordomul generalului Inzov, — șeful poetului la Chișinău, — „cuconu Pușca” învăța câte puțin și moldovenește.

Negruzzi — scriitor basarabean

Costache Negruzzi este în bună parte un produs al Basarabiei și al mentalității ei specifice. Scrierile sale dovedesc aceasta.

1) G. Bezviconi, *Masonii în Basarabia*, Din *trecutul nostru*, Nr. 28—30, 1936, p. 6. În mijlocul unor străini, care alcătuiau loja masonică din Chișinău, e amintit „oratorul” ei, Ioan Brancowitz.

2) N. Camariano, *Primele încercări literare ale lui C. Negruzzi și prototipurile lor grecești*, București, 1935, p. 11, 22.

3) Din *notițe*, în volumul *Pușkin în amintirile și povestirile contemporanilor*, Petersburg, 1936, p. 286.

4) Cu mâna lui *Pușkin*, ed. „Academia”, Moscova, 1935, de T. Zenger.

D-I Lovinescu (p. 215) compară *Scrisorile* lui Negruzzi cu *Sufletele moarte* ale lui Gogol. Dacă nu ar fi cunoscut, la Chișinău, pe Pușkin, probabil Negruzzi nici n'ar fi căutat să ajungă scriitor. De altfel, primele încercări ale lui Negruzzi datează din Basarabia. Astfel, Iacob Negruzzi, fiul scriitorului, a donat, la 1909, Academiei Române un volumaș manuscris al tatălui său, intitulat: *Zăbăvile mele în Basarabia, în anii 1821, 1822, 1823, la satul Șirăuți, din raiaoa Hotinului*¹⁾. Cunoștințele care stau la baza culturii lui Negruzzi, s'au căpătat la fel în Basarabia, unde el învătă sau se perfecționează în limbile grecească, franțuzească și rusească, ceea ce a contribuit mult la crearea viitorului scriitor. D-I Lovinescu (p. 23, 235-236), atribue o importanță deosebită acestei perioade.

„Scurta-i ședere în Basarabia—scrie d-I Lovinescu (p. 23)—avea să-i fie de folos. Învătă mai întâi limba rusă, cel puțin atât ca să poată traduce din poeziile lui Pușkin sau satirele lui Antioh Cantemir. Cunoașterea vieții basarabene îi îngădui apoi să scrie nuvela *O alergare de cai*, și mai multe scrisori, cu o reală colorare locală”.

Activitatea literară a lui Negruzzi, propriu zis, începe la 1836, când în *Gazeta Teatrului Național* (Nr. 10, p. 78), găsim o încercare a sa de-a localiza balada *Uriășul*, a lui Victor Hugo, sub titlul de *Uriășul Daciei*:

„În Basarabia, nu departe de Soroca²⁾, într'o câmpie lată, se vede o movilă mare, lungureață, numită de locuitori: Mormântul uriașului. Aceasta mi-a dat ideia acestor versuri, ce sunt imitate din Victor Hugo: *Uriășul Daciei*”.

Mai târziu, în *Albina Românească*, din 5 Martie 1839 (Nr. 19, p. 73), balada apare sub un titlu prescurtat: *Uriășul*, și ca o simplă traducere. În orice caz, și aici, punctul de pornire a fost Basarabia.

Moartea lui Pușkin a dat prilejul lui Negruzzi să traducă și

1) Un alt caiet al lui C. Negruzzi, a revenit Academiei Române prin trecerea, la 1913, a manuscriselor Muzeului de Antichități. În acel caiet găsim un *Fragment din Ciaslov*; *Rânduiala slujbei cu pomenirea marelui Domn și Împărat a toată Rusia Nicolae Pavlovici*; *Memnon, istorioară alcătuită de Volter*, iar acum tălmăcită de pe limba grecească și alcătuită în stihuri de Costachi Negruți, anul 1823 Septembrie 25, în Iași, etc.

2) Comp. I. Sorokin, *Movila Uriășului, legendă*, în *Notițele Comitetului Statistic Regional al Basarabiei*, Chișinău, 1864, vol. I, p. 131-133.

să publice în *Curierul de ambe-sexe* (Nr. 6, din Septembrie 1837), povestirea lui Puşkin: *Cârjaliul*, şi versurile: *Şalul negru*, republicate în Nr. 3 (p. 81) din 1837, al revistei *Curiosul*, a lui C. Boliac, apoi — în *Foaia pentru minte*, din 1838 (p. 103), şi *Spicuitorul moldo-român* (VII-IX 1841, p. 82), odată cu traducerea franţuzească: *Le schall noir*, de Charles Durand.

În ce priveşte traducerea povestirii despre vestitul haiduc moldovean Cârjaliul, Negruzzi adaugă câteva rânduri:

„Cârjaliul creat de D. Puşkin a fi un tâlhar à la Salvator Rosa, a fost, dimpotrivă, un hoţ foarte nepoetic... Ştim atât că groaznicul Cârjaliul, care scapă de țeapa turcească, nu scapă de spânzurătoarea moldovenească, unde se sfârşi foarte prozaiceşte la 1824“.

Despre acest haiduc vorbeşte şi Liprandi. Numele de „Kirjali“ aparţinea renumitului aian din Turcia, de pe timpul lui Selim II şi Mahmud II. Dacă n'ar fi fost ucis, ar fi ajuns şi el paşă, precum Tersenicli-Oglu, Mustafa Bairactar sau Ali al Ianinei. După sfârşitul său, numele acesta l-au însuşit zeci de haiduci din ceata sa, printre care şi un bulgar, imortalizat de Puşkin.

Poetul nu-l numeşte pe tânărul funcţionar, care i-a furnizat materialul despre Cârjaliul. E vorba de Mihail I. Leks ¹⁾ — „omul excelent“, inteligent şi inimos, şef de cancelarie pe lângă generalii Inzov şi Voronţov, iar mai târziu ajuns subsecretar de stat la interne. Liprandi zice, că cele comunicate poetului de către Leks nu sunt decât anecdote, povestite de acest „causeur“ plăcut. Iată însă adevărul:

Cei 600 Arnăuţi, refugiaţi după Eterie în Basarabia, peste vreo două luni au încercat o „expediţie“ în Moldova. Ei s'au strâns în codrul din Gura-Galbenă, de unde trebuiau să pătrundă, peste Prut, în codrii Huşilor şi ai Fălciului. Ei au fost însă trădaţi de o amantă părăsită, încât comandantul cazacilor, Beghidov, a făcut la timp o razie şi a înapoiat pe Arnăuţi la

1) Comp. *Puşkin şi contemporanii săi*, vol. XII, 1909, p. 30. Despre Leks scrie şi Wiegell, *op. cit.*, VI, p. 82.

Chișinău¹⁾. Cățiva s'au strecurat, totuși, peste Prut, printre care și Cârjaliul, care n'a fost rănit în bătălia dela Sculenî, după cum afirmă Pușkin. Măsurile luate de Cucuic-Pașa, venit la Iași, si-liră pe „eteriști“ să se întoarcă în Basarabia, unde ei continuau atacurile nocturne. Guvernul a dispus atunci extradarea lui Cârjaliul, care, rănind pe șeful postului turcesc din fața Sculenilor, Egob-Aga²⁾, a fugit. În orice caz, chiar dacă n'a sfârșit așa cum zice Negruzzi, totuși la 1829, haiducul nu mai era în viață.

Printre altele, observăm că Basarabia, până și în vremurile din urmă, este vestită prin haiducii ei. De aici, într'o măsură oarecare, s'a inspirat Pușkin pentru scrierile sale: *Frații tâlhari*³⁾ și *Dubrovski*.

Pe de o parte, pentru crearea poemului *Frații hâlhari* a contribuit impresia unei fugi a deținuților la Ecaterinoslav⁴⁾, dar pe de altă parte—după cuvintele lui Weltmann—poetul a fost influențat și de hoțul Ursul. Era un ucrainean, — zice Wiegel⁵⁾

1) Despre o încercare a eteriștilor de a trece Prutul, vara anului 1823, vorbește d-l prof. A. Boldur, în *Istoria Basarabiei sub dominația rusească*, revista *Viața Basarabiei*, VI, 1939, p. 385 și urm. Cu arestarea fugarilor au fost însărcinați polițaiul din Tighina, Belicovici, și lt.-colonelul Rukin din Reni, care a prins 195 eteriști, în pădurea dela Gura-Galbenă. Preotul Anastase Cava-lioti și feciorii săi, au fost bănuți și ei. Comp. Arhiva cancelariei guvernatorului, Arhivele Statului din Chișinău, pachetul Nr. 19, dosarul Nr. 111 Despre urmărirea secretă a eteriștilor (1823).

2) Fiind la 1827 pașă la Isaccea, el a predat cetatea Rușilor.

3) Poem scris la 1822, apărut în *Steaua Polară* la 1825, p. 359-367, iar la 1827, în volum, la Moscova. Prima amintire a acestui poem găsim în scri-soarea poetului către Gnedici, din 13 Mai 1822, din Chișinău (*Correspondența*, I, p. 43).

4) Acest poem, scris sub o vădită influență a lui Schiller, rămâne o e-nigmă a scrisului lui Pușkin, care a și pus la început manuscrisul în foc (scrisoarea către A. Bestujev, *Correspondența*, I, p. 71, 13 Ianuarie 1823). Despre acest poem scria soția generalului Orlov, fratelui său, A. N. Raevski, la 8 Decembrie 1822 (*Biloe*, 1906, Octombrie, p. 308). P. Bartenev, pe baza celor povestite de Gorciacov, vorbește de impresionanta fugă a hoților la Ecateri-noslav; la fel și Pușkin, amintește aceasta, în *Notițe critice*. Totuși, interesant este să semnalăm inscripția de pe prima ciornă (la Muzeul Rumianțov, ms. Nr. 2365, p. 51): „Mold.“... (*Operele lui Pușkin*, ed. Academiei, op. cit. p. 171 ș. a.).

5) *Op. cit.* VI, p. 132 și urm. Wiegel scrie că Ursul a fost prins la 1824, deși pare a fi o greșeală. Despre Ursul vorbește și Liprandi. I. N. Ha-lippa, *Orașul Chișinău de pe vremea lui Pușkin*, *Operele Comisiei savante guberniale a arhivelor din Basarabia*, Chișinău, volum. I, p. 157—159.

— căci Moldovenii n'au poftă la această meserie ; purta numai o poreclă moldovenească. Impreună cu doi prieteni, prins în ajun de Paști la 1823, într'o mahala a Chișinăului, denumită și astăzi : „Malina“ — în jargonul hoțesc — „ascunzișul“, Ursul a fost bătut ca pedeapsă, murind fără să îngăduie să i se tămăduiască rănila. Pușkin a fost martor al acestui sfârșit impresionant ¹⁾.

Din Negruzești, în Basarabia a rămas numai unchiul lui Costache, Manolache Negruzzi din Târnava. Pe moșia sa, pe timpul holerei din 1848 s'a refugiat familia lui Costache, al cărui fiu, Iacob Negruzzi, descrie evenimentele în *Amintirile dela „Junimea“* ²⁾.

Dar și Costache Negruzzi însuși își petrecea adesea zilele în Basarabia. Găsim, de pildă și la 21 Mai 1831, o înștiințare dată dela Cînsitul Departament al streinilor, în *Albina* (p. 56), că „d-l Căminar Negruți are a merge peste hotar, în Basarabia“. Am mai vorbit despre cealaltă ședere în Basarabia, în anii 1836-1837. Ea corespunde începutului adevăratei activități literare a lui Negruzzi, care — după cum am și văzut — este de

1) Înainte de Ursul, sunt amintiți hoții : Codreanu, la Mohilău, pe vremea lui Malei Ghica (A. Zașciuc, *Regiunea Basarabiei*, Petersburg, 1862. I, p. 492), Voicu, și Bujor, ajutați de boierii Ilie Catargi și Canta, care au fost decapitați, iar Bujor spânzurat (R. Rosetti, *Arhiva Senatorilor*, p. 714—716, și G. Sion, *Suvenire contemporane*, București, 1915, p. 67—68). La 1833, în aceleași condiții ca și Ursul, a pierit în piața oborului din Chișinău, cel mai însemnat și ultim haiduc-poet, Tobultoc, care alcătuia și cânta versurile sale chiar stând în lanțuri (A. Zașciuc, *op. cit.* p. 491). O celebritate tristă, dar răsunătoare, au avut apoi : Roșcovan (decada V-a), Bogon (decada VI-a) Barcian (decada VII), Ion Cojoc, zic „căpitan Grozescu“, prins la 1878, iar în zilele noastre—Grigore I. Kotovski și Polișciuc. Despre Kotovski a scris chiar dictatorul bolșevic Stalin, în ziarul *Comunist* (Nr. 42, din 23 Martie 1926) ; după ce a fugit din pușcăria din Chișinău, a ajuns la 3 Iunie 1919 comandant al brigăzii a II-a bolșevice, luptând împotriva generalului Denikin și ocupând la 12 Februarie 1920 Tiraspolul (*Moldova Sovietică, 15 ani a R A S S Moldovenești*, Tiraspol, 1939). Literatura despre hoții din sec. XIX este destul de bogată ; găsim schițe de Olga Nacu, judele de instrucție G. G. Koltovski (1855—1910) și o lucrare a lui A. Iașimirski : *Hoții basarabeni din prima jumătate a sec. al XIX-lea* (*Revista Etnografică*, 1892).

2) București, 1921, p. 344.

proveniența basarabeană. La fel, printre primele scrieri ale lui Negruzzi, la 1837, mai figurează și nuvela *Scacica* sau *O alergare de cai*¹⁾, luată în întregime din viața Basarabiei. D-l Lovinescu (p. 26) crede chiar că în urma unui articol, intitulat: *Vandalism*, din *Albina Românească*, Negruzzi a fost exilat la o moșie din Basarabia, dat fiind cuvintele din biografia scriitorului D. Scavinschi, datată din Mai 1838:

„Abia de trei zile mă înturnasem din Rusia, unde zăbovisem câteva luni“.

Negruzzi are o întreagă activitate de popularizator, în Moldova, a unor scrieri, care trebuiau să preocupe pe Români. La 1838, în *Albina*, a apărut un plan vast al traducerilor din opera lui Dimitrie și Antioh Cantemir²⁾. Nu s'a realizat însă, din acest plan, decât traducerea — în conlucrare cu Alexandru Donici — a unor satire de Antioh Cantemir (1844)³⁾ și o revedere (1851) a *Descrierii Moldovei*, de Dimitrie Cantemir⁴⁾. Putem semna, în treacăt, prietenia ce-l lega pe scriitor de fabulistul basarabean Alexandru Donici, la a cărui moarte, Negruzzi a publicat în *Convorbiri Literare* (Nr. 5, 1 Mai 1867, p. 66) un articol: *Alexandru Donici*. Din rusește, a mai tradus Negruzzi partea privitoare la Principatele Române a *Călătoriei Arabului Patriarh Macarie, dela Allep la Moscova (Propășirea, Septembrie 1844)*, după P. Saveliev⁵⁾.

1) *Dacia Literară*, 1840, p. 309, reprodușă în *Foaie pentru minte*, Nr. 13, din 30 Martie 1840 și urm. etc.

2) C. Negruzzi se angajează cu traducerea din rusește a scrierii lui D. Cantemir: *Sistema religiei otomane*, și a vieții și operei lui A. Cantemir.

3) Comp. E. Lovinescu, *op. cit.* p. 99—100. Biografia lui A. Cantemir, propriu zis, este o traducere a textului francez din prefața ediției satirelor, la Londra, la 1749.

4) Prima traducere: *Scrisoarea Moldovei*, s'a făcut din îndemnul Mitropolitului Veniamin Kostaki și s'a publicat la 1825. Negruzzi a folosit, probabil, ediția rusească a lui Levșin (Moscova, 1789).

5) Istoricul rus N. Kostomarov consideră această scriere ca un izvor de importanță mare pentru cercetarea raporturilor româno-ucrainene. Macarie a călătorit la Moscova de două ori: prima dată pentru a strânge donații, iar a doua — la judecata Patriarhului moscovit Nikon (1666). În prima călătorie, care a durat trei ani, arabilul a fost însoțit de fiul său, arhidiaconul Pavel, care a alcătuit descrierea călătoriei, pentru prietenii săi din Damasc. Ca un reprezentant al Orientului, Pavel vorbește cu mai mare competență despre Princi-

Din Puşkin, Negruzzi s'a mai inspirat când scria poeziile *Gelozia*, publicată în *Propăşirea* (Nr. 23, din 18 Iunie 1844), sub pseudonimul Carlu Nervil, şi *La Marta* (devenită apoi: *La M.*),¹⁾ publicată în *Curierul Românesc* şi datată din 6 August 1839. D-l Lovinescu (p. 74), aşa dar, presupune greşit că această poezie e închinată, probabil, viitoarei neveste a lui Negruzzi: Maria, fiica agăi Dimitrie Gane. Influenţa lui Puşkin se observă şi în cele mai cunoscute opere ale lui Negruzzi: poemul *Aprodul Purice* (*Curierul de ambe-sexe*, Nr. 10, Noembrie 1837) şi *Alexandru Lăpuşneanu*²⁾, apărut în revista *Dacia Literară*, din 1840. Nu cred ca Negruzzi să fi imitat câteva momente din proiectul unei satire a lui Puşkin: *Audienţa la Satana*, în *Toderică jucătorul de cărţi* (scenele din iad)³⁾. Poezia *Melancolia* a lui Negruzzi, apărută în *Almanachu literaru pe anul 1839*, sub pseudonimul Carlu Nervil, şi retipărită apoi de mai multe ori, are o oarecare asemănare cu poezia *Tinerimea unui sat*, de G. Asaki, imitată după poezia *Cimitirul din sat* a poetului rus Jucovski, imitaţie la rândul ei după o cunoscută poezie a englezului Gray⁴⁾. La fel, Negruzzi a scris despre *Slavonisme*, în scrisoarea din 16 Noembrie 1841, publicată în *Foata pentru inimă*.

Vorbind de basarabeni şi Negruzzi, aş ţine să se cerceze traducerea poeziei lui Derjavin: *Odă către Dumnezeu*, publicată de Negruzzi, la 1853, în foaia sătească *Săptămâna*, traducere nesemnată, dar atribuită de d-l Lovinescu (p. 112) lui Negruzzi. Poate, această traducere are ceva comun cu oda cavalerului Costache Stamati, dată la 1834 vornicului Dimachi, care a şi publicat-o în *Albina Românească*, sub propria-i iscălitură.

patele Române, decât majoritatea călătorilor contemporani, veniţi din Apus. Drumul dela Aleppo, prin Brusa şi Constantinopol, şederea de opt luni în Moldova (1653), pe timpul desbinărilor de sub domnia lui Vasile Lupu şi Timuş Hmelniţki, iar în Ţara Românească (1654), pe când a murit Matei Basarab, ajungând la domnie Constantin Şerban, — iată ce ne prezintă opera arhidiaconului Pavel.

1) E. Dvoicenco, *Influenţa lui Puşkin asupra scriitorilor români*, *Revista Fundaţiilor Regale*, Octombrie 1937; şi *L'influence de la littérature russe sur la littérature roumaine moderne*, *Preocupări Literare*, Nr. 1, 1940, p. 35.

2) *Ibidem*.

3) E. Dvoicenco, *Puşkin şi refugiaţii Eteriei la Chişinău*, extras din *Artă şi Tehnica Grafică*, Bucureşti, 1939, caiet. 9, p. 5, 14.

4) E. Lovinescu, *op. cit.* p. 78-79, comp. G. Bogdan-Duica, *Două capitole dintr-o biografie a lui Constantin Negruzzi*, *Convorbiri Literare*, XXXV, 1901, p. 865.

Încă un prieten basarabean al lui Negruzzi

Din cărturarii basarabeni, prietenii ai lui Negruzzi, amintim pe Alecu Russo¹⁾ și pe Pavel Pruncu. Pruncu a tradus în românește *Pustnicul*, de scriitorul francez viconte d'Arleicourt. În legătură cu aceasta, Negruzzi a publicat în *Alăuta Românească*, Nr. 21, din 14 Martie 1837, p. 96), suplimentul *Albinei*, poezia *Reverii*, însoțită de următoarea traducere :

„La prilejul tipăririi *Romansului* intitulat : *Pustnic*, de D. Nobilul P. Pruncu prelucrat în limba românească, D. Căm. Costache Negruzzi însuflețit de poetic entuziasm, au adresuit următoarea compunere, ca un tribut cuvenit îndeletnicirii literale a unui compatriot“.

După *Reverii*, apare încă o poezie a lui Negruzzi, intitulată : *Domnului P. Pruncu*, după care redacția tipărește : *Răspunsul D-sale D. Pruncu, D-lui Negruzzi* :

„Și cu toate că eu sunt încredințat că strălucirea poeziei tale va sluji spre întunecarea slabei și smeritei mele proze, însă eu simt nemărginita mulțumire, crezând că și acum și în viitorime se va încununa cu pohtală desăvârșitul talent al unui patriot și adevărat al meu prieten“.

Iată, așa dar, încă un adevărat prieten basarabean, care a participat, în oarecare măsură, chiar dela început, la activitatea literară a lui Negruzzi. Despre Pruncu știm numai, că la 1821²⁾, el avea 24 ani, iar în Basarabia purta gradul de praporșic de rezervă al corpului căilor de comunicație. Era feciorul faimosului căminar Iancu Pruncu, cu multe rosturi în treburile Basarabiei³⁾. Intru câtva, Pruncu îl leagă pe Negruzzi și de Pușkin, pe care l-a cunoscut la Chișinău.

Pavel Pruncu mai avea câțiva frați : Alecu — „le moins mauvais“ (vorba contemporanilor) dintre fiii lui Iancu, ispravnic de Hotin, mort de timpuriu, Scarlat (Carol), născut pe la 1798, și Costache. Scarlat Pruncu a ajuns consilier titular, consilier

1) A. Russo traduce în franțuzește, din Negruzzi, începutul nuvelei : *Au mai pățit-o și alții* (*Curierul Românesc*, Iunie 1839). E. Lovinescu, *op. cit.* p. 73, comp. ed. Alecu Russo — P. V. Haneș, p. 236.

2) G. Bezviconi, *Boierimea Moldovei dintre Prut și Nistru*, București, 1940, p. 271.

3) G. Bezviconi, *Familia Krupenski în Basarabia, Din trecutul nostru*, XI 1939, p. 21 ș. a.

la judecătorie, ales la 1875 președinte al biroului de hotărnicie¹⁾. El a murit în Decembrie 1876, după ce și-a cheltuit în tinerețe întreaga avere, încât l-au înmormântat pe socoteala societății²⁾. Era un fruntaș popular al Chișinăului de altă dată, despre care în termene frumoase scrie *Necrologul* din 20 Decembrie 1876, în *Buletinul Gubernial al Basarabiei* (Nr. 99), amintind de cunoștința răposatului cu Pușkin. Lui Pruncu îi plăcea să povestească întâmplările în legătură cu viața lui Pușkin, la Chișinău; poetul l-ar fi provocat chiar la duel, Pruncu scăpând printr'o fugă la moșia Slobozia. Pe la anii 1857—1858, el a încercat să publice amintiri despre Pușkin, dând să înțeleagă despre apropierea sa de poet; însă prietenul lui Pușkin, Gorciacov, a desmințit, în *Buletinul Moscovei* (Nr. 19, 1858), orice legătură dintre ei. Liprandi³⁾, care semnalează aceasta, vorbind despre „minciuna obraznică” a lui Pruncu, recunoaște totuși, că Prunculeștii îl întâlneau pe poet la diferite serate, la boierul Vartolomeu, la cazinou, la restaurantul cu biliard al lui Antonio... Așa dar, „minciuna” nu era așa de odioasă și nu era cazul, ca bătrânașul basarabean să fie așa de bârfit⁴⁾.

Este un capitol din viața Basarabiei din secolul trecut. Nu facem, de aceea, nicio încheiere.

G. BEZVICONI

1) A. Krupenski, *op. cit.* indice alfabetic.

2) L. Mașeevici, *Din Chișinău despre Pușkin, Pravda*, 1880, 23, 24 și 27, Mai, Nr. 133, 134 și 137; și la V. Iacovlev, *op. cit.* p. 55—56. *Tradiții Chișinăunene despre Pușkin, ibidem*, p. 62. Comp. și *Arhiva prințului Voronțov*, vol. XXXVIII. p. 307 și urm.

3) *Arhiva Rusă*, 1866, *op. cit.* p. 1234.

4) Am uitat să semnalăm, la locul cuvenit, „contribuțiile” d-lui Octav Minar, apărute în ziarul *Universul*, din 1937. D-sa a publicat „scrisorile inedite” ale lui Pușkin către scriitorul Stamati, ce le-a copiat la prințul D. Moruzi. În al doilea articol, d. Minar promitea să povestească „după documente inedite Șalul negru, episodul de adâncă pastune dintre Pușkin și Prințesa Tatiana Sturdza, poreclită Calipso, fiica vitregă a fostului Domnitor al Moldovei, Sandu (?) Sturdza”. O mistificare mai odioasă decât aceasta nu poate fi înregistrată!

CUTREIERĂRI

Brațul serii peste iazuri
Pomi de soare-a desfrunzit.
Sufletu-mi — luntraș vrăjit,
Lopătează pe talazuri...

Crinii apei se-agățară
De tăiușul vâslelor...
Pe meleag nălucitor,
Intru'n țara legendară...

+ + +

Dacă vorba tainei zace,
Dacă limba i-am uitat,
Cine'n zare, ne'ncetat
Fusul liniștii desface ?

Cârd de păsări — mâni sumese
Peste ulmul sur și strâmb,
Care străjue pe dâmb, —
Horbotă de sboruri țese...

Floare de venin orașu-i...
Voi găsi destul senin
Să mă vindec de venin
Și să șterg din gând locașu-i ?

Valea peste care caut
N'are țărături nici hotar,
Codrul a iscat hoinar
Vânt cu sunete de flaut...

+ + +

Parcă e un foc de flintă
Tunetul pela urechi !
Printre munții 'nalți și vechi
Ploaia are iz de mintă...

Clopotele-alungă piatra...
Suri fugarii din șuvoi
Sar pe maluri după noi,
Pe când nori își schimbă vatra...

+ + +

Noaptea neagră de tăciune
Pune șoapte în auz,
Fluer scoate'n ochii uzi
Flăcări de sălbătăciune.

Ce haiduc odinioară
Lâng'un fir de mac de foc,
Sta, bătut de nenoroc,
Să purceadă spaimă'n țară ?

+ + +

Astăseară craiul soare
Ca de moarte sângera,
Răsăritul s'arginta
Printre paltini în vâlvoare...

De minuni ne spune luna,
De senin din innoptări,
Peste mări și depărtări
Cerul și cu glia-i una...

SPIRITUS RECTOR

De-s vânător, eu sunt vânatul, —
De-s hoaspe, eu sunt bob de mei, —
Pe fila-mi, pată de olei
Mă'ntind din albia-mi, păcatul...

Mărgea de foc mă'nșir pe ață, —
Ispită, sting tot ce-am aprins, —
Girezi de vis pe mine-am nins,
Din seară până'n dimineață...

Port dorul ca pe-o buturugă
Lăsata'n urmă de topor..
Batjocora-mi preschimb în rugă
Și blestem fac din orice dor...

Satan, neîmpăcat cu noima
Pe care-a dat-o Dumnezeu,
Răstorn lucrarea Lui mereu..
In toiul verii, flutur moina

Sau ghiața o preface în vară..
Din leagăn tesluesc sicriu,
Inviu ce trebue să moară,
Frângând în mine tot ce-i viu...

PETRE STATI

ÎN PUTERILE CIOBANULUI SĂNDUCU...

Casa ceea ciudată, la doi pași de lunca Clopoșelului, a fost odată a lui Timoftei Dupac și eu n'am știut-o decât foarte târziu, după ce ani de zile trecusem agale pe lângă hardughia căreia în adevăr nu puteai ușor să-i numeri pereții, dacă-s trei sau patru. La răspântia umbrită cu șirurile triste ale răchișilor, de unde drumul apucă spre ținterimul de pe culme și tot înainte apoi peste fânațe, și la dreapta în fund dându-se într'o uliță cu livezi pe unde cântă cucul, casa lui Dupac — după cum i-a rămas numele — stă ca o arătare din altă lume. O cogeamite coșmoadă boțită, cu ferestruici cât palma, pereții în vâi și vâlcele, dar împrejur livadă măricică; un nuc bătrân își întinde ocrotitor brațele groase peste acoperișul scofâlcit, alocurea înverzit cu încrustări de mușchiu. Totdeauna priveam ușa, strâmbă și scundă, fără să fi văzut vreodată țipenie de om în pragul pustiu. Era veșnic ferecată casa ca o cetate, înconjurată cu garduri înalte de spini și nuiete, dar în dreptul ei ochii lacomi aveau ce sorbi, tot înainte și împrejur: costișe rotunzite calde ca niște sânnuri pline, fânațe picurate cu albul cămășilor sau fustele roșii la timp de cosit și strâns, apoi cărării șerpuitoare printre holde, iar, undeva în zare, își răsucea mersul drumul mare ducând la mănăstiri și peste apa Moldovei, cale de obicei acoperită cu norișorii fugari de praf. Într'acolo este lumea, cu toate ispitele drumului.

Despre Timoftei Dupac mi-a fost dat să ascult, în liniștitul asfințit al unui început de toamnă, vorbe meștere la istorisit din glasuri domoale și adânc jeluitoare timpurilor de demult, când gospodarii, astăzi cărunți bine ai Oprișenilor, zburdau ca flăcăi fără grijă ce erau.

Timoftei Dupac, până la bătrânețele lui adânci, arăta strâmb ori cum te uitai la dânsul; când mergea părea încă și mai strâmb, ba chiar ca făcut din bucăți. Casa și-o ridicase el singur cu piatră scoasă de dânsul din pâraul care izvora dincolo de deal, sub povârnișul unde hălăduiau în voie bună iepurii. Intr'ale zidăriei nu se pricepea câtuși de puțin, însă omul și-a închipuit că nu-i mare deșteptăciune să ridici un perete: pui bolovan peste bolovan, îi înclei cu tencuială și gata-i treabă, de aceea au și ieșit pereții ca niște modâlci de puteai ascunde mere și nuci prin ele. După ce, cu chiu și vai, ridică omul anapoda lui zidărie, abea numai atunci băgă de seamă c'a uitat ferestrele, și găuri Timoftei cu dragul de fier și toporul pereții cei care stărniră îndată râsul satului. Puțină lumină avea îngăduință să intre în casă — o făcuse destul de încăpătoare, așa caraghioasă cum era. Oamenii îl știau nu tocmai sănătos la minte; când casa de piatră fu în sfârșit isprăvită și văruiată, își făceau cruce trecătorii de ce l-a ajutat capul să facă pe acel care se credea cel mai înțelept din partea locului.

— „Ce știți voi, dojenea Timoftei pe oameni, ce știți alde voi care vedeți numai ce s'arată ochilor voștri păcătoși! Apoi, credeți voi, bicisnicilor, că așa de florile mărunții mi-am înălțat eu casă ca asta? Proștilor ce sânteți, am zidit-o cu piatră de izvor c'asa m'o sfătuit Sânducu ciobanu... Voi nici n'ar trebui să-mi treceți pe dinainte măcar. S'ar cuveni să ingenunchiați în calea mea cu toții: doar eu vă apăr de toate pustiile! Ați uitat pe Sânducu ciobanu, acela care s'o fost spânzurat, saracu, de răchita cea pântecoasă lângă podeț, și ne-o blastamat satu fiindcă i s'o furat la noi o jumatate de turmă. Ascultați fraților, dacă n'aș fi eu, Sânducu, pe toți v'ar fi doborât: el îi strigoii, umblă cu ciomagu și o ulcică unde are niște zeamă, cu care dacă te stropește capeți bolile cele mai scârnavе, de acelea făr' de leac. Numai Dupac saracu știe cum să-l înbuneze și să-l culce iarăși în groapă. Voi tare mai sânteți zgârciți și nu i-ați dat nimica de pomană“...

Povestea lui Sânducu ciobanu o mai cunoșteau doi trei bătrâni și nu avea nici o tărie acum, căci așa-i soarta poveștilor, să moară și ele odată cu vremurile.

Coborîse odată la Oprișeni un cioban cu numele Sânducu. Venise necăjitul dela munte să poposească o noapte cu turma lui, adică a stăpânului; a doua zi dimineață, când să pornească

iarăși la drum, mai bine de jumătate din oi, ia-le de unde nu-s : parcă intrase în gaură de șarpe. Caută bietul cioban prin toate părțile, s'au stărnit jandarmii, au fost răscolite casele până la holarul Bucovinei; degeaba. De supărare, se îmbătă țeapăn păgubașul colo sus, în vârful uliții Rădășeni, la crășma lui Hoișie, și grăi Sănducu amarnic de amărit câtorva oameni din Oprișeni, cu care se tot pupa la fel cu muierile :

— „Bre, oameni buni, aici la voi o dat napasta ceia mare peste mine și amu am să intru la pușcărie : adică stăpănu are să creadă că s'au mistuit ele oile peste noapte, așa ca o lumânare de ceară ? N'are să mă învinuiască el, pe dreaptă bănuială : tu ești hoțu, slugă necredincioasă ! Te-ai apucat de hoțit acu la bătrâneță !

Voi cu satu vostru mi-ați fost se cheamă piaza ceia ră ; nu le-ați furat voi, așa o știu eu, căci am oleacă de meșteșug să cunosc dintr'odată oamenii, dar dacă nu mă pălea să poposesc la voi, așa-i că nu-mi piereau oile și scapam de daravella asta urâtă ? Aflați c'am să mă fac strigoi și n'aveți să vă cotorosiți de mine până ce nu-ți găsi voi hoțul !”

Mai umblă Sănducu vreo săptămână după oile furate, dădu slujbe la biserici, pe la Folticenii vechi, la mănăstirea Râșcăi, la Rădășeni, dar pace. Era 'ntr'o Sâmbătă când iarăși s'a îmbătat țol ciobanul Sănducu, și la crășma lui Hoișie se adunase multă lume dându-și fiecare cu părerea despre furtișag. Ciobanul cânta frumos din trișcă, așa cum n'au mai auzit oamenii de pe valea Moldovei și megieșii. Apoi deodată cântărețul ieși în ograda lui Hoișie și se urcă în vârful unui cireș bătrân ; abia se ținea pe picioare, însă de cățarat se cățara ca o veveriță ; acolo, sus, își scoase din sân trișca începând un cântec de jale. Crășmarul Hoișie mult s'a mirat și speriat de o asemenea ghidușie ; feluriți cheflii mai văzuse dânsul, dar încă nu așa ispravă. Tremura barba cea sură a lui Hoișie, ferească Dumnezeu să nu se rostogolească tocmai din vârful cireșului mușteriu cel buclucaș, ș'apoi s'aibă moarte de om în casă. Fugi cât mai iute la poliție, unde domnu' comisar Mintenuță fu bucuros să-l servească pe domnu' Hoișie cel cu vinuri bătrâne și fripturi strașnice. Întovărașit de doi sergenți, care purtau la cingătoare niște strașnice tesace, domnu' Mintenuță porni la fața locului. Nimeni nu știe cum l-au dat jos din cireș pe cioban, dar toată lumea auzi blăstămurile cumplite, care plouau din vârful pomului a-

proape desfrunzit. Apoi, falnic și lăsându-și sabia să joace din piatră în piatră, domnu' Mintenuță se înturnă la poliție cu prizonierul său prins pe câmpul de luptă dela Hoișie, și bietul cioban petrecu noaptea la „țuhaus“.

Dacă s'ar fi mântuit istoria lui Sănducu ciobanul cu cântecele de jale și blăstămurile nemiloase rostite din vârful cireșului dela Hoișie, n'ar fi fost nimic, dar a doua zi, Duminică, pe când credincioșii ieșeau dela slujbă, din biserica Opișenilor, ce să vezi: ciobanul bălăbănea spânzurat de o răchită groasă. Au început să țipe femeile și copiii, s'au crucit și bătrânii, fiecare spunând că nu-i a bine ce s'a petrecut și așa a și fost, căci chiar în noaptea cea furtuna schilodi livezile, asvârli acoperișurile caselor până dincolo de pârau, iar gospodăria lui Zaharia Suman se făcu scrum la miez de noapte. Groapa lui Sănducu ciobanul n'o mai știe nimeni; nici n'au voit oamenii să primească spânzuratul în țințierim, ci se spune că l-au dus într'o văgăună cu bălării, aproape de izvoarele Clopoțelului.

Timoftei Dupac era flăcăiandru când s'a întâmplat în Opișeni jalnica istorie cu ciobanul; de pe atunci arăta să fie cu mințile împrăstiate, fără tragere de inimă la muncă. Umbla de tânăr fără rost, hoinărind prin sate, căutând praznice și îngropăciuni. Pământ avea cât îi trebuia, îl muncea pe apucatele, lipsă nu prea ducea de nimic, dar iarăși nimic nu se prindea de dânsul, fiind om deloc statornic, și apoi mințile și le-a fost închinat lui Sănducu ciobanul, de umbra căruia îl lega îndreptări tainice, numai de dânsul pricepute.

Așa strâmb, cu capul mare cât o baniță, tot s'a găsit o fată necăjită dela munte să-l ia de bărbat și să-i dăruiască prunci după chipul și asemănarea tatălui, adică mai mult strâmbi.

Se dusesse vestea departe despre Timoftei Dupac. Umbla de altfel bine îmbrăcat, iarna cu cojoc muscălesc până'n călcăie cum rar se pomenește prin părțile locului, cu o căciulă dintr'o oaie întreagă și ciobote sănătoase. Mustățile pleoștite, cam roșcate, ochi sfredelitori privind mai ales într'o parte, apoi un fel de bolfă drept în mijlocul frunții și pletele călugărești ajungându-i pe umeri făceau să nu poți degrabă uita chipul acela încruntat. Cine nu cunoștea, oare, vestitul car al lui Dupac? Ii

mersese buhul dela apa Șomuzului până hăt prin munții Bistriței. „Așa mi-o grăit într'o noapte ciobanu, să-l fac fără cuie“, spunea Dupac. Matahala de car nu-și găsea pereche decât în căsoaia cu pereții ciupiți de vărsat. Roatele n'aveau șină de fier, fiind cioplite rotund din butuci groși, iar deasupra purta coviltir gros; la drept vorbind nici nu încăpea nevoia de acoperitoare, deoarece niciodată stăpânul nu se urca în car, ci de obicei șchiopăta pe lângă boi, vorbindu-le la urechi întru una și trecând dela unul la altul. Dacă pornea la drum cu boii, mergea mai încet decât melcul; „'ncetu 'ncetu aiasta-i socoteala bună: popușoiu crește 'ncetu, așijderea omu, numa vântu, apa și nebunii se grăbesc, ș'apoi s'alege ceva dintr'inșii“? — cu vorbe de felul acestora sfătuia el pe cei tineri să fugă de repezeală. Avea nevoie Dupac de lemne? Injuga boii și ajungea într'o săptămână la Găinești, mai sta pe acolo încă una, alta o întindea pe drum, se oprea la toate bisericile, se odihnea pe prispele oamenilor, într'un târziu întorcându-se mândru acasă, ca și cum cine știe ce hărnicie ar fi săvârșit. Nici la bătrânețe nu-l slăbi demonul umbletului; rămânea nevasta, feciorul și fata la gospodărie, iar omul cu cap mare pleca în lume să vadă stricăciunile și înțelepciunile semenilor săi.

Auzise Timofți Dupac lucruri minunate despre țara de dincolo de Siret, acolo unde nu-i așa de frumos ca prin văile cu privirea către minunățiile munților, în schimb cresc roadele cu nemiluita și apoi mare dar dela Dumnezeu trebuie să fie dealurile acelea pe spinările cărora se coc viile, de unde curg în fiecare an șuvoaiele de vin. Hotărît să vadă numaidecât cum îi poama și mustul pe la baștina lor, Timofți își urni carul înainte să vadă roadele viilor vândute cu talgerul pe ulițele târgului de către rădășeneni, și după cum i-a fost mersul obișnuit, ajunsese când culesul era în toi. A întâlnit el și sărăcie multă, bordeie câte vrei, fântâni cu apă sălcie, oameni posomorîți, pîperniciți, urât îmbrăcați, dar la vie în adevăr era colț de rai coborît peste păcătoșenia pământului: flăcăi, fete moțate cu sânii parcă pline de mere domnești, neveste șugubețe, moșnegi buni de gură, lăutari pe toate cărările, noaptea chihoteli și foșnete subț copacii livezilor. Nu era el călătorul nostru așa trecut

pe vremea când plecase să vadă lumea strugurilor și vieța de pe acolo, iar la întoarcere îndruga întru una vrute și nevrute despre femeile locului, dar mai ales părea și mai fălos de carul cel pocit. Cât voia el, Dupac, să se căftănească numai pe dânsul cu înțelepciunea pământului, uitase doar un fleac de nimic și anume că iscoditorii de rădășeneni ajung repede și departe cu căruțele lor și că le va trăsni prin cap să se repeadă până la Cârligata după cumpărat pometuri, unde vor afla, vrând nevrând, de anumite pozne de care nici Sânducu ciobanul nu era cu totul străin.

— „Da de unde ai „trinu“ aista așa de iute, bădiță? N'ai vrea să-ți faci pomană să mă ieși și pe mine la preumblare, că tare's așa slabă de picioare?“ — îl întâmpină pe Timofti o nevastă gureșă și zvârlugă, cum începuse a hodorogi cu carul la intrarea în Cârligata.

— „De unde îl am? răspunse drumețul uitându-se țintă în ochii femeii, ascultă, eu l-am făcut cu mâinile aesteia două care le vezi; nebunii fug, înțelepții merg încet pentru că au ochi de văzut și urechi de auzit, da nu-i pe înțelesul dumitale felu ista de a umbla“...

— „Ce tot trâncănești bade? Așa 'ntr'o ureche is oamenii pe acolo, la voi? De unde ești?“ Nevasta își pune mâinile în solduri, minunându-se de omul acela strâmb.

— „De unde-s eu? Da ce-mi ești 'neta, mă rog? Jandar, primar? Da fiindcă văd că-mi ești bună de gură, hai să-ți spun: eu is, așa se cheamă, nici dela munte, nici dela câmp, aproape de Cordun“...

— „Numai pășărește știi să grăiești bădiță?“

— „Hai să-ți spun, nu-i alta să nu te 'nbolnăvești de suparare: sânt dela Oprișani“...

— „Unde naiba's Oprișanii aeștia?“

— „Atâta lucru nu știi? Da parcă știu ceva muierile, ori cât de mare le-a fi gura? Oprișanii is așa 'ntr'o coastă a Folticenilor, ș'acolo s'o spânzurat într'o zi cu soare Sânducu ciobanu“...

O așa privire aruncă femeii în cât o sperie de-a-binelea, mai ales după ce a văzut ea cum se pleca la urechile boilor.

— „Oleacă așa, numai oleacă hop de o parte n'ai fi, bădiță? Ce tot vorbești de spânzurați și șopotești la ureche dobitoacelor? Ia-n ascultă, ce vânt te aduce la noi în sat?“

— „Apoi am venit și eu după olecuță de poamă“...

— „Așaaa, vrei să faci negustorie? Vin ei mulți oameni la noi după struguri; dacă poțtești te pot eu îndrepta. Un petec de vie ăm și eu“... Glasul nevestei se mai îndulci, un zâmbet se strecură între buzele roșii ca sângele și cele două șiraguri lucitoare de dinți.

— „Eu să cumpăr poamă? Nu li-o fi rușine oamenilor să-mi ceară parale pentru poamă, după ce m'am canonit atâta drum până' aicea? Halal oameni și când te gândești că tot îi ține pământu“!

— „Adică, hai spune, ai venit după plească! Vrei poamă? Degeaba? Nici aiasta nu-i mare socoteală, da nu cumva ți-i pofta să umpli cu vârf harabaua asta caraghioasă“?

— „Ce degeaba! Deaceia mi-am târâit boii până' aicea? Asta-i la tine „degeaba“?

— „Ei comedie, și-mi spui acumă „tu“, de parc'am păscut oile împreună! Ia-n poftiți iute 'ncoace—strigă ea la câțiva oameni care veneau încet dintr'o ulicioară, îmbrăcați cu straie de șâiac, dar cusute orășenește—ia-n uitați-vă c'aveți musafir la cumparat fără parale un car de poamă“!

Au venit oamenii, râzând cu poftă, i-au dat mâna lui Timofti, iar Melicsina Varvaroi, văduvă cu limbă tare ascuțită și inimă tare caldă, sări pârleazul care dădea chiar acasă la dânsa.

Lucrurile nu s'au pețrecut după cum credea Melicsina; a fost deajuns să le povestească Timofti oamenilor despre Sănducu ciobanul și aceștia hotărîră că nu-i prost, că știe multe străinul, și s'au așezat apoi gospodărește să sfătuiască la crâșmă. Venise un creștin să vadă meșteșugul vinașurilor și locurilor lor, dar muierile, ca muierile, caută să-și bată joc îndată ce un barbat îi mai așezat și almintrelea de cum le place lor. Au cinstit multișor acolo, în odăița din fundul crâșmei, apoi s'au minunat ei despre câte îndruga Timofti, ba încă lui Eremia Muscă atât de mult i-a plăcut străinul acela cu traista doldora de brașoave, încât se gândi să-l oploșească la dânsul acasă, ne mai săturându-se de povestirile lui dintre care multe pricinuiau sburleală părului sau îngheț spinării.

Eremia Muscă avea timp de pierdut berechet, om singur ca un huhurez; la crama lui se adunau unii și alții, cânilor se umpleau fără încetare de mustul dulce ca mierea, apoi ascultă-

torii clătinau înfricoșați din cap cu gândul către Sănducul Ciobanul. Odată — după ce Timoftei ajunsese cu oareșicare vază între anumiți gospodari — veni și Melicsina la cramă, așa singură între barbați atâția, ca să mai audă verzi și uscate, apoi nici ușă de biserică nu prea era dânsa nici când îi trăia bărbatul. Tocmai povestea Dupac niște istorii cu adevărat nazdravane, de te mirai că se găseau oameni în toată firea să-l asculte. Melicsina asculta și dânsa, cu bărbia rezemată în mâinile sale mângâioase dar voinice, apoi când povestitorul sfârși, ea râse batjocoritor și viclean:

— „Multe bazaconii mai spui, bre omule! Curat cai verzi pe pereți! Adică dumneata ești prieten la cataramă c'un strigoi? Om teafăr îi fi dumneata să tot umbli cu moși groși, cu spânzurați și cele ce-ți vorbește prin somn ciobanu! Zău mă mir de oamenii aeștia că se uită la dumneata! Mai bine zi că n'ai nicio treabă, altfel n'ai rătăci cu pustia ceia de cotiugă făr' de cuie“...

— „Poate că nu merg eu bine cu carul meu? După cum vezi, am ajuns pân' aici! răspunde Dupac liniștit, trăgând o dușcă bună din ulcică.

— „Văd eu c'ai ajuns, fiindc'ai nimerit la niște proști să te creadă. Pe toți i-ai amețit cu spânzuratu cela spurcat“...

Timoftei se ridică de pe scaun, capul sau părul atunci și mai mare, isbi de masă cana care se prefăcu în țandări, iar glasul-i sună a urlet.

— „Dă-i pace, muiere, ciobanului! Nu te lega nici de vii, nici de morți, mai ales de dânsii! Ce ți-o făcut ciobanu? Dintr'a lui pricină ramas-ai vadană? Cautăți de copii și de poamă, așa te sfătui eu!“! Melicsina se înfioră; urâtul acela avea ochii de jaratec, deși spălăciți, iar privirea drăcească îi muia parcă picioarele și-i înțepenea limba în gură. Plecă îndată spre casă, bombănind, după ce mai spuse odată celor adunați la taclale: „Cogeamite barbați și vă potriviți la un calic haihui, care cine știe de ce o fi fugit dela el din sat“...

Luna plină lumina noaptea de toamnă caldă. Pașii Melicsinei unduiau încetisor, în timp ce gândurile zburau către râvna unui dram de fericire, dar de unde s'o iei? După moartea lui Mitu Varvaroi, văduva tânără, rămasă cu doi țăncușori, păți cam ce pătesc multe văduve tinere și fără astâmpăr: jura că n'are să-i calce pragul decât unul, apoi calcau și alții.

Aproape de casă, pe lângă puntea înaltă a Pârăului Vetrei, simți ea că-i aleargă cineva în urmă: întoarse capul și-l desluși îndată pe Toader Năvodaru, flăcăul țănoș care de mult îi purta dorul, încă dinaintea plecării într-u cele veșnice a lui Mitu. Nu-l voia Melicsina pe Toader, oricât era el de chipeș și se prăpădeau după dânsul atâtea surate din sat. Ceasul rău a făcut-o să se grăbească mai tare — ca să scape cel puțin de pe punte, dar și Toader goni mai abilit după dânsa; deasupra plopilor, luna parcă cernea lin dragostea pe pământ. Apoi, așa fost-a scris pe undeva să se întâmple și putea să fie mai rău: Melicsina se rostogoli în pârăul cu malurile lui înalte, și mare noroc i-a fost că nu și-a zdrobit capul de pietre și rădăcini. Pricina? Ceasul rău sau mai degrabă clipa ticăloasă care-i prinsese piciorul într-o crăpătură a lemnului, se împiedicase și ajunsese deadura printre pietroaie. Toader alergă, o ridică s'o poarte în brațe până acasă: gema femeia curgându-i sângele cald din gură. Și odată intrat în casa vadanei, cu greu s'ar fi lăsat dus Toader, aceasta o știa bine Melicsina, astfel că n'a scăpat tocmai de ce-i fu mai aprigă frică. Pentrucă o nenorocire arareori poposește singură, în acea noapte cu lună hoții s'au gândit că-s prea multe două vaci cu lapte la o femeie fără barbat și una i-au furat-o.

A doua zi avu satul ce vui despre patarania Melicsinei, iar la crâșma lui Artenie, Timoftei Dupac, tăcut la colțul mesei, clătina încet din cap, după cum obișnuia:

— „Apoi de ce s'o legat zărghita de cioban? Auzi să-mi grăiască dânsa mie că spun prostii!...”

— „Ei ași, luă vorba crâșmarul, ce crezi chiar c'o căzut? Cred c'o bătut-o bine Toader: de când umbla el după vadana asta! I-o fi căzut bine 'n labă și ca s'o 'nvețe minte i-o pușcat o mamă de bataie...”

— „Mare prost mai ești, măi Artenie măi, se amestecă Manolachi Străchinariu, ce socoți tu că Toader trebuia numai decât s'o stâlcească pentru ca să fie a lui? Ce să facă el cu dânsa, așa farmată, când nu-i bună la nimic? Apoi un flăcău ca Toader nu găsea el alte muieri și trebuia musai s'o snopească pe nebuna ceia...”

— „Ascultați, oameni buni. strigă deodată Timoftei, ce mai la deal la vale: ciobanu Sânducu i-o plătit-o el pentru ocară

de aseară. El i-o trimes în cale pe Toader, el i-o prins picioru 'n scândură, o asvârlit-o 'n apă, o dat-o pe mâna iubețului de Toader și-o mânat talharii să-i fure vaca..."

— „Așa-i bade Dupac, oftă din adâncuri Manolachi Străchinariu, dar cred eu că pedeapsa cea mai strașnică este să cadă, așa zăpăcită cum îi Melicsina, pe mâna neisprăvitului de Toader! O mai tocat el averea câtorva fimei, de pe la noi, de aiurea. Și toate cum au scapat de dânsul, doar lui repede i-se urăște de una după care a făcut zâmbre, au rămas ca după boală grea, numai pielea și ciolanele. Așa are să-i mănânce și Melicsinei averea copchiilor..."

— „Mai clămpănești de geaba și tu, măi Manolachi, i-o tăie un altul, zi încaltea că ți-i ciudă: adică ți-ai închipuit c'ășa o șperlă de muiere s'ar fi măritat cu tine, cât de bogat și sgâr-cit ești tu? Dacă ești oleacă moșneag!"

Lui Străchinariu, văduvoiu cu parale multe, îi ardea inima după ispititoarea și sbânțuita vadană, care fugea de dânsul mai repegior chiar decât de flăcăul într'a cărui stăpânire i-a fost apoi sorocit să cadă.

* * *

Două-trei luni stătu Timofti Dupac printre podgoreni din Cărligata. Povestea ciobanului o știau câteva sate până dincolo de Ieș; cei mai slabi de înger s'au dumerit în sfârșit că toate cumpenile și nenorocirile din lume se datoresc învinuirii adusă odată lui Sănducu ciobanul, din care pricină se spânzurase.

Două văduve mai prostuțe și neajutorate la minte au căutat să capete prieteșugul strigoii prin crainicul său pe pă-mânt, badea Dupac. Aveau sarmaneale multe nacazuri, procese și felurite daraveli — ca oamenii săraci — și se spune că badea Dupac, așa urâtenie cum era, se pricepu să lase niște prunci în Cărligata, iar vina desigur c'o purtau iarăși oamenii din Oprișeni unde s'au furat oile ciobanului. Când auziră cei din Cărligata de îndeletnicirile musafirului, s'au găsit câțiva să se supere, mai cu seamă cei care nu prea-l făcuseră haz.

— „Ia-n poftim, să se pripășească la noi un mangosit nebun pe jumătate, dela dracu 'n praznic, să se lege de fimeile satului?" se rățoi mânios Manolachi Străchinariu și alde Policarp Dumitrachi. — „Cu ciobanu cela și strigoii lui cine știe ce isprăvi are să mai toarne!"

— „Dă-i pace omului, bre Manolachi; așa ești totdeauna, îl stropși Costachi Iepuroi: poate că ți-o fi luat, mai știi, pânea dela gură? Ei și? la două femei fără de cap: Safta, ca Safta, era fimeie cum trebue saraca, da ceialtă, Frosa, pe câte cup-tioare n'o dormit? Dă-i pace omului; el știe multe, ș'apoi fe-rească Sfântu, vedenia ceia de cioban să nu ne facă vreo pă-cătoșenie, asmuțată de Timofti“...

— „Nu-i așa, bre, bre, bre, cât de ușuratece vi-s judecă-țile și cum ați ramas tot în doaga babelor! mormăi lordachi Zimbru, strecurând la mustăcioasa-i gură paharul cu vin roșu. Cascați ochii când se cuvine: omu de pripas nu-i lucru curat. Ce caută el aicea? O venit să-și îngrașe boii, și la mâncare și băutură? Aista-i om cumsecade? Ș'intruna cu ciobanu și dra-coveniile pământului! Aista ne va aduce toate pacostele în sat; niciodată cucuvaiele n'au țipat atâta ca amu, după ce o poposit tartoru ista căpățânos. Să-și ia tălpășița dela noi. Am să-i spun primarului să-l zgâlțâie el cum știe, să-l trimeată burduf acasă“.

— „Nu fii rău, bre lordachi, sări Costachi Iepuroi făcând ochii mici. S'o duce el singur acasă, ce să-l alungi așa ca un câne; îi om gospodar la casa lui, numai că-i o țără sărit, dar tot se chiamă că-i deștept și nu poți ști ce clocește 'n mintea lui. C'o păcătuit și el, ehei, câți nu's mai păcătoși ca dânsu!“

Altceva îl durea pe Costache. Făgăduise lui Timofti un poloboc cu vin drept mulțămită să-l vorbească de bine cioba-nului ca să rodească de șapte ori mai mult via, astfel că nu-i cădea îndemână tocmai acum bejania lui Timofti, și încă poto-pit de ocări.

Intr'o noapte, prin besnă să nu-l vadă nimeni, se cărăbăni badea Dupac din Cărligata, de data aceasta pitit în fundul ca-rului. Știa el bine pentruce. Dincolo de via primarului, la răs-crucea mare, câteva pietroaie au făcut ferfeniță covillirul împo-dobind cu frumoase cucuie capul cel mare al obiditului drumeț, care îndată sări din car, prinse a urla ca fiarele, ba se spune că-i scăpărau scânteii din ochi. Două umbre o luară la fugă prin tufe. Dupac uitase că rămân două vadane îngreunate dintr'a lui faptă, și ele s'au pus a-l bate cu bolovani, dar sărmane-le nu și-au dat samă că vor avea de-a-face și cu ciobanul. Saftai s'a arătat chiar spre dânsa o nălucă s'o strângă de gât, apoi câteva cucuvăi alergară la iuțea în ajutorarea lui Timofti.

Luna răsbi într'un târziu oborocul norilor; umbra lui Dupac, uriașă, lăbărțată, colinda peste dealuri. În car mergea spre Oprișeni și polobocul cu vin dela Costache Iepuroi. Omul nu prea arăta bucurie mare să-l dăruiască celui alungat din sat, însă acesta prinse a-l privi strâmb și nu i-a spus decât doar să se teamă de cioban și alte puținele vorbe: „Socoți c'am să beau singur eu vinu tău? N'ai grijă, îl dau de pomană, de sufletu ciobanului, la Oprișeni, în fiecare Duminică după Sf. Slujbă! Nici apă să nu torni, căci vai ș'amar de capu tău are să fie! Și satu vostru de hapsâni și muiercane desmățate, calicia să-l mânânce!”

Iepuroi povesti celorlalți sudălmile și afuriseniile lui Dupac; pe urmă se încinse mare sfadă între podgoreni. Unii credeau în puterea strigoiului, alții râdeau, dar totuși așteptau cu toții să se îndeplinească întrucâtva cobeala. S'a întâmplat, fără mare zăbavă: doi ani de-a-rândul băntui înghețul și ploile peste vii, livezi, și mai sărăciră oleacă chiaburii din Cârligata. Stafia ciobanului își făcuse mendrele cu vârf și îndesat.

Cei doi prunci ai lui Dupac creșteau, mâncăcioși, urlători și capul mare. Melicsinei îi mânca zilele Toader; vrând nevrând trebui biata femeie să se cunune legiuit cu dânsul, ba chiar să-i facă vânzător un ogor, însă domnu' Toader își căuta înainte de nărav, adică de femeile satului. De vină, firește că tot Timofii, căci ascultându-i palavrele întârzie dânsa pe drum, căzu pe podeț de frica lui Toader, și el a ridicat-o atunci binișor în brațe ducând-o acasă—de unde nu i-a mai fost vrerea să iasă. De n'ar fi fost el, cine știe ce mai pătimea Melicsina, în pârău, nevăzută de nimeni. Cele două vadane, procopsite cu câte un prunc, s'au gândit să tragă niscaiva foloase din sărăcia năpustită asupra satului:

— „Nu v'am spus eu, vedeți dac'ați bârfit într'una pe cioban! L-am visat, așa să n'am parte de ochi și zilele mele dacă mint, l-am visat plângându-se că nu-i dă nimeni de pomană—și până când s'or face oamenii mai milostivi numai jale are să fie”...

Gospodarii cei mai mîtoși stau gata să apuce cărja no-duroasă auzind asemenea fleacuri, dar unii, chiar dintre cei cu glagorie, socoteau că poate nu strică să cerce și leacul acesta din urmă: le-au miluit așa cu câte ceva pe amândouă păcă-

toasele, și lor tare le-a mai părut rău că n'au început mai de vreme să ceară în numele ciobanului.

Anul al treilea s'au făcut roade și babele satului au hotărît că strigoii se ogoise.

Dupac și-a făcut intrarea la Oprișeni în miez de noapte și horopsita nevastă se sperie strașnic auzind bătăile cu pumnii în ferestruici. Mai lipsise de acasă bunătatea de bărbat cu zilele, săptămânile, dar niciodată luni întregi, astfel că-și luase ea de grijă: îl bănuia mort pe undeva, mâncat de lupi la margine de pădure.

— „Te-ai întors, slușenia pământului, om fără căpătăiu, și pe unde mi te-ai îngrașat așa, în vreme ce m'am hrentuit eu acasă la toate?”

— „M'am întors, proasta pământului și să-ți tacă odată lioapa!”

Cam așa s'au cinstit, după îndelungata lipsă de acasă, Casandra și Timofti Dupac, apoi când iscoditorii de rădășeneni au adus vestea isprăvilor dela Cârligata, oamenii din Oprișeni s'au pus unii la râs, alții la ocărit făptașul unor asemenea fără-delegi feștelind cinstea satului întreg, iar alții s'au mulțămît să dea din umeri spunând că nu-i bine să ai deaface cu nebunii.

Polobocul se băuse, încetișor, de sufletul ciobanului, în fiecare Duminică. Lui părintele Ionică tare mult i-a plăcut vinul dela Cârligata! Câțiva rădășeneni s'au apucat chiar să aducă la ei în sat vin de acela și au câștigat bune parale.

Parcă era un altul acum badea Dupac, după călătoria prin locurile unde crește poama. Unde mai pui că se găsea din când în când câte un mucalit la Hoișie, în zile mari, să-l dojenească aspru că nu l-a poftit la botez la Cârligata; câteva muieri obraznice într'una îl întrebau când își aduce mititeii acasă, nu de alta, să aibă Casandra cu cine se juca. Niciodată nu se supăra Dupac de întrebările întovărășite cu râsuri gălăgioase; atunci scutura din cap, țuguia buzele și clipea mândru din ochi, ca și cum ar fi rostit: mai credeți c'aveți deaface c'un prostălău?

Năravul umbletului fără rost prin sate nu și-l părăsise, măcar că-i creșteau mari copiii de care nu prea se sînchisea. Fata era de măritat acum, bălaie ca și frate-su, dar mai puțin strâmbă și te puteai uita la dânsa. Flăcăii, zurbagii și dornici de petrecanii, într'una dădeau târcoale Ilenii lui Dupac, nu că jînduiau după ispitele fetei, ci doar să rîdă de biata, despre care la urma urmei puteai zice că sunt altele și mai pocite ca dânsa.

— „Bădic Timoftei, bucuros de oaspeți? Venim la pețit di-seară, nu ți-i cu supărare?”

— „Bucuros, bucuros, o fată doară am, ș'o steclă de rachiu nu-i mare lucru la mine, o bucată de slănină ș'o traistă de nuci prăjite găsește ea Casandra...”

Cam deseori veneau pețitorii, care nu se abăteau pe acolo după fată, căci, oricum, era urîlică și fără vîno'ncoace, numai tatăl își avea părerea nestrămutată că nu-i pe lume o fecioară mai frumoasă. Avea Dupac strașnic rachiu de prune; flăcăii, ca să facă haz și mai mult, puneau la cale o întreagă comedie. Luau o damigeană spartă, o umpleau cu apă la fântâna lui Grigore Rătușcă, apoi, ajunși în fața casei, se prefăceau că se sfădesc cine intră întâiu, se învălmășeau la porțiță ca să se răstoarne damigeana curgându-i apa chioară, apoi începeau văicărelile lui Ghiță Ciocârlan: „Vai de mine ce mă fac! Prăpăditu aista de Toma mi-o dat brânci și s'o varsat damigeana; i-i ciudă ticălosului că mă însor eu cu Ileana, doar venisem pentru logodnă. Lasă că ți-o da el ție ciobanu!”

Familia Dupac alerga înspăimîntată, îi poftea pe toți în casă, tatăl aducea curînd câteva sticle din rachiuul său strașnic: „Nu vă cătrăniți, măi băieți, doar la mine o steclă cu rachiu tot se mai găsește, când îi vorba de Ileana; hai noroc să ne dăruiască Dumnezeu!” Beau și mâncau veselii flăcăi din Oprișeni, până ce Toma da semnalul bătăliei răsucindu-și mustața: călca puțin fata pe picior, iar Ghiță Ciocârlan începea îndată să care cu pumnii lui cât butucii, zbierînd, pocnind în dreapta și stînga: „Indrăznești să calci logodnica mea pe picior? Talharule, păgânule, am să te omooooor!” Și-l înșfăca de gât pe Toma, scoțînd din tureatca ciobotei un cuțit de cîsăpie să-i taie beregata netrebnicului, dar ceilalți oaspeți săreau și-l rugau de toți dumnezeii să nu facă moarte de om, că-i cam besmetic

de feliu lui Toma și-și pierde judecata înaintea zânei cu numele Ileana, viitoarea nevastă a lui Ghiță. „Nu, îl omor, nu-l iert să-mi aducă pasărea măiastră, îl omor, îl omooooor“! răcnea cât îl ținea gura Ghiță Ciocârlan, și era pecetluită soarta nesocotitului dacă nu venea Ileana, drăgostoasă, rugându-l să nu-l taie ca pe o vită, căci n'a calcat-o înadins. Mărinimos, fiorosul logodnic slobozea pe Toma din strânsoare, făgăduind gât sucit oricui va cu-teza ca dânsul. Plănuiesc apoi cât mai degrabă nuntă mare și toată ceata pleacă în cânt de cobze, apoi viitorul mire are grijă să nu mai dea ochii cu gospodarii, pentru că totul fusese petrecanie pe seama îmbroboditelor gazde, iar, mai târziu, povestea se va întâmpla aidoma din nou, cu alt logodnic, tot cu cobză și trântea, Ileana și părinții crezând că poate măcar acesta este om de treabă, însă, vai, degeaba a curs rachiul, degeaba se mistuise slănina din pod.

Mare minune! Dupac nu ieșise cu carul său de aproape doi ani. I se urîse omului de stat pe loc. Intr'o zi se sculă cu noaptea 'n cap și porni la drum. Cu o seară înainte Ileana plânse amar că nu se mai mărită, că pentru ea nu-i mare lucru să-și ia zilele, așa ca Sânducu ciobanul, numai să nu mai fie de răsul haidăilor satului. „Las', Ileana tatii, că-ți aflu eu barbat cum știu eu, nu berecheți sau mîncăi de pe aici“, o mîngăie blînd tătâne-su și a doua zi plecă întru căutarea ginerului. Era vară binecuvîntată cu holde făgăduitoare de bielșug, păsările cântau să te amețească și călătoria fost-a cu noroc. Dupac se întoarse după o săptămână dela Găinești — prin partea muntelui, aducând în carul cela hodorogit un omuleț semănând mai de grabă a schimnic, cu ochi albaștri mari și o claie de păr cănepiu.

— „Ileanăăă... hai iute afară că ți-am adus barbatu“, țipă Timofti la poartă. Indată țîșni fata de după tufele de gherghine și privind momăiața din fundul carului îi trecură prin minte — ca 'ntr'un vis depărtat — chipurile flăcăilor șoltici, veniți în pețit să le treacă timpul, și de-a-răsul. Omul cela ca molia trebuia să-i fie stăpân, să știe de frica lui. Era tare tăcut și moluț Mitru Păpădie: unde-l puneai acolo sta, iar din ochii cei mari parcă înțiruna căuta ceva pierdut demult după care tânjea. La drept

vorbind, nici nu era chiar urât Mitru, apoi și soața oleacă arăta strâmbă, și bietul bărbat intră mai degrabă el la stăpân în casa socrilor. Mitru trebuia toată ziua, Mitru mulgea vacile, mergea la câmp sau în târg la vândut, pe când Ileana purta acum cio-bôțele cu vârf de lac, bluză roșie, fustă albăstrie cu puzderie de încrețituri. Barbatul nu-și afla odihna nici în jurul casei, tot cioplind și dregând; se pricepea binișor la făcut cofe, apoi o adevărată patimă, cum nu se văzuse încă prin Oprișeni și împrejurimi, îi duse vestea departe: se prăpădea după feluritele păsări cântătoare și născocise căpcâni meșteșugite pentru prins zburătoarele. Meșterea colivii frumos împodobite cu cioplituri, iar Joia se ducea prin iarmaroc să-și vândă marfa. Ileana, cât fusese ea odată de strâmbă, se spune că începea să fie tot mai dreaptă decând cu măritișul, ba încă tare de grabă se sveni că prinse a călca strâmb și cum încă! Fost-a păruială năstrușnică între Măriuca lui Ghiță Ciocârlan și Ileana, căci tare se uita el cu mirare la fata cea șleampătă cum s'a prefăcut, și apoi își amintea omul de petrecaniile de adineaori. Lui Mitru Păpădie i-au stărnit porecla „Stiglețu” și casa lui Dupac se îmbogățise cu o adevărată panoramă păsărească. Cuștile cu păsări învățate stau atârinate de pereți. Mitru vorbea, se înțelegea cu păsărelele lui, și mare amestec de limbi era în casa cea.

Casandra lui Dupac s'a stins fără zăcere, oftând în clipa când și-a închinat sufletul: „Tu m'ai pus în pământ, Timofti”! Curând i-a trecut mâhnirea bătrânului și mai mult nu sta decât sta pe acasă; iarăși trambala satele, vorbea despre cioban, despre antihârț și răutatea lumii de astăzi, iar ginerile hoinărea prin păduri, la Brădațel, la Rotopânești ori Antilești după zburătoare. În lipsa barbatului sau tătâne-su, Ileana sărea pârleazurile ori aștepta să se îndure de dânsa Ghiță Ciocârlan, însurat de altfel cu fata cea frumoasă a psaltului Chirilă. Tainice mai sunt muierereștele ispite, astfel oamenii cu scaun la cap nu se puteau dumeri de ce-și înșeală Ghiță o nevastă așa frumoșică; apoi, ca de obicei, ce știa satul nu știa bărbatul, până când se milui cineva să-i deschidă ochii, și odată cu aceasta trecu prăpădul prin coliviile cu păsărele. La Hoișie în crâșmă se nimerise mulți oameni din Rădășeni și câțiva munteni vicleni, veniți să-și vândă

putinele cu brânză. Un moșneguț tare hăzos, cu barbă de țap, după ce sorbi bucuros câteva șferturi de vin îl trase binișor pe Mitru deoparte, spunându-i din prietenie: „măi băiete, măi Mitrule, detreabă ești tu, pacat că umbli mult după stigleți, și nevastă-ta după câte un ciocârlan"! Mitru râse prosteste, făcându-se că nu înțelege, dar de mult bănuia însă lucruri necurate. Mai sigur credea că-l înșeală cu Ștefanachi Țugui, cel care le trimitea în dar o căruță încărcată cu pere busuioace și mere domnești, fără a-i trece prin când fudulul Ghiță Ciocârlan, înșurat cu așa boboc de femeie.

Într-o zi de toamnă, Mitru amăgi nevasta că se repede la Găinești s'o vadă pe mămuca, își luă sumanul și bățul, dar nu se duse decât până la Sădășeni, întorcându-se acasă după amurg, doar îi va cădea în laț alde Ciocârlan. Ileana îl și chemase pe Ghiță; la urma urmii cine era să se teamă de nătângul Mitru Stiglețu? Afară se întunecase bine, noapte fără lună și a ploaie; Mitru o luă pe subt garduri, câinii nu-l latrară, și trăgând cu urechea găsi că-i om străin în casă. Ușa sări din țâțani, dușmanii s'au încăirât prin întunericime, și tot păgubașul se alegea strașnic bătut, odaia cu toate lucrurile răsturnate, coliviile sfarmate, păsărelele, bucuroase de slobozenie, sbughiră afară, în timp ce ibovnicul făcându-și loc cu pumnii, făgădui lui Mitru că-i pune pielea pe băț de suflă vreo vorbușoară. Ileana, tare drăgostoasă, își obloji cumsecade bărbatul și-l înșdrăveni peste câteva zile, dojenindu-l cu înțelepciune bătrânească: „Vezi Mitrule, dacă nu-ți cauți tu de treabă, dacă ți-i a te buzdugăni cu alți mai zaplani ca tine? Iaca, ți-ai prăpădit păsările, ș'apoi frumos șade să răstorni casa lui tătuța"? Tinda și odaia cu buclucul purtau urmele bătăliei, ferestruicele sparte, scăunelele, cofele slujiseră drept arme, dar mai amarnic plângea Ileana după mândreța de oglindă făcută fărăme. Socoti cât socoti el Mitru, hotărînd la urmă că-i tot mai bine la Oprișeni, unde crește popușoiul fără nacazuri mari, ca la Găinești, unde pometurile ajunge să ridici mâna deasupra gardurilor să le culegi. Se potoli omul, căci mai abîtit îl dorea fuga păsărilor decât răsmerița din casă, și trudi mult până ce adună altele, învățându-le la cântat.

Mângâierea o afla Mitru în codri și dumbrăvi. Cunoștea numai dânsul ascunzișurile pe unde crângul ajungea până la

pârăul Clopoșelului, locuri mult iubite de privighetorile pe care nu se mai sătura ascultându-le dumnezeiasca lor cântare. Chiar țârcile cele șirete, cu coada cât coada măturoiului, îi erau dragi, iar pe ciocănitori ciasuri întregi sta sorbindu-le din ochi — lupilat după vreun trunchiu gros — cum sfredeleau pomii cu ciocul lor sdravăn. Mitru pricepea în legea lui că toate vietățile acestea sunt ale lui Dumnezeu din ceruri, că trăiesc după orânduiești de sus pe care cuvine-se nouă a le privi cu închinare. Din când în când îl cuprindea dorul după acele povârnișuri de munte, unde hălăduise odată în căutare de bureți sau vreascuri. Din vârful dealului țințirului — creastă umblată de turme cu tălângi — se vedea hăt departe valea Moldovei și, undeva departe, într'un collon ferit, înconjurat de brădet, își ghicea satul, Găineștii străbătuți de vinișoara cristalină a pârăului Suhăi cel plin cu păstrăviori. Necăjită i-a fost copilăria și tinerețea, dar deseori îl podidea dorul căsuței cu brăie albastre și acoperiș țuguiat; parc'o vedea pe maică-sa lorcând pe prispă, îmbrobodită cu ștergar alb. Când s'a învrednicit Mitru să se ducă pe acasă, se duse chemat la căpătăiul bătrânei care trăgea să moară; ajunsese la timp s'o mai poată auzi vorbind. După câteva zile de plâns și vuiet, Mitru se întoarse mânând din urmă cu nuiuu câteva oi și un berbec negru: moștenirea căzută lui după împărțeala cu cele două surori.

Când i se ura de casă, își lua oile mânându-le îngândurat pe culme; trântit la umbra unui tufan, îi rătăceau privirile către brâul munților din zare, iar urechea sta trează și lacomă la graiul sburătoarelor. Dar mai treceau pe lângă el fete și flăcăi din Oprișeni, cu vacile sau oile, potrivit prilej de hârjoană, și cum treceau cum își dau ghionți, vorbindu-și tare să audă Mitru: „N'ai văzut, fa, vreun ciocârlan pe aicea?”. Răspunsul suna urît pentru Mitru, însă doar moartea astupă gura lumii: „Ce să caute ciocârlanii la pășunat, fa, au ei unde ciuguli acum!”.

+ * +

Îmbătrânise de-abinelea Dupac, se hârbuise rău carul cel fără niciun cuiu de fier. Ileana aflase dela șpițerie cum să-și roșească mai frumos obrazii și buzele-i cărnose, își cumpăra regulat câte o sticluță lunguiață cu parfum, iar nevasta lui Ciocârlan o lăsa în plata Domnului după ce s'au mai părut odată

și tot satul știa că-i farmacase omul. În jurul casei creștea Vasilică, odrasla lor, băiețaș cu ochii neastâmpărați și iscoditori, nicidecum strâmb, ba încă tare silitor la învățatură, deși mare parte din timp și-o petrecea lângă coliviile lui tătâne-su. Dupac cutreiera din ce în ce mai puțin, carul cel fără cuie se dădu bătut înaintea carului ca toate carele — deasupra căruia, cocoțat pe strujeni sau fân, venea târzior Mitru, și arareori de-și găsea nevasta acasă.

Anii curgeau domol; Vasilică creștea; oameni și copaci îmbătrâneau, Mitru tot mai tăcut, socrul se învățase cu statul pe cuptor, numai Ileana nu se da biruită nici după ce s'a săturat și cumișit Ghiță Ciocârlan. Livezile se mai primeniră, în fiecare an se coceau, și mirosea tot satul a miresme de roade la începutul toamnei; în fiecare vară scoteau capetele moțate și însorite gherghinele de subț ferestrele caselor, mai urca încet câte unul spre țințerim, sau mai cununa pe cineva părintele Miron în biserica lui cu turn văzut în depărtări pe valea Moldovei.

Povestea ciobanului aproape că se uitase; ici colo câteo mamă își mai amenința odrasla c'are să-l vadă atârnat de copac pe Sânducu, dar iată că strigoii n'a voit să moară c'una cu două și o nouă întâmplare răscoli lumea dela Oprișeni — până departe la munte, peste Stănișoara.

Un prea cuvios călugăr dela Slatina descălicase cu treburi la târg și chibzui că pe la Oprișeni — doi pași de oraș — va fi primit mai frățeste. Nimeri, întâmplător, chiar la gospodăria lui Mitru și a socrului. Era vară frumoasă, holdele mănoase, grădinile făgăduitoare de bunătăți; părintele cel mititel, cu potcapiul nou nouț, așijdere antireul cafeniu, a fost ospătat cu mare bucurie și se întinse masa sub nucul din ogradă. Dacă și-ar fi aruncat puțințel ochii în sus, scăpa prea cucernicul de o mare cumpănă, însă mai mult cele aflătoare în strachină l-au ispitit, și vom vedea îndată ce primejdios plocon se năpusti de sus peste capul părintelui. Gazdelor le plăceau mult fețele bisericesti. Au tăiat cocoșul cel bătrân, au scos rachie vechi, cinstind acuș-acuș, apoi nespus se bucură călugărul aflând că Mitru este băștinaș din Găinești, lângă sfânta mănăstire.

La urmă își aminti Dupac de Sânducu Ciobanul, mirân-

du-se că nu-i povestise mai devreme grabnica istorie de adineori. Părintele ascultă, apoi rosti încruntându-se: „Aiasta să n'o mai spui bade, că-s mari gogomăanii; Dumnezeu să-l ierte pe ciobanu dumneatale; sfânta biserică nu vrea să știe fleacuri de astea, strigoi și spânzurați. Aiasta nu se cade macar a vorbi și eu nici nu vreau s'aud...”

— „Da, părinte, răspunse cam înțepat moșneagul, când ți-oi spune eu câte o făcut el ciobanu...”

— „Mă rog bade, iaca stau aici la masa cu care m'ai miluit, dar dă-i naibii pe strigoi, pe ciobani și nebuni...”

Mitru și Ileana au râs cu poftă pe socoteala strigoiului și a lui Dupac, rachiul de prune își vedea de treabă, adică să se sue la cap. Mitru ținea hangul călugărului, închinând într'una în sănătatea ciobanului, fără să-i pese de socru-su care se făcuse dintr'odată bodrângos.

— „Temeți-vă de cioban și să nu-l purtați așa în gură, că-i păcat! Ascultați-mă pe mine!” bolborosi mânios Timofti, atât de mânios încât râse și Vasilică. După masă, care încotro s'au dus să se odihnească un pic. Ileana trase o railă prin târg— poate să se întâlnească cu vreun ibovnic, iar călugărul, înfierbântat de băutură, se întinse pe o pocladă subț nuc, la răcoare, și curând sforăiturile lui se auzeau din uliță. Doi copii desculți chiar se urcară pe gard, uitându-se prosteste la monahul adormit; așa de adânc dormea încât nu auzi tunetele care începeau a cutremura pământul: dinspre munte gonia încoace vijelia. Fetișcanele din apropiere, la păscut vacile pe marginea drumeagului spre oraș, treceau acasă fuga, și mare le-a fost mirarea auzind grozave țipete de sub nucul din ograda lui Dupac: „Valeeeeu, valeuuuu, miluiți-mă, îndurați-vă, mă omoară, sfinte Petre și sfântă Paraschivă, scapați-mă, scapaaaați-mă...” Călugărul, cu capul plin de sânge curgându-i pe barba-i sură, ținea mâinile ca și cum s'ar apăra contra unui dușman din văzduh, țipând și țopăind ca un scos din minți. Alături de dânsul, doi cogeamite bostani mari să-i duci în tărăboanță. Auzi moș Timofti zarva, intrară apoi câteva fete și alți bătrâni care grăbeau acasă de frica ploii, l-au spălat pe musafir și lumină se făcu. Avea Dupac un soi de bostani urcători pe copaci ca fasolele, și rodeau acolo sus pe crengi ori trunchiuri; astfel s'a agățat de nuc ajungând cu îmbrățișările lor până la jumătate, trecând chiar și pe

alte două brațe groase îndreptate deasupra casei. Sus, pe brațele nukului, bostanii atârnavă ca niște fructe diavolești. Nu i-a trăsniț prin cap nimănui să-l oprească pe călugăr să se culce sub nuc, nici dânsul nu și-ar fi închipuit ce oploșește copacul gazdei, iar vântoasa stârnită rupse bostanii care pocniră vârtos drept în capul părintelui — și puțin lipsi să nu-l spargă de-a-binelea, încât doctorul cel cu barbișon nu i-ar mai fi putut ajuta nimic la spital. Slujitorul Domnului se trezi cu nasul și bărbia urnite din loc, doi dinți lipsă, dar altceva îl înspăimântase ca moartea. Ciobanul de care și-a cam bătut joc la masă i se arătase, îl dăduse în paza câtorva diavoli care unul după altul îi scoteau ochii, îi aruncau pietroaie cât stâncile în cap sau îl snopeau cu biciuștele.

Au rămas oamenii în casă la Dupac, după ce Mitru l-a dus pe părinte la spital, iar moșneagul ridicând amenințător mâna dreaptă îi întreabă „Știi pricina de era să se aleagă părintele cu capul plesnit? Vedeți — câtă carte să aibă el cineva, tot nu poate ști totul din lume; noi proștii câteodată știm mai mult. L-o suduit rău pe Sănducu Ciobanu, și încă, față bisericească și tot l-o pocnit, l-o gindecat aspru...”

Fetele se țineau de gură să nu râdă, ceilalți gospodari mormăiră câte ceva, apoi călugărul se întoarse dela spital împreună cu Mitru; doctorul îi înfășurase capul în pânze albe și tare moi, numai ochii și barba i-se mai vedeau, dar îi dădu de grijă să tot vie la spital să-i schimbe oblojelele. Părintele fu nevoit astfel să mai rămână prin sat, găzduit și ospătat de credincioși.

Cum intră preacuviosul în Oprișeni, ploile s’au ținut lanț. Oamenii îl întrebau ce scrie pe la cărțile vechi cu privire la burzuluiielele cerului. Părintele, gânditor, îi răspunse lui Pavel Avarvarei: „Mai știi ce-i cu orânduelile de azi? Iacă, până aici la Dumnevoastră în Oprișeni n’am văzut așa caraghioslăc: bostani să se urce în copaci, să spargă capul oamenilor... Știam eu o poveste cum un drumeț adăpostit sub stejarul cel semeț căpătă peșcheș o ghindă pe nas, după ce câteva clipe înainte cârtise împotriva lui Dumnezeu sfântu, că n’o lăsat să crească pe stejari decât ghindă mititică, iar bostanilor le-o dăruit rod mare pe vrejul lor păcătos...”

Prinse dragoste satul pentru cuviosul dela Slatina; l-ar fi mai ținut o bucată de vreme în huzur, numai că s’a cam su-

părat părintele Miron când află vestea că se dă prea des la făcut slujbe, astfel se gândi cuviosul că-i bine să se întoarcă la mănăstire, bucuros de prietenii câștigați în urma unei pataranii hazlii ce-i drept, dar putând ușor să nu-l mai urmărească din Oprișeni.

+ * +

Il apucă iarăși dor de Găinești pe Mitru și plecă împreună cu părintele Glicherie, doar avea aceeași cale. Un așa prilej nu trebuia scăpat, să ai tovarăș de drum o față bisericească dol-dora de înțelepciune și evlavie. Trei zile și trei nopți plouase fără clipă de contenire. Dar dimineața cea albastră de August îi încredință că s'au închis zăgazurile cerului. Ajunși la podul cel mare al Moldovei, la Mălini, s'au crucit amândoi de cele văzute: apele mai să ajungă zidăria podului. Noaptea potopiseră ploile până sus prin Bucovina. Moldova crescuse de nu-i vedeai malurile, ochii nu întâlneau decât apele la coloare cu minteanul oamenilor din Rădășeni.

Părintele Glicherie Humă învățase ceva de când era să-l trimită pe lumea cealaltă bostanii lui badea Dupac, anume de chibzuială multă înaintea unei hotărâri, de aceea stătu la îndoială mult, de-i bine ori ba să treacă podul. Dacă se va prăbuși în adâncuri tocmai cu dânsul? Până la Cornu-Luncii nu-i decât un pas și cunoștea el niște vameși care au să-l omenească până ce porunci-va Domnul apelor să intre în matca lor; lui Mitru nu-i ardea însă de popasuri, căci ardea să ajungă mai repede la Slatina, să se închine la sfintele icoane, de unde-i o a-zvârlitură de băț până la Găineștii copilăriei, unde pașii nu-i mai călcase de câțiva ani. Fiindcă atâta lume trecea podul s'a lăsat înduplecat părintele Glicherie care merse înainte pușcă, fără să privească la dreapta sau stânga, de frica valurilor vrăjmașe. Trecură ei molcom prin Mălini și iacă s'apropie Drăcenii, peste deal, auzindu-se iarăși un fel de huruială nelămurită. Ce să mai fie și asta, se întrebară drumeții și aflară repede: părăul Suhăi își ieșise și dânsul din fire, așa cum n'au mai pomenit bătrânii, pustiind păpușoaiele până departe de maluri, iar din pod au rămas doar scândurile, duse cine știe unde.

— „Și nu se poate trece podu, oameni buni?“ întreba îngrozit călugăru, uitând că pod nici nu mai era.

— „Cum să treci pod, când l-o mâncat Suha, părinte Gli-

cherie ?" sări cu vorba o nevestă oacheșă, și toți râseră. Atunci se căi părintele că n'a rămas la Cornu-Luncii s'aștepte împlânzirea apelor. Unde are să stea, acolo pe malurile frământate ? Dincolo, de cealaltă parte, câteva femei, cu cămășile ridicate peste genunchi, cercetau apele tulburi cu crâșnicurile, prinzând peștișori puzderie, mici, argintii. Unele drăcoaice, neveste în toată firea, găsiră la o colitură mai domoală loc bun de trecut ; arca de altfel apa până la sâni, dar ținându-se de mână au răzbit peste mal, într'o semănătură mălită. Zăludele făcură semne părintelui și lui Mitru : „Luați-o pe aici, poftim părinte, haide bădiță, apa nu-i decât pân' la piept ! Sau poate că vi-i olecuță frică ?”.

— „Haidem, părinte Glicherie, trecem și noi cum s'o întâmpla, dacă trec așa muierile, d'apoi să ne facem noi de răs aicea... îi șopti Mitru la ureche, dar cuviosului nu-i ardea de baie, în fața celor din Drăcenii, și se mulțămii a clătina posomorît din cap : — „Apoi aștept eu aici, trebuie să scadă odată apele, sau mă 'ntorn la Mălinii“...

Așa-i soarta, fără puțință de a negoța cu dânsa clipa care va fi : nici un pic mai mult, nici mai puțin de ce-au drămăluit odată puterile nevăzute și neîndurătoare.

Mitru trecu pârăul, așa umflat și risipit peste maluri cum era. O făcu el ca să nu se lase mai prejos ca muierile, dar ceea ce-l chema poruncitor dincolo trebuie să fi fost moartea. Tre-cuse Mitru cu bine, se îmbracă apoi după o tufă și porni re-pede la drum — după ce strigă părintelui felurite vorbe de prie-leșug. În dreptul sfintei mănăstiri a Slatinei, oprește o haraba cu doi cai năvalnici, și un glas ce nu-l auzise de mult îi strigă : „Măi, Mitrule, măi, mergi la Găinești ? Urcă la mine s'ajungi mai degrabă !” Numai când porni căruța iarăși în goană își dădu seama cine era : Zamfirache Fedeleş, vătăjelul dela primărie. Acum se vede că fiecare rămâne slugă neputincioasă la ce i-a fost scris. Dinspre fabrica de scânduri vuia drăcescul car fără boi, automobilul urlând ca ducă-se pe pustii dintr'o trom-petă, și deodată caii așa cum goneau, se ridicară în două pi-cioare, cârniră către șanț, și, răsturnându-se căruța, bietul Mitru nu avu timp decât să-și strige pe mămuca. Atât de năprasnică

i-a fost căzătura, încât moartea veni fără zăbavă și mai ales fără chin.

Când află Dupac vestea, sări ars de pe laiță, bodogănind cu glas parcă nu a lui: „Ei, vedeți acuma ? Pentruce l'o suduit pe ciobanu ? N'am spus-o eu ? Popa cela nu i-o plăcut ciobanului dela început, dar el se chiamă că-i față bisericească și-o scăpat ușurel... Saracu Mitru, de nu venea popa la noi, nu era batjocorit Sănducu și nu-l zădăra nimeni, apoi nici nu-l apuca pofta de trambalat la Găinești, nu-l întâlnea Zamfirachi, nu se urca 'n căruță, nici nu tuna otomobilu și nu se spăriau caii...”

Se povestește că păsările din cuștile lui Mitru încetară cântatul, așteptând într'una sosirea stăpânului care nu mai putea veni vreodată.

Ani au trecut de atunci, toate s'au schimbat, numai casa lui Dupac nu, și de mult dormea dânsul somnul fără deșteptare, în țintirimul prin jurul căruia primăvara sburdă mieii.

Soarele asfințitului trecea peste colțul uliței, blând și domol, iar văzduhul părea greu de mirosul movilelor de mere adăpostite sub copacii proaspăt culeși. Iată nucul sub care odihnise părintele Glicherie ; purta împrejur îmbrățișările vrejurilor de bostani, iar aceștia stau și ei grămădiți jos, lângă trunchiu. O vacă trupeșă, de culoarea castanelor, se opri înaintea porții, dând de știre cu glas blând c'a sosit. Gherghinele ridicau și ele capetele să soarbă din lumina asfințitului. O bătrânică sprintenă și curățică se ivi de după casă și deschise poarta : Ileana lui Mitru. Privi o clipă ulița în sus, cu mâna streășină la ochi ; dintr'acolo se arăta pe vremurile cele bune Ghiță Ciocârlan.

Deasupra ușii, într'un cuiu, sta uitată o colivie încăpătoare în preajma căreia sigur că da târcoale duhul iubitorului de păsărele, iar prin fund, lângă șură, zăcea un poloboc cu doage lipsă, poate chiar acel adus de Timoftei Dupac dela Cărligata.

AUREL GEORGE STINO

CETĂȚUIA

după Edmond Harcourt

De vrei să fii om mare, clădește-ți o cetate
Departe de mulțime, doar pentru slava ta, —
Cu bolți neprihănite și reci, încununate
De munți și-acoperită în alb veșmânt de nea.

Clădește-o sus, pe-un munte cu creștetu'n furtună,
La 'ncrucișări albastre de vulturi și lumini.
Regină de-alabastru pe margini de genună,
Crin înflorit de piatră — din cei mai mândri crini !

Clădește-o sus, spre cerul cu depărtări senine,
Ca târgurile negre s'o vadă ca pe-un far,
De-a cărui slabă rază să nu știe de vine
Depe pământul nostru ori depe alt hotar...

Acolo 'ntruchipează-i azil ființei tale
Și, ca să fii tu singur stăpânitor mereu,
Spre-a nu pătrunde 'ntr'însul huliri nici osanale,
Sculptează'n prag de marmor cuvântul magic : „Eu !”

Apoi încue poarta c'o sută de zăvoare
Și cele patru ziduri spre cele patru zări ;
Iar de te-apasă bolta, dărâm-o să coboare
Tot sufletul din largul albastrei depărtări !

Senin în straiu de preot cucernic te'nveșmântă,
Ridică'n slăvi altarul, slujind înmărmurit ;
Altar de fier și aur în care voia sfântă
Să preamărească visu-ți într'însul odrăslit.

Tu cântă și nu-ți piese că nime nu te ascultă,
Tu cântă pentru tine, dând cântecului sbor !
Nemărginirea largă, din adormire smultă,
Și sterpele deșerturi îți vor răspunde'n cor...

Psalmodiind iubirea și patimile grele,
Tu cântă de plăcerea de-a te-auzi cântând ;
Tu cântă pentru neguri, tu cântă pentru stele
Și nu râvni s'asculte cântarea-ți cei de rând !

Tu singur ! Sfânt și singur !.. Căci mândra izolare
E hrană de virtute, e miere și e vis, —
E năzuință sacră, e dor de înălțare
Și-i puntea ce ți-o'ntinde pierdutul paradis.

Tu n'ai pe lumea asta decât atât : pe tine !
Deci cântă pentru tine — acesta-i rostul tău.
Tu cântă !.. și la moarte, mori cu mândrii depline
C'ai preamărit în tine, cântând, un Dumnezeu !..

D. FLOREA-RARIȘTE

ORIENTARE ȘI SELECȚIE PROFESIONALĂ

I. Condiționarea sociologică

Egalitatea între indivizi, garantată de toate constituțiile moderne, permite fiecăruia să se încadreze în profesiunea pe care poate să o satisfacă cu capacitatea sa de lucru și în care să-și găsească valorificarea maximă a aptitudinilor sale. Singura inegalitate, de care se poate vorbi astăzi, este aceea bazată pe diferența de dezvoltare a aptitudinilor, pe care indivizii le prezintă.

Nu aceasta, însă, a fost situația în toate vremurile. Lumea antică și medievală a cunoscut o serie întreagă de bariere trasate între indivizi, bariere care împărțeau oamenii în grupe, din care unele se bucurau de cele mai mari privilegii, în timp ce altora nu le era permis decât foarte puțin. Este destul să ne amintim, în această privință, de castele din vechea societate egipteană, a căror puritate era păzită cu sfințenie, trecerea din una în alta fiind interzisă și sancționată în modul cel mai sever. Dacă, totuși, la Egipteni, distincțiile nu erau chiar atât de nete, în aceeași castă găsindu-se persoane cu profesii diferite, sau chiar persoane, care întruneau în mânele lor, mai multe funcțiuni (de ex. cele militare și cele sacerdotale), în schimb în castele indiene, inegalitatea este mult mai accentuată, separația absolută între ele, iar în cadrul aceleași caste, descendenții trebuie, în mod obligator, să continue profesiunea ascendenților. Fără a ține deci cont de structura psiho-fizică a individului, profesiunea este hotărâtă dinainte, prin această guvernare a activității celor tineri, de autoritatea generațiilor trecute.

Degajate de caracterul religios, existau apoi, în antichitate și în evul mediu, stările sociale — preoțimea, nobilimea, oamenii liberi, sclavii. Fiecare stare avea privilegii și interdicții

speciale pentru membrii săi. De exemplu, în Franța, noblețea dădea dreptul la privilegii, între altele, fiind rezervate nobililor cea mai mare parte a funcțiunilor din Stat, sau din Biserică; dar, în același timp, dacă un nobil exercita o meserie, făcea comerț, sau era procurist ori notar, i se lua titlul de nobil. Astfel tribunalul din Lisieux condamnă în 1525 pe Jean d'Auneband, tatăl unui amiral și al unui cardinal, luându-i drepturile și titlurile de nobil, pentru că, pe moșia sa, a îngrășat boi cu intenția de a-i vinde, iar Colbert aparținea unei vechi familii de nobili, căreia i s'a ridicat acest titlu, pentru că a făcut comerț cu postav. Din aceste motive, Ludovic al XIV, căutând să facă pe nobili să contribuie cu fonduri în întreprinderile maritime, a fost nevoit să dea un edict, prin care hotăra că acest comerț nu duce la pierderea nobleței ¹⁾.

Privilegii și interdicții găsim la fiecare stare. Chiar meseriașii, încadrați în corporații, aveau dreptul de a opri intrarea altora în corporație, sau de a primi numai pe fiii lor, pentru aceștia fiind cazuri când erau obligați să continue profesiunea părinților.

Dar, toate aceste inegalități și impedimente sociale, care trasau indivizilor, drumuri în viață, neținând seamă de aptitudinile și capacitatea lor, au fost dărâmate de marile revoluții. Declarația Drepturilor Omului și ale Cetățeanului, în articolul 6, hotărăște între altele: «Toți cetățenii fiind egali în ochii săi (ai legii) sunt în mod egal admiși în toate demnitățile, locurile și funcțiunile publice, după capacitatea lor și fără alte distincții, decât acelea ale virtuților și talentelor lor». Acest principiu a fost înscris în toate constituțiile moderne, garantându-se astfel, prin lege, libertatea alegerii profesiei. Vechile bariere dintre indivizi sunt înlăturate și impunerea selecției după aptitudini este principal hotărâtă.

Dar, această libertate în alegerea profesiei, garantată în mod formal, întâmpină în practică marea rezistență a prejudecăților indivizilor, prejudecăți care se găsesc la toate clasele sociale și în toate țările. La baza lor este valorificarea socială prea mare a unor profesii și devalorificarea altora. Distincția între profesiunile manuale și cele intelectuale,—sau între mese-

1) Ch. Seignobos, *Histoire de la Civilisation*. Paris, pag. 280-291.

rii și profesiuni, — și valorificarea exagerată a celor dintâi, în detrimentul celorlalte, fac pe părinți, sau chiar pe copii, să alege o profesiune, pentru cei de sus potrivit cu «starea lor socială», iar pentru cei din o stare socială mai modestă, o profesiune care să permită copilului intrarea într'o «altă societate». Sunt veleități, în parte juste, dar și absurde de multe ori, dacă ne gândim că sunt persoane, care se simt jicnite când le sfătuiești să-și dea copilul la o școală practică, spre a-l pregăti pentru o profesiune, în care să poată reuși cu aptitudinile pe care le are. Părinții, în dragostea lor mare și inconștientă, preferă hazardul și chiar eșecul copilului mai târziu, în viață, în locul alegerii raționale a unei profesiuni, în care reușita să-i fie asigurată.

Alegerea unei profesiuni, după aptitudinile pe care le are individul, este o problemă la ordinea zilei, impusă de realitățile economice și științifice, dar care, în practică, întâmpină marea rezistență a tradiției.

Vechea orientare profesională, aceea a bunului simț, are un caracter empiric. Ea a fost poate acceptabilă în vremurile când omul era încadrat în caste sau stări sociale, pe care nu le putea depăși, dar azi, când libertatea individului, în perspectivele lui de realizare, este absolută, când clasa socială nu mai este un impediment, când nici situația materială nu mai înlătură ca în alte dăți, și când metodele de cunoaștere a constituției psihologice au evoluat, se impune cu atât mai mult, o orientare școlară, iar, apoi, una profesională, rațional făcută, pentru ca individul să-și poată realiza întreaga sa personalitate.

Rezistența, însă, a tradiției, este puternică și ea se explică prin faptul că societatea nesocotește mijloacele științifice de cunoaștere a profesiunilor și aptitudinilor. Se preferă experiența proprie în plasare, intuiția personală a profesiunilor și a structurii psihologice a copilului, procedee care variază dela persoană la persoană și care, prin subiectivitatea lor, își au o validitate redusă. Părintele preferă să-și încadreze copilul, — sau copilul însuși se încadrează, — într'o profesiune aleasă adeseori prin hazardul găsirii unei posibilități de plasare. Dacă alegerea a fost norocoasă, copilul rămâne în acea profesiune, iar dacă n'a fost apt pentru profesiunea în care s'a încadrat, activează un timp oarecare, consumând o energie, pierzând luni sau ani, fă-

când eforturi și cheltueli zădarnice, pentru ca până la urmă să o părăsească și să intre în alta. Și schimbul acesta se face de mai multe ori, până când, sau găsește profesiunea în care se poate încadra, sau rămâne fără profesiune. Tot astfel și conducătorii de întreprinderi, preferă să primească persoane pe baza propriei lor intuiții, sau a recomandării altora, pentru ca, mai târziu, să fie obligați a le concedia, din lipsă de aptitudini, după ce le-au adus însă prejudicii materiale și au pierdut zădarnic timp cu dănsii, pentru a-i învăța profesiunea respectivă.

Toate aceste metode de orientare sau selecție profesională trebuiesc înlocuite cu cunoașterea obiectivă a profesiunilor și a aptitudinilor, prin metode științifice, a căror validitate cu succesul profesional să fie în prealabil dovedită.

II. Orientare și selecție

Două fapte trebuie să remarcăm dela început. Întâi, marea diversitate a profesiunilor. Sunt profesii multe, numărul lor întrecând câteva mii. Din acest mare număr de profesii, unele sunt asemănătoare, iar altele cu totul deosebite între ele, aproape fiecare profesiune cerând un alt om. În al doilea rând, bunul simț este lovit de diversitatea indivizilor. Nu se găsesc în lume două persoane, care să aibă o structură psihologică sau fizică identică. Asemănările pot fi mai mici sau mai mari; oamenii pot fi împărțiți în grupe după structura lor psihologică sau fizică, dar, chiar în interiorul aceluiași tipuri, deosebiri sunt remarcabile. Și iarăși, oricine are o cât de mică experiență a vieții, știe că un om nu poate satisface mulțumitor orice profesiune, sau că un om este mai bun pentru o anumită profesiune, decât pentru alta.

Acestea sunt cele două realități pe care se reazimă orientarea și selecția profesională: diversitatea profesiunilor și diferențierea indivizilor.

Și, dacă fiecare profesiune cere persoane cu o anumită constituție psiho-fizică, și deîndată ce constituțiile psiho-fizice ale indivizilor pot fi valorificate numai în anumite profesii, de ce să nu satisfacem aceste două cerințe, dând profesiunii indivizii care-i convin și indivizilor profesiunile pe care le pot îndeplini în modul cel mai mulțumitor? Satisfăcând aceste două

cerinți, satisfacem două realități: individul, care-și găsește o valorificare maximă a aptitudinilor sale și profesiunea, activitatea economică, în care avem maximum de randament.

Căutând să valorificăm aptitudinile individului, alegându-i profesiunea care-i convine cel mai mult, facem orientare profesională; iar invers, satisfăcând interesele profesiunii, căutând pentru o anumită activitate, care sunt indivizii ce o pot satisface în modul cel mai mulțumitor, facem selecție profesională. Această distincție între orientarea și selecția profesională, Fr. Baumgarten o reprezintă schematic, în felul următor:

În schema 1, dintre profesiunile a, b, c, d, e, f și g, b este aceea care convine mai bine individului X; în schema 2, dintre indivizi a, b, c, d, e, f și g, b este acel care convine mai bine profesiunii X. În primul caz avem orientare, în doilea selecție.¹⁾

Orientarea profesională pornește dela individ și satisface în primul rând interesele individului. O persoană, care dorește să se încadreze într-o profesiune, este normal să se întrebe, ce aptitudini are și cu acele aptitudini, ce activitate poate satisface în modul cel mai mulțumitor, sau cu alte cuvinte în ce profesiune își găsește ea valorificarea cea mai mare a aptitudinilor sale. Selecția profesională pornește dela interesele economice ale întreprinderii. În cazul când într-o întreprindere sunt locuri vacante, conducătorul ei va trebui să aleagă, să selecționeze, dintre mai mulți, pe acei care sunt mai capabili, mai apți pentru munca ce o are de îndeplinit.

Utilizând amândouă aproape aceleași metode de lucru, se deosebesc însă prin faptul că selecția este pusă în interesul exclusiv al întreprinderii, în timp ce orientarea satisface interesele indivizilor și necesitățile economice ale societății. Prin a-

1) Fr. Baumgarten, Les examens d'aptitude professionnelle. Paris, 1931, pag. 55.

ceasta, orientarea profesională este mult mai complexă și mai dificilă în practică, ea necesitând cunoașterea științifică a tuturor profesiunilor, a însușirilor psiho-fizice pe care le cere fiecare profesiune, a metodelor prin care se pot diagnostica aptitudinile respective și a pieței muncii ; în timp ce selecția profesională necesită cunoașterea numai a unei singure profesiuni, — aceea pentru care întreprinderea face selecție, — a aptitudinilor cerute de profesiunea respectivă și a metodelor prin care să se poată cerceta aptitudinile cerute.

Orientarea profesională pune problema într'un cadru mai larg și, privind realitatea prin prisma organizării sociale, caută să găsească pentru fiecare individ, o profesiune, după aptitudinile lui, din care să-și poată asigura traiul. Selecția profesională este mai direct condiționată de necesitățile producției și este în strânsă legătură cu raționalizarea întreprinderii, căutând persoane care pot da randamentul cel mai mare, cu cea mai mică cheltuială de energie, de bani și de timp, lăsând la o parte indivizii care nu-i convin, indiferent dacă ei găsesc sau nu o plasare. Origina orientării profesionale nu este prea îndepărtată. Începută în primii ani ai veacului nostru, în urma cercetărilor de fiziologie și psihologie, în domeniul muncii, ea se impune însă abea după războiul din 1914—1918. America a prezentat în această privință condițiunile cele mai prielnice, căci cum just observă Fr. Baumgarten, în lucrarea citată, în America au venit multe persoane care nu s'au putut încadra în regimurile țărilor lor și care erau sau în conflict cu legile existente, sau au suferit o catastrofă în viața lor particulară. Scăpați de formalitățile, prejudecățile și tradițiile bătrânului continent, veniți într'o lume nouă, necunoscuți de nimeni și nimeni neîntrebându-i nimic asupra trecutului lor, ei au avut libertatea absolută de a-și alege profesiunea care le convenea, având în vedere, în primul rând, randamentul. Această situație a permis în America înființarea oficiilor de orientare profesională, care mai târziu s'au răspândit pretutindeni. Astfel născută, orientarea profesională s'a impus din necesitățile social-economice : surplus de populație fără lucru și din necesitățile regimurilor totalitare, cu protecția muncii naționale, autarchia și concurența.

Origina selecției profesionale, o găsim în sistemul inginerului

american, Taylor, care, dându-și seama de valoarea factorului uman în muncă, își propune să întrebuințeze numai oamenii de prima calitate, instruiți după cele mai bune metode de lucru și stimulați în vederea măririi producției prin acordarea de prime. Urmările acestor măsuri s'au văzut imediat, Taylor având posibilitatea să reducă în întreprinderea sa numărul lucrătorilor dela 500 la 140; să mărească salarul zilnic dela 1,15 liră la 1,88 liră și să facă o economie anuală de 75.000 lire la materialul mânuit¹⁾. Aceste date par să satisfacă și lucrătorul, care are un salar mărit, și întreprinderea, care, în definitiv, nu are alt scop decât să realizeze „maximum de profit, de cea mai bună calitate, în cel mai scurt timp posibil, dobândit cu cea mai mică cheltuială de energie și cu maximum de fericire pentru lucrător“²⁾. Cu toate acestea, dacă sistemul lui Taylor a putut satisface interesele întreprinderii, el a însemnat exploatarea la maxim a lucrătorului. Din această cauză a fost nevoie de o serie de legi, care să reglementeze munca femeilor, a copiilor, munca de noapte, etc. Meritul însă al lui Taylor este de a fi pus în evidență valoarea factorului uman în muncă și a arăta că producția este în funcție, în primul rând, de calitatea lucrătorului. Cercetările ulterioare de fiziologie și psihologie au arătat și mai mult acest fapt. Lucrătorul, din sclav al mașinei, își recapătă valoarea lui: omul este factorul esențial în muncă, iar mașina trebuie adaptată la natura lui psiho-fizică. Conducătorii de întreprinderi își dau seama de necesitatea organizării științifice a muncii și, în propriul lor interes, fac raționalizarea muncii, activitate în care intră și selecțiunea personalului pe baze științifice. Astăzi, nu se mai poate vorbi de vechea selecționare propusă de Taylor, căci munca este organizată pe bază științifică, iar selecțiunea se face după aptitudinile individului.

De aceea, deși deosebite după scopul lor imediat, orientarea și selecția profesională realizează în practică același lucru: dau fiecăruia locul care-i convine în societate, după aptitudinile pe care le posedă, aducând pentru individ, întreprindere și societate maximum de profit.

Aceasta este o cerință a vremurilor noastre, vremuri, care

1) M. Viteles, The Science of Work.

2) M. Viteles, The Science of Work.

din cauza schimbării de regimuri și structuri sociale, cer ca individul să fie plasat într-o profesiune, care să-i asigure existența; vremuri, care cer din cauza concurenței dintre popoare, ca fiecare persoană să dea în activitatea sa maximum de randament posibil, pentru satisfacerea nevoilor grupului căreia îi aparține, pentru a-i mări capacitatea lui de rezistență și de luptă. O societate civilizată trebuie să urmărească o bună organizare a ei, exploatând toate resursele economice pe care le posedă, întrebuintând într'un mod rațional brațele de muncă de care dispune.

Astfel văzută, orientarea profesională nu aparține nici unui regim politic sau social; ea este cerută de regimul democratic, în care, pentru a se asigura libertatea deplină a individului în viață, trebuie să i se dea un sfat rațional în alegerea profesiunii; ea este indispensabilă în regimurile național-totalitare, în care se urmărește utilizarea la maxim a energiilor umane în cadrul economiei dirijate, iar în regimurile socialiste, orientarea profesională își găsește locul său în selecționarea și erarhizarea valorilor profesionale. Orientarea profesională este rezultatul evoluției culturale, economice și politice a societății și s'a impus ca o realitate stringentă prin propria ei valoare.

Ținând totdeauna un echilibru între necesitățile social-economice și cele personale, orientarea profesională aduce importante contribuții la organizarea vieții individuale și sociale. Alegând fiecărei persoane profesiunea care-i convine mai bine, orientarea profesională contribuie la valorificarea aptitudinilor individuale și, prin aceasta, la valorificarea individului însuși. Ea dă fiecărui om locul pe care îl merită, după capacitatea pe care o are: celor mediocrii, locuri modeste, iar celor excepțional dotați situațiile care le sunt rezervate, realizând astfel selecționarea capacităților. Această distribuție a persoanelor, după capacitate, stabilește deviza orientării profesionale: omul potrivit la locul potrivit, sau fiecare la locul său.

Dar, prin această repartiție, individul este cel care folosește în primul rând, căci plasat în profesiunea care corespunde nivelului său mintal sau aptitudinilor sale, se integrează într'însa, organizându-și activitatea sa și viața în modul cel mai rațional; și, stabilind un echilibru între capacitatea sa de lucru și ambițiile pe care le are, orientarea duce înplicit la evitarea unei ratări

ulterioare a vieții. Ascultând de glasul lăuntric al înclinațiilor și aptitudinilor, omul nu va putea mai târziu să spună că a trecut prin viață, călcând alături de ceea ce destinul său îl chema să realizeze. Acest destin sădit în fiecare din noi, ni-l îndeplinim prin alegerea, totdeauna, a activității mai potrivită structurii noastre sufletești. Să ascultăm deci glasul destinului nostru și să ne organizăm viața noastră după directivele și în cadrele lui. Este tot ceea ce poate face un om conștient pentru sine însuși, sau pentru copiii lui, la încadrarea fie într'o școală, fie într'o profesie.

Dar, pentru aceasta este nevoie de o cunoaștere științifică a profesiunilor și a persoanei, prin metodele cele mai obiective.

III. Cunoașterea profesiunilor

Profesiunea este activitatea pe care o exercită o persoană în mod constant pentru a-și asigura existența. Este o definiție curentă, care privește profesiunea sub aspectul ei social-economic. Din punct de vedere al tehnicei de lucru, profesiunea poate fi potrivită „ca un ansamblu de abilități, câștigate printr'un exercițiu de un anumit fel”¹⁾. Ori cum am defini-o însă, profesiunea presupune prestarea unei munci, iar munca este o activitate forțată, care constă dintr'o continuă transformare de energie. Acest factor, energia umană, interesează în primul rând în orice activitate. Omul este un mecanism, care are și el, ca orice alte mecanisme, legile lui de funcționare. Cunoașterea acestor legi, de natură fizică, fiziologică sau psihică și utilizarea lor în mod rațional în muncă, este obiectul psihotehnicei, sau al ergologiei, dacă privim problema într'un cadru mai larg.

Deși omul a muncit din cele mai vechi timpuri, cercetarea și organizarea muncii în mod științific a început târziu să se facă și a fost determinată de factori sociali, culturali, economici și tehnici.

În primele veacuri ale speței umane, omul a avut de luptat din greu pentru a-și asigura viața. Despre existența unei stări paradisiace, idilice, povestită în legendă, despre o stare de fericire într'un stadiu presocial de libertate absolută, presu-

1) Fr. Baumgarten, op. cit., pag. 57.

pusă de gânditori, știința pozitivă nu ne poate spune nimic. «Confortul, liniștea, fericirea, frumusețea, arta, cultura, prietenia, spune Viteles, toate care astăzi au întâietate în viață, nu erau caracteristice vieții preistorice». Ele sunt rezultatul civilizației, iar «în desvoltarea acestei civilizații, nici un factor nu a avut mai multă valoare ca munca» ¹⁾).

Cu toată această considerabilă importanță, cercetarea muncii și raționalizarea ei, s'a impus târziu. A fost nevoie de o evoluție a omenirii, în cultură și civilizație, pentru ca omul să-și îndrepte ochii către el însuși, iar știința să ia în cercetare omul în toată complexitatea lui, pentru a-i cerceta valoarea lui în toate activitățile sale și a-i ușura efortul în lupta pentru câștigarea existenței, sau în munca ce o depune, ajutat de tehnica născocită de el, pentru a domina pământul, apele și aerul.

Desvoltarea tehnicei a impus diviziunea muncii și specializarea. Omul primelor societăți, a clanurilor nediferențiate sau diferențiate, sau omul încadrat în tipul economiei domestice, lucra, în limita posibilităților lui de realizare, tot ceea ce necesitările lui cereau. Meseriașii apar abia în timpul economiei urbane. Acum apar întreprinderile particulare de lucru, Verlagssystem, în care începe să se facă diviziunea muncii, și prin aceasta, specializarea. În cadrul economiei naționale, aceste începuturi se accentuează, și se definitivează în special în cadrul producției industriale. Dar, atât diviziunea muncii, cât și nevoia de specializare, duc la mărirea considerabilă a profesiunilor. După o statistică germană din 1907, (a lui Conrad), numărul profesiunilor se ridică până la 14.000 ²⁾. Acest mare număr de profesii prezintă o variabilitate, care permite fel de fel de erarhizări (după nivelul mintal, cerut pentru a putea fi exercitate, sau a pregătirii școlare sau de specialitate, după starea socială, sau materială, pe care o au cei ce le exercită, după ușurința sau greutatea efortului cerut, etc.) și clasificări (după natura muncii, după aptitudinile cerute, etc.). Nu reproducem aici nici una din aceste erarhizări sau clasificări. Am menționat în treacăt numai criteriile, pentru a arăta diversitatea mare a profesiunilor, în care tinerii pot fi plasați.

1) M. Viteles, op. cit.

2) Fr. Baumgarten, op. cit. pag. 60.

Cunoașterea profesiunilor este la baza orientării și selecției profesionale. Și vom vedea că această cunoaștere nu este atât de simplă precum își închipue marele public. Ea cere, de altfel ca orice cunoaștere temeinică, oameni cu pregătire specială și metode adecvate cercetării problemelor respective.

Pentru a putea fi de folos orientării profesionale, cercetarea profesiunilor trebuie făcută din patru puncte de vedere :

1. Cunoașterea activității și a condițiilor în care se desfășoară această activitate profesională.
2. Cunoașterea culturii generale, sau de specialitate, necesară pentru buna exercitare a profesiunii.
3. Cunoașterea aspectului social-economic al profesiunii.
4. Cunoașterea aptitudinilor pe care profesiunea le cere pentru a fi exercitată cu succes.

+ + +

Cunoașterea activității, care formează obiectul profesiunii și a condițiilor în care această activitate se săvârșește, este primul pas în cunoașterea profesiunii. Ea este de o deosebită importanță sugerând informații și asupra celorlalte puncte. De altfel, este normal ca un tânăr când își alege o profesiune, în primul rând să se întrebe ce lucrări va trebui să presteze și în ce condițiuni de lucru, pentru a vedea apoi, dacă el le va putea sau nu satisface. Începând dela profesiunile care nu cer decât activități fizice și până la cele care pun în joc funcții intelectuale remarcabile, sau aptitudini speciale, profesiunile prezintă o varietate excepțional de mare.

Condițiunile în care se desfășoară activitatea profesională, în contact cu publicul, sau în singurătate, cu muncă de zi sau de noapte, sub cerul liber sau în încăperi, cu lumină constantă, variabilă, normală în intensitate sau prea puternică, la temperaturi ridicate sau coborâte, în aer curat sau viciat, într'un mediu liniștit sau sgomotos, etc., condițiuni, care au o importanță considerabilă asupra lucrului și a lucrătorului și care pot fi satisfăcute de unii indivizi, iar de alții nu.

Cunoașterea obiectului profesiunii și a condițiilor în care se săvârșește munca, constituiesc informațiile cele mai elementare și indispensabile în activitatea de cunoaștere a profesiunilor.

+ + +

Dar, cunoscând activitatea de prestat, candidatul la o profesiune, urmează să se întrebe ce pregătire școlară, ce titlu, ce cunoștinți generale, sau de specialitate cere profesiunea. Le poate el satisface? În diversitatea mare a profesiunilor, găsim din acest punct de vedere o erarhizare continuă, dela profesiuni care nu cer nici cele patru clase primare, până la profesiuni care cer titluri academice. Dacă în ceea ce privește aptitudinile candidatului pentru profesiunea respectivă, mulți încă nu fac nici o întrebare, în schimb în ceea ce privește cunoștințele, titlul, nimeni nu uită să se intereseze. Diploma presupune, este adevărat, în mod indirect, capacitatea de asimilare a unei persoane, cu toate că de multe ori se găsesc și situații inverse.

Examenul de cunoștinți a fost aproape totdeauna la baza selecției profesionale. Titlul este tot ceea ce se cere la intrarea într'o funcțiune. Dacă ai diplomă, toate porțile îți sunt deschise și, invers, lipsa diplomei te înlătură fără nici o discuție din multe activități, deși le-ai putea satisface într'un mod mulțumitor. Acest formalism, în parte exagerat, este specific statelor noi și este dăunător, nu atât în măsura în care se cere diploma, ci în măsura în care se neglijează a se cunoaște aptitudinile.

Pentru candidatul la o profesiune este deci necesar să cunoască ce pregătire școlară cere profesiunea și ce pregătire de specialitate. Această pregătire de specialitate, în ce condițiuni se poate face,—în țară, în străinătate, într'un timp mai scurt sau mai îndelungat, cere cunoașterea unor limbi străine, cere eforturi materiale, etc., pentru a ști dacă poate sau nu satisface aceste condiții.

+ + +

O altă serie de informații pe care trebuie să le aibă tânărul înainte de a se încadra într'o profesiune, se referă la aspectul social-economic. În această ordine de idei, el trebuie să cunoască situația materială care i s'ar crea la intrarea lui în profesiune și perspectivele economice viitoare. Și aceasta cu atât mai mult, cu cât, astăzi, cei mai mulți sunt îndemnați să creadă că alegerea unei profesiuni este mai mult în funcție de perspectivele economice. Fără îndoială, sunt profesiuni mai bă-

noase decât altele, fiecare activitate având o altă valorificare. Și această erarhizare a profesiunilor poate satisface impulsurile pe care le au unii indivizi, la care argumentul economic predomină în toate hotărârile lor.

Tot, astfel, posibilitățile de înaintare în profesie, către elitele sociale, interesează și pot satisface ambiții personale.

În legătură cu această problemă, se pune aceea a pieței muncii, care, poate tot atât cât și aptitudinile candidatului, condiționează intrarea în profesie. Piața muncii prezintă locurile libere în diferite profesii, în prezent sau în viitor. Ea ne indică profesiunile supra aglomerate, sau cele în care este lipsă de mână de lucru, precum ne poate arăta profesiunile în plină valorificare, sau profesiunile care sunt pe punctul de a dispărea. Poate cineva să nu ție cont de aceste date, când își alege profesia? Desigur că nu. Cum poate cineva orienta un copil către o profesie fără valorificare social-economică, sau cum poate cineva orienta un copil către o meserie în care cadrele sunt arhipline, în care, deci, perspectivele de plasare și înaintare sunt reduse?

Dealtfel M. Dumontier¹⁾ arată că orientarea profesională este repartizarea copiilor în diferite profesii, ținând seamă de trei elemente: condițiile cerute pentru exercitarea profesiunilor, aptitudinile prezentate de copii și situația pieței muncii. Orientarea profesională trebuie să ție echilibrul între profesie și individ, pentru a satisface interesele societății, fără a aduce vătămare indivizilor. Fiind profesii supraaglomerate și altele care nu au nici numărul suficient de lucrători, orientarea profesională trebuie să satisfacă interesele sociale, repartizând copiii după aptitudinile lor, dar ținând seamă de cererile diferitelor profesii.

Dar, după ce, din punct de vedere exterior, nimic nu-l împiedică de a intra în profesia pe care o dorește, sau în care are posibilitatea, tânărul urmează să-și puie întrebarea cea mai grea: are el aptitudinile necesare pentru buna exercitare a profesiei respective? Iar pentru aceasta are nevoie să cunoască

1) M. Dumontier, *L'Orientation Professionnelle en Seine-Inferieure Bulletin de l'Institut National d'Orientation Professionnelle*. Paris 1938, pag. 246.

în prealabil, ce aptitudini cere profesiunea dorită sau eventual alte profesii.

Aptitudinile cerute de diferite profesii, pot fi de trei feluri: fizice, fiziologice și psihologice.

Din punct de vedere fizic, o persoană, normal dezvoltată și sănătoasă, poate îndeplini aproape orice profesiune. Cazurile dificile sunt pentru indivizii care prezintă anumite insuficiențe de dezvoltare fizică, sau o funcționare defectoasă a aparatelor circulator, respirator, digestiv, urinar, sau a sistemelor nervos, glandular, osos și muscular. În aceste cazuri ne găsim în fața unor serii întregi de contraindicațiuni pentru diferite profesii. Așa, de exemplu, profesiunile care cer contactul cu publicul — profesor, medic, cuafor — sau profesiunile mecanice — șofeur, lăcătuș, — nu pot fi satisfăcute de persoane, care sufăr de epilepsie, persoanele respective putând fi orientate către alte profesii. Tot astfel profesiunile care cer urcarea pe schele — zidar, — sau altele ca aviator, actor, nu pot fi satisfăcute de persoane care sufăr de vertigii; profesiunile care cer umblătură sau staționare în picioare — factor poștal, chelner, bărbier — trebuiesc evitate de persoanele care sufăr de varice; profesiunile care se exercită într'o atmosferă viciată, sau plină de praf — cărămidar, olar — trebuiesc evitate de persoanele care sufăr de plămâni; precum profesiunile, care necesită ridicarea scărilor, escaladări sau chiar mersul, trebuiesc evitate de persoanele care sufăr de inimă. Referindu-ne deci la constituția fizică, persoanele care au anumite insuficiențe nu pot satisface orice profesiune. Din aceste motive, la cercetarea unei profesii, trebuie să participe persoane competente, spre a putea conchide în mod riguros, dacă o anomalie fizică este sau nu o contraindicație și în ce măsură.

Tot atât de importante sunt și însușirile fiziologice. Astfel sunt profesii care nu pot fi satisfăcute de persoane cu o acuitate vizuală slabă — croitori, șofeurii, watmani, etc. — și cu cât acuitatea este mai redusă cu atât contraindicațiunile sunt mai numeroase. Neputința discriminării cromatice prezintă contraindicațiuni pentru profesiunile de șofeur, conducători de locomotive, acar, boiangiu, vânzător de ștofe, croitor. Profesiunile care impun o activitate în contact cu publicul trebuiesc evitate de persoanele care au o acuitate auditivă scoborită. De asemenea lipsa simțului tactil este o contraindicație pentru profe-

siunile de medic, bărbier, etc.; lipsa simțului olfactiv este o contraindicație pentru industria parfumurilor, precum lipsa simțului gustativ înlătură pe cineva din profesiunile alimentare, putând totuși exercita foarte bine alte profesii.

Aceleași indicații importante găsim și în ceea ce privește însușirile psihologice cerute de profesii. Între acestea, inteligența este elementul psihologic de primă importanță. Diferența de vârstă mintală împarte pe oameni în inferiori și superiori dotați. Referindu-ne la profesii, putem face o erarhie a lor, pornind de la cele care nu cer inteligență decât într-o foarte mică măsură, ajungând la profesii care nu pot fi ocupate decât de persoane excepțional dotate. Oricum ar fi însă, orice activitate cere un minim de dezvoltare mintală. Este unanim admis că sub cinci ani mintali, cazul idioților și al imbecililor inferiori, oamenii nu pot presta nici un serviciu. Începând cu vârsta de cinci ani mintali ei pot fi utilizați în diferite activități, în care nu se cere răspundere, sau inițiativă — lucrări elementare de bucătărie, alte activități domestice, facerea plaselor; cei cu 6 ani mintali pot fi întrebuințați ca ajutoare în munci simple de grădinarie, zidărie, gospodărie; cu 7 ani mintali pot fi utilizați ca ajutoari în diferite meserii simple — cizmar, dulgher, ferar, împletitor, etc. Începând cu 8 ani mintali, indivizii pot fi încadrați în diferite profesii. Frizeria, de exemplu, sau muncile casnice pot fi satisfăcute de oameni cu 8 ani mintali. În raport cu vârsta mintală, pe care o au, indivizii pot fi plasați în diferite profesii, fiecare profesiune cerând un prag minimal de dezvoltare mintală. Dar, chiar un om inteligent nu poate satisface orice meserie cu succes. Așa de exemplu, o activitate monotonă este insuportabilă pentru o persoană inteligentă și activă, care preferă inițiativa și varietatea. În afară de acestea, tipul de inteligență joacă un rol considerabil, unele profesii cerând o inteligență logică, altele socială sau tehnică. Pe lângă inteligență, fiecare profesiune cere un anumit tip de atenție, — atenția care i se cere șoferului diferă de aceea necesară vânzătorului sau contabilului, — un anumit tip de memorie, — telefonistului i se cere de ex., o memorie imediată de numere, în timp ce vânzătorului una de persoane, de nume, de numere, etc., — sau un anumit tip de asociație, imaginație, judecată, etc. Toate acestea

trebuie cercetate atât sub aspectul intensității lor, ca și al tipului sub care se manifestă această intensitate.

Lăsând la o parte aptitudinile intelectuale necesare în diferite profesii, în măsuri variabile, să menționăm în treacăt însușirile de temperament și caracter, care au și ele o importanță destul de mare. Adeseori se pot vedea oameni bine dotați din punct de vedere intelectual, dar care nu se pot acomoda în o anumită activitate, din cauza temperamentului lor, formând clasa dezadaptaților temperamentalii. Sunt profesii în care predomină această categorie de aptitudini: soră de caritate, chirurg, profesor, educator, preot, avocat, etc. O altă categorie de profesii cer pe primul plan: spirit de independență, combativitate, perseverență, sugestibilitate, efort voluntar, conștiinciozitate, punctualitate, etc. Și aceste cerințe trebuie respectate într-o bună orientare profesională.

Am trecut în revistă aptitudinile fizice, fiziologice și psihologice, care intră în joc în exercitarea unei profesii. Expunerea făcută nu are un caracter enumerativ, din ea însă cititorul poate să-și facă o părere asupra importanței aptitudinilor în exercitarea profesiunilor.

Incadrarea unei persoane într-o profesiune pentru care are contra indicații, este urmată, de cele mai multe ori, de nevoia de a schimba profesiunea, datorită incapacității sale de a efectua activitatea cerută; dacă însă persistă a rămâne în ea, contra-indicațiunea ne fiind absolută, atunci persoana respectivă trebuie să facă un efort considerabil pentru a putea face față activității cerute, cu rezultatul de a rămâne un profesionist de mână a doua sau a treia, de a i se accentua, uneori, anumite boli de care suferă, de a nu găsi niciodată plăcere, nici interes, în munca pe care o prestează, de a nu produce cât ar fi putut într-o altă profesiune și de a avea mai târziu regretul că și-a greșit cariera, că și-a ratat viața.

+ + +

Dacă cunoașterea unei profesii este atât de complexă, implicit ne punem întrebarea: Cine cunoaște profesiunile?

Lucrătorul? Ne gândim la el întâi, pentru că în mod curent el pare să fie cel mai indicat, fiind persoana care săvârșește activitatea profesională. În adevăr, lucrătorul, sau tehni-

cianul, sau, în genere, orice profesionist, cunoaște activitatea pe care o are de îndeplinit, dar departe de a putea cunoaște profesiunea, în toată complexitatea ei, putându-ne da informații asupra pieții muncii, condițiilor economice, maladiilor profesionale sau asupra aptitudinilor necesare pentru îndeplinirea în bune condiții a activității profesionale. Și, dacă lucrătorul poate cunoaște în mod empiric profesiunea pe care o îndeplinește, el nu poate cunoaște, decât într'un mod și mai superficial, toate celelalte profesii.

Medicul, în mod obișnuit, poate cunoaște anumite maladii profesionale, dar nu ne poate spune în ce măsură o insuficiență fizică este o contraindicație profesională, sau în ce profesii s'ar putea încadra cel mai bine o persoană cu anumite insuficiențe. Doctorul, apoi, nu are de unde să cunoască piața muncii, aptitudinile psihologice, etc.

Tânărul, care-și alege profesiunea, este și mai puțin în stare să cunoască profesiunile și să vadă, care-i poate conveni mai mult. Cunoștințele lui, în acest domeniu, sunt în general limitate la profesiunile persoanelor cu care vine în contact.

Cunoașterea profesiunilor, ca orice cunoaștere temeinică, necesită o activitate sistematică, cunoștinți de specialitate și metode speciale de cercetare. De aceea ea intră în activitatea unei persoane, care satisface aceste condițiuni, psihotehnicianul, ajutat de medic și specialiști tehnici. În activitatea sa, el utilizează anumite metode științifice de cercetare.

Primul contact al psihotehnicianului cu munca, pentru a o cerceta, constă în culegerea impresiilor, părerilor profesioniștilor, despre profesiunea pe care ei o exercită. Între acestea, cel mai simplu mijloc este de a lăsa pe profesionist să facă o expunere orală sau scrisă, asupra tehnicei activității sale, asupra condițiilor de lucru, asupra aptitudinilor pe care le cere munca, pe care el o îndeplinește, etc. Această metodă, a *caracterizării libere*, are avantajul că nu deformează impresiile profesionistului, ne-dirijându-le după nici un plan; dar, tocmai din cauza acestei depline libertăți ce i se lasă în expunere, de cele mai multe ori, datele sunt incomplete, sau subiective, fiecare persoană privind problema din alt punct de vedere. Și, dacă această metodă poate da rezultate mulțumitoare, și este chiar pe primul plan în profesiunile academice, ea este aproape inutilizabilă în

profesiunile manuale, din cauza lipsei de cultură, sau în unele cazuri a nivelului mintal coborât al celor ce le practică.

Pentru a corecta aceste neajunsuri, s'a recurs la *chestionarele* tip, care se distribuie unui număr mai mare de persoane, ca să răspundă cât mai sincer la toate întrebările. Dacă chestionarul poate cuprinde întrebări relative la întreaga activitate profesională și să privească profesiunea sub toate aspectele, în schimb el dirijează răspunsurile pe o anumită pantă, dând chiar și sugestii.

Din acest punct de vedere, *ancheta*, conversația liberă cu profesionistul, prezintă și ea același inconvenient, însă anchetatorul abil poate să înlăture aceste neajunsuri, și poate sesiza elemente importante în timpul conversației.

Caracterizarea liberă, chestionarul și ancheta se pot aplica atât celor ce exercită profesiunea, ca și conducătorilor lor tehnici. Valoarea datelor obținute prin aceste metode este în funcție de persoana cercetată. De obicei, cel ce exercită o profesiune, este dispus să scoată în evidență mai mult ceea ce este neplăcut și nemulțumitor în profesiune, decât avantajele pe care le are. Inteligența și cultura pe care o au persoanele cercetate, condiționează posibilitatea de înțelegere a chestionarului, a muncii pe care o săvârșesc, și a face distincția între ceea ce este principal, de ceea ce este accesoriu în activitatea lor. Totuși, prin aceste metode, căpătăm primele date asupra profesiunii, date care urmează să fie verificate prin alte metode mai obiective.

A doua grupă de metode duc la cunoașterea profesiunilor prin *observarea* și *analiza* activității profesionale. Astfel este *descrierea* activității pe care o cere profesiunea. Această descriere lămurește asupra obiectului profesiunii, arătând diferitele etape ale lucrului și condițiile în care se exercită activitatea. Datele necesare se capătă prin observarea activității profesionale de către psihotehnicianul-psiholog. Prin observație, el poate descoperi tehnica lucrului, și aptitudinile fizice, fiziologice și psihologice, de care persoanele fac uz în exercitarea profesiunii lor. Pentru o mai bună precizie se pot fotografia anumite mișcări, sau cronometra timpul în care se săvârșesc. Observația este o metodă utilă și necesară în cercetarea profesiunilor, și, în special, a celor manuale, unde meseriașii nu ne pot furniza prea multe date pe calea conversației sau a chestionarului.

Unii psihotehnicienii exercită, un timp oarecare, personal

profesiunea pe care vor să o cerceteze. Este o metodă, care poate da uneori rezultate bune, psihotehnicianul având posibilitatea introspecției și analizei lucrului pe care îl efectuează. Totuși, observă Fr. Baumgarten, exercitând profesiunea un timp scurt, nu se pot forma automatismele pe care le capătă lucrătorul printr'o activitate de lungă durată, psihotehnicianul găsindu-se astfel într'o situație falsă.

Se pot urmări apoi rezultatele obținute de diferiți lucrători în aceeași activitate și se poate analiza structura psiho-fizică a celor care au dat cel mai mare randament; sau, invers, se pot cerceta lucrătorii care au dat cel mai slab randament, spre a vedea ce aptitudini le lipsesc și prin ce se diferențiază ei, de cei care au dat cel mai bun randament. Comparația între aceste două categorii de lucrători, scoate și mai mult în evidență aptitudinile care intră în joc în exercitarea diferitelor profesii.

Deasemenea, date foarte importante pot fi căpătate din cercetarea uzurii lucrătorilor, automatismelor create după o exercitare îndelungată a profesiei, accidentelor în muncă, părăsirii profesiei, maladiilor profesionale, sau a altor date statistice.

Prin aceste metode psihotehnicianul reușește să cunoască profesiunea în toată complexitatea sa. Cunoscând aptitudinile pe care fiecare profesiune le cere, rămâne ca el să alcătuiască, sau să aleagă mijloacele prin care să poată diagnostica aptitudinile respective, și să stabilească, în mod științific, validitatea acestor mijloace—teste—, adică concordanța dintre examenul cu teste și randamentul profesional.

Intrucât, însă, în practică, pentru măsurarea aceleiași aptitudini, psihologii întrebuințează teste variate, și întrucât în lista însușirilor cerute de profesii, sunt trecute însușiri a căror interpretare psihologică este și ea variabilă, s'a simțit nevoia lăsării la o parte a enumerării aptitudinilor ce intră în joc în exercitarea unei profesii, și a alcătuirii profesiogramelor psihologice, numai pe bază de teste. În acest scop se aplică mai multor persoane un număr de teste, selectându-se, pentru fiecare profesiune, testele care au validitate cu succesul profesional, alcătuiindu-se baterii de teste pentru fiecare profesiune. Această metodă prezintă o obiectivitate remarcabilă, față de celelalte, iar în practica orientării și a selecției profesionale, aplicând a-

celeași teste, avem mai multă siguranță în validitatea orientărilor sau selecționărilor făcute.

Toate datele asupra unei profesii, căpătate prin diferite metode de cercetare, adunate și sistematizate, servesc la alcătuirea monografiilor profesionale.

Pentru orientarea și selecția profesională, cunoașterea monografiilor profesionale este absolut indispensabilă.

IV. Cunoașterea persoanel.

Cunoașterea constituției fizice și psihologice a unei persoane, nu este o chestiune atât de simplă, cum unii o cred. Și, poate că, întrebuițând expresia lui Alexis Carrel, omul este încă o ființă necunoscută. Dintre toate științele, aceea care a evoluat mai încet, s'a impus mai greu, și a întâmpinat cele mai mari dificultăți în cercetările sale, este știința ființei umane. Deși omul a reușit, prin iscusința sa, să se împotrivească legilor generale ale naturii, și să poată să-și creeze un trai confortabil, chiar în cele mai mizerabile condițiuni; cu toate că omul a creat întreaga civilizație pe care o avem astăzi și întreaga cultură, cunoscând și putând să stăpânească o parte din forțele naturii, omul acesta, care cu mintea lui a răscolit cerul și pământul, târziu, târziu de tot și-a pus problema cunoașterii lui însuși. Poate că Psihologia este încă la începuturile sale și că abia generațiile veacurilor viitoare se vor putea bucura de rezultatele cercetărilor ei. În orice caz, Psihologia, știința aceasta care acum încă se străduiește să intre în cadrele pozitivului și care de mulți este necunoscută, de alții nesocotită sau ironizată, va putea oferi omenirii rezultatele cele mai utile pentru existență și progresul vieții umane în genere.

Omul este un organism complex și indivizibil. El este cercetat de diferite științe—biologie, fiziologie, anatomie, chimie, psihologie—fiecare privindu-l dintr'un anumit punct de vedere. Cercetările tuturor acestor științe au de scop o cât mai bună cunoaștere a omului, cunoaștere care să-i fie de folos lui însuși. Unele din ele au fost mai norocoase și rezultatele lor se văd, de exemplu în medicină, unde s'a făcut un pas enorm în economisirea energiei umane, dând fiecărui individ, o mai mare rezistență în viață, iar pe cei cu o constituție fizică mai slabă,

punându-i în situația de a putea trăi. Același efort îl face acum Psihologia, prin aplicațiile sale practice. Societatea de azi nu poate lăsa o parte din omenire în mizerie. Ea trebuie să ridice nivelul de viață al tuturor, iar acest nivel nu se poate ridica decât printr'o muncă sistematică și rațională. În acest cadru, orientarea și selecția profesională vin să îndeplinească un rol important, repartizând persoanele în diferite activități, pe care cu inteligența și aptitudinile lor, le pot satisface, spre a le asigura un trai cât mai confortabil.

Experiența de toate zilele ne arată că o persoană nu poate satisface orice profesiune. Sunt profesii pe care o persoană le poate îndeplini în mod excepțional, pe altele mulțumitor sau mediocru, precum pot fi profesii pe care aceeași persoană să nu le poată satisface. Sesizăm, deci, că același om poate da randamentul cel mai bun într'o anumită profesiune, pentru ca, în altele, să fie de un nivel cu totul scăzut. Și este logic să fie așa, căci fiecare profesiune constă în îndeplinirea unor anumite activități, care cer anumite aptitudini, iar aptitudinile variază de la individ la individ, fiind un element de diferențiere individuală.

După cunoașterea profesiunilor, cunoașterea persoanei este a doua mare problemă, care interesează în mod direct orientarea și selecția profesională.

Personalitatea este produsul a doi factori: ereditatea și mediul. Cel ce vrea să cunoască structura psiho-fizică a unei persoane, nu se poate dispensa de cunoașterea acestor doi factori importanți, care ne pot explica o serie întreagă de manifestări și care ne dau mai multă siguranță atunci când este vorba să anticipăm asupra dezvoltării probabile a unor aptitudini.

Fiecare din acești doi factori având o importanță considerabilă, este necesar să ne oprim puțin asupra lor.

Prin ereditate se înțelege „totalitatea caracterelor derivate din factori transmiși prin plasma germinală sau gene”¹⁾. Aceste caractere transmise prin ereditate sunt la baza asemănării dintre părinți și copii, alcătuind totodată potențele, cărora mediul le poate prilejui sau îngreui dezvoltarea. Pentru a ilustra impor-

1) Waren, Dictionary of Psychology, 1934, pag. 123.

tanța factorului ereditar, cităm ¹⁾, din multe altele, numai cazul destul de elocvent în această privință, cercetat de către doctorul Goddard, referitor la un soldat, care, căsătorit cu o debilă mintală, are un băiat din a cărui 480 descendenți, numai 46 sunt normali, restul fiind: 143 debili mintali, 36 ilegitimi, 33 imorali sexuali, 14 alcoolici, 3 epileptici, 3 criminali, 4 patroni de case rău famate, 83 morți în copilărie. Același soldat, căsătorit apoi cu o fată dintr'o familie sănătoasă, are 496 descendenți, din care, cu excepția numai a doi, toți sunt bine dotați și ocupă funcțiuni remarcabile: juriști, doctori, profesori, directori de licee, rectori, etc. Iată rolul mare al eredității.

În general, se transmite prin ereditate: structura fizică, trăsăturile temperamentale, inteligența, aptitudinile speciale. Ori, tocmai aceste elemente sunt la baza personalității. Ele sunt transmise sub formă de potențe, dezvoltarea lor fiind condiționată de mediul exterior.

Mediul se impune ca o a doua realitate. În el potențele ereditare își pot găsi un teren prielnic pentru dezvoltare, sau invers, mediul poate să nu prezinte ocazia ca anumite aptitudini să se manifeste. Viața familiară, prietenii, starea socială, preocupările celor din jur, educația, starea materială, etc. sunt elemente ale mediului, care este altul pentru fiecare persoană.

Lăsând însă la o parte factorii care au dus la formarea personalității și detașat de ei, individul se prezintă ca un tot a cărui complexitate este dintre cele mai mari. Pentru cercetarea lui, trebuie să facem o primă distincție între structura fizică și cea psihologică, prima necesitând un examen medical și antropometric, iar a doua un examen psihologic.

Examenul medical și antropometric are scopul să indice individului profesiunea pentru care este apt, din punct de vedere fizic, și să-l ferească de maladiile profesionale. Pentru aceste motive, examenul medical trebuie să fie precedat de cunoașterea antecedentelor personale—boli pe care le-a avut persoana și care au putut lăsa urme asupra organismului,—și a antecedentelor ereditare—boli, care se pot transmite dela părinți—, pentru a se cunoaște eventualele predispoziții ale organismului, în vederea orientării către profesii, care să nu per-

1) Citat după V. Pavelcu, *Teoria Personalității*, Iași, 1939, pag. 28.

mită o realizare sau o dezvoltare a predispozițiilor morbide ereditare.

Cunoașterea constituției psihologice este tot atât de importantă. Și, dacă contraindicațiunile medicale sunt, mai mult sau mai puțin, evidente, chiar pentru marele public, contraindicațiunile de natură psihologică sunt mai dificile de observat și chiar când le cunoști este greu să convingi pe cineva de anumite nepotriviri intelectuale sau temperamentale cu profesiunea pe care vrea să o aleagă.

Din punct de vedere psihologic, trebuie să cercetăm inteligența și celelalte aptitudini intelectuale, aptitudinile speciale, temperamentul, caracterul, impulsurile, înclinațiile, interesele, ele condiționând posibilitatea de lucru a individului și atașarea de activitatea pe care o prestează.

În afară de acestea, în cazuri speciale, trebuie să se ție cont de factorii compensatori, datorită cărora persoane, care pot fi contraindicate, din lipsă de aptitudine, în cazul unei înclinații pronunțate și adeseori ca rezultat al unui sentiment de inferioritate, pot să facă față acelei activități, mai bine decât dacă ar avea aptitudinea respectivă. Factorul compensator, fără a suprima insuficiența, o supracompensează, prin conlucrarea altor factori psihologici. Așa se explică cum Demosthene, un bâlbâit, ajunge orator celebru, iar lordul Byron, deși schilod, a fost un sportiv remarcabil¹⁾.

În linii generale, este necesar să cunoaștem aptitudinile pe care le are o persoană, adică acele dispoziții naturale, datorită cărora, o persoană poate să execute un lucru mai bine și mai ușor decât majoritatea oamenilor, puși în aceleași situațiuni. Cu toate că diagnosticul aptitudinilor este destul de dificil, totuși putem identifica aptitudinea după precocitatea apariției sale, spontaneității și intensității manifestărilor sale, persistenței și dezvoltării ei, ca și rezistenței pe care o prezintă în condițiile nefavorabile²⁾.

Aptitudinile sunt la baza diferențierii individuale, diferențiere, privită atât ca structură psiho-fizică, cât și din punct de vedere al randamentului, calitativ și cantitativ, pe care, datorită aptitudinilor, oamenii îl dau în activitățile lor.

1) Léon Walther, *Orientation professionnelle et carrières libérales*, pg. 108.

2) P. Sollier et J. Drabs, *La Psychotechnique* pg. 37-38.

Numai aptitudinea putând garanta reușita în profesii, orientarea și selecția profesională, trebuie să diagnostiche aptitudinile persoanei, și să înlăture falsele vocații, pentru ca, pe o bază cât mai reală, să poată da indicațiile cele mai precise și mai obiective pentru alegerea profesiei.

+ + +

Problema care implicit se pune, este a metodelor prin care se poate ajunge la cunoașterea obiectivă a constituției psihologice.

O primă grupă de metode constă în a lua contactul direct cu subiectul și a-i cerceta impresiile pe care le are despre el însuși.

Autocaracterizarea, adică lăsarea subiectului să-și facă singur un portret psihologic al său, fie în scris, fie oral, este una din aceste metode. Informațiile căpătate prin acest procedeu, au avantajul că nu deformează impresiile tânărului despre el însuși, că nu i le dirijează într'un anumit fel, și nu-i sugerează niciun răspuns, însă din cauza prea marelui libertăți care i se lasă în expunere, ele nu sunt totdeauna mulțumitoare, fiind incomplete, haotice și adeseori făcute din puncte de vedere cu totul diferite.

Pentru a se evita aceste neajunsuri, s'a recurs la chestionare, care au avantajul de a prezenta o serie de întrebări bine organizate, referitoare la diferite comportamente ale copilului în viață. Dar, dacă chestionarul ne poate da o imagine mai completă, totuși are și el o serie de insuficiențe, căci dirijează și sugerează răspunsurile și adeseori forțează subiectul de a da răspunsuri de complezență, numai pentru a nu lăsa o întrebare fără răspuns. În mod practic, chestionarele se întrebuițează, în special, pentru determinarea însușirilor de temperament și caracter și a intereselor.

Conversația cu subiectul, ancheta, ne poate lămuri asupra multor caractere psihologice ale copilului.

Chestionarul și ancheta sunt două metode prin care putem căpăta informații asupra structurii psihologice a copilului, eredității și mediului. Ele pot fi adresate copilului cercetat, părinților lui, altor rude, prieteni, colegi, educatori, sau oricăror persoane care vin în contact cu el.

În general, datele, pe care ni le furnizează subiecții despre

ei înseși, trebuiesc privite cu rezervă și cercetate din punctul de vedere al sincerității lor, al capacității tinerilor de a se cunoaște, de a înțelege întrebarea, și al observării dacă subiectul nu manifestă tendințe de supra sau sub evaluare.

Acest control, ca și adunarea de noi date, se poate face prin metode mai obiective.

Observația comportamentului copilului, observație, care se poate face incidental de către cei care vin în contact cu el — părinții, prietenii, educatorii, — și care ne pot furniza o serie de informații de valoare apreciabilă; sau în mod sistematic, de către persoane cu pregătire specială, într'un timp mai îndelungat și asupra unei serii întregi de împrejurări în care viața colidiană îl pune pe copil. Aici se poate aminti cercetarea jurnalelor pedagogice, pe care unii părinți sau educatori le alcătuiesc, înregistrând fiecare fenomen care înseamnă un progres în viața copilului.

Cu un caracter de mai multă obiectivitate, este cercetarea diferitelor realizări ale copilului: compoziții literare, jurnale intime, autobiografii, desene, lucru manual, situația școlară, etc., din care se pot deduce cu multă siguranță concluzii asupra capacității, aptitudinilor și intereselor persoanei cercetate.

Datele strânse prin toate aceste metode, reușesc să ne formeze o idee asupra structurii psiho-fizice a copilului, asupra eredității lui și a mediului în care a crescut. Prin o bună interpretare și sistematizare a lor putem să formăm portretul psihologic.

Fără a nega valoarea unui portret psihologic alcătuit prin aceste metode, se poate totuși afirma că obiectivitatea și exactitatea lui este în funcție de cel ce alcătuiește portretul. Dar, pentru aceasta, se cere mult simț psihologic, o cultură generală și de specialitate. Câți le au? Subiectivitatea celor care alcătuiesc aceste portrete nu este cu nimic înlăturată și, adeseori, punctele de vedere după care se atribue anumite caractere sunt foarte variate. Din aceste motive, concluziile scoase prin metodele citate, având la bază intuiția, sunt subiective, și în cazul cel mai bun, — luând un exemplu din viața școlară, — ne dau referințe despre constituția psihologică a unui copil, prezentând valoarea lui în erarhia elevilor aceluiași educator, dar putând servi prea puțin la compararea a doi elevi, ale căror portrete sunt alcătuite de educatori diferiți.

S'a simțit deci nevoia unei metode obiective, unei metode care să permită erarhizarea subiecților după același criteriu și în care să nu intre în joc subiectivitatea cercetătorului.

Dar, s'a mai simțit nevoia măsurării intensității unei însușiri psihologice și a găsirii unui mijloc care să ne indice cantitativ intensitatea unei aptitudini. Și oricât de greu s'ar fi părut, Psihologia a soluționat și această problemă. Astăzi aptitudinile pot fi diagnosticate și măsurate, prinse deci în formule matematice.

Multă vreme s'a crezut că fenomenele psihologice nu pot fi măsurate și că intensitatea lor nu poate fi exprimată în cifre. Evoluția Psihologiei a răsturnat însă această credință. Psihologia experimentală a început să măsoare fenomenele psihologice. Wundt este acela care a înființat primul laborator de psihologie experimentală (Leipzig 1879) și după el o serie întreagă de cercetători se dedică acestei activități. Fechner, Weber, Helmholtz își propun să cerceteze și să măsoare, prin metode științifice deosebite, faptele sufletești. Psihologul intră în fabrică, în școală, în justiție, în ateliere, măsurând și valorificând, în mod practic, elementul psihologic. Psihologi și pedagogi iscusiți, în toate țările, își concentrează activitatea lor asupra măsurării aptitudinilor și a găsirii unei tehnici cât mai bune, necesară acestor măsurători. Astfel au apărut testele.

Cuvântul „test” este de origine engleză. El înseamnă „probă” (de altfel în limba noastră avem, de origine latină, cuvinte asemănătoare: testament, a testa). Deci, chiar după explicația lui etimologică, testul este o probă, sau mai exact, un mijloc de probare. În psihologie, testul este un mijloc, un instrument, care servește la măsurarea aptitudinilor. În acest sens se poate vorbi de o metodă a testelor, care servește, în cercetările științifice, ca mijloc de investigație, și care din punct de vedere practic, este utilizat în măsurătorile psihologice, ori de câte ori dorim să cunoaștem constituția psihologică a unei persoane.

Testul ne poate indica existența, absența sau gradul de dezvoltare al unei aptitudini. Aptitudinea, în realitatea ei, ca fenomen în sine, nu poate fi măsurată; ceea ce măsurăm noi, este randamentul calitativ sau cantitativ, pe care, datorită apti-

tudinei, o persoană îl dă într'o anumită activitate, căci, dacă persoanele se găsesc în aceleași condițiuni, diferența de randament se datorește diferenței de dezvoltare a aptitudinilor. Dacă, de ex., din o listă de 25 cuvinte pe care o citim, o persoană reține 10 cuvinte, iar alta 20, fără îndoială că prima are o memorie mai slabă ca a doua ; sau dacă o probă tehnică, montarea unui aparat, unul o rezolvă în 5 minute, iar altul în 25, vom spune deasemenea că cel de al doilea subiect, este acela care are o aptitudine tehnică mai puțin dezvoltată.

Numărul testelor este destul de mare. Poate suntem încă într'o fază eroică a psihotehnicei, când fiecare laborator de psihologie, institut psihotehnic, sau chiar persoane particulare, — pedagogi, psihologi, psihotehnicieni, — alcătuiesc teste. În marea diversitate a testelor, distingem însă, câteva tipuri generale.

Se pot deosebi, astfel, testele de dezvoltare, cum sunt testele de tipul Binet-Simon, care, stabilind un raport între vrâsta mintală și cea cronologică, ne dau coeficientul dezvoltării mintale, sau testele de aptitudine, cum sunt testele de inteligență, (Army-Alfa de ex.) memorie, atenție, imaginație, aptitudine tehnică, care ne indică intensitatea unei aptitudini, prin locul pe care îl ocupă o persoană într'un colectiv.

De testele de aptitudine, sau de dezvoltare, se diferențiază testele de cunoștinți, menite să arate în mod obiectiv cantitatea de cunoștinți, pe care o are o persoană, — teste propuse pentru raționalizarea examenelor școlare.

Se deosebesc apoi, testele sintetice de testele analitice, primele imitând condițiunile și tehnica de lucru aparținând unei anumite profesiuni, pun subiectul într'o situație cât mai aproape de realitate, acestea fiind în special teste de selecție profesională ; celelalte, testele analitice, măsoară aptitudinile psihologice în mod izolat, — inteligență, observație, memorie, atenție.

Se mai pot distinge teste colective și individuale, după cum ele se pot aplica odată la mai multe persoane, unui colectiv, sau la persoane izolate.

Orî care ar fi însă forma testului, marea lui însușire este că ne indică gradul de dezvoltare al unei aptitudini. Această indicație o căpătăm prin raportarea randamentului obținut de o persoană la un test, la randamentele obținute de un grup mare de persoane la același test.

Dintr'un mare număr de persoane, inteligența normală, nu

spunem că o are nici cel excepțional, nici cel mai slab dotat, ci acea persoană, care, prin inteligența sa, se plasează la o distanță egală de cele două extreme, socotind deci normală, inteligența persoanei care se găsește pe mediană. De altfel, dacă am aranja, după înălțime o sută de copii de aceeași vârstă, primul va fi cel mai mic, al cincizecelea va fi normal, iar ultimul excepțional dezvoltat. Frecvența mare a cazurilor nu este nici în jurul celui mai mic, nici în jurul celui mai mare, ci în jurul normalului. Cu cât ne apropiem de normal, frecvențele cresc, și invers descresc cu cât ne apropiem de extreme. Aceasta este o regularitate naturală, care se întâlnește în orice măsurători și pe baza cărora Galton a construit ogiva sa, iar Gaus curba sa în formă de clopot. Această curbă a lui Gaus se întâlnește și în măsurătorile psihologice. Dacă cercetăm rezultatele unui test de memorie auditivă de cuvinte, aplicată la copiii de 14 ani, vedem că un singur copil a reținut numai 5 cuvinte, pentru ca numărul copiilor să crească, odată cu creșterea cotelor, până la mediană, unde avem frecvența cea mai mare (normalul), iar de aici frecvențele copiilor să descrească, în măsura în care cotele cresc, astfel că cota maximă, 20 de cuvinte în cazul nostru, să o obțină un singur copil (excepțional). Dintre aceștia, primii 25% au o memorie slabă, următorii 50% au o memorie normală, iar restul de 25% au o memorie foarte bună.

Se împarte astfel populația în 4 grupe : cvartilul I : 25% inferiori — slabi ; cvartilul II : 25—50% mediacri — normali ; cvartilul III : 50—75% normali — buni ; cvartilul IV : 75—100% foarte buni — excepționali. Pentru o mai bună precizie se poate împărți un colectiv într'o sută de unități, căpătându-se astfel centilele. În primele 10 centile intră cei 10% mai slabi dotați, din populația cercetată, în centilele până la 20 tot slabi și așa mai departe către normal (centila 50), terminându-se cu centila 100, în care intră excepționali.

Cvartilele, centilele și altele asemenea lor, sunt unități de măsură în Psihologie. După centila, sau cvartilul obținut de o persoană la un test, ne dăm seamă de dezvoltarea aptitudinii măsurate.

Alcătuirea unui test necesită o muncă intensă și de lungă durată. Ea nu poate fi îndeplinită decât de persoane cu pregă-

tire de specialitate și care au la dispoziția lor fonduri și persoane suficiente pentru experimentare. Se pornește, de obicei, dela o probă, cercetând să vezi ce măsoară, sau dela o aptitudine căutând probele prin care se poate diagnostica. Odată alcătuit testul, se face experimentarea lui, spre a vedea dacă distribuția cotelor satisface curba lui Gaus. Nesatisfacerea curbei lui Gaus se poate datora faptului că testul este prea greu, prea ușor, sau că măsoară două aptitudini. În acest caz se recurge la o nouă revizuire a testului, îngreuiându-l, ușurându-l sau eliminându-i unele probe, care pun în joc o altă aptitudine. Această activitate de elaborare a testului este anevoioasă. O serie întreagă de calcule statistice și analize factoriale sunt necesare pentru selectarea probelor absolut necesare. După ce a fost stabilită forma testului, urmează cercetarea fidelității. Fidelitatea este acea însușire a unui test de a ne da la o a doua aplicare a lui, aceeași (sau aproape aceeași) erarhie între persoane, pe care ne-a dat-o și la prima lui aplicare. În afară de fidelitate, i se mai stabilește unui test validitatea, adică corelația între randamentul obținut la test și randamentul obținut în atelier, în școală sau în orice altă activitate. Testul care satisface curba lui Gaus, și care are fidelitatea și validitatea necesară, se etalo-nează, adică i se fixează cvartilele și centilele.

Dar, testul oricât de bun ar fi el, dacă în aplicarea lui nu se respectă toate condițiile, nu ne poate da rezultate satisfăcătoare. Cei ce aplică teste, numai pentru a aplica, nu fac decât să compromită o metodă. Testul cere respectarea unor anumite reguli de aplicare. Un examen psihologic trebuie făcut într-o cameră cu temperatură și lumină normală, aer curat, lipsă de elemente care ar putea sustrage atenția subiecților, liniște deplină, etc.; subiecții să nu fie bolnavi, obosiți, distrați, sub influența unor puternice stări emotive; experimentatorul să posede tehnica de aplicare și să o respecte. Nu ori unde și nu ori cine poate aplica teste.

Metoda testelor prezintă o serie de avantaje față de metoda intuitivă. Astfel remarcăm, în primul rând, rapiditatea, putând cunoaște constituția psihologică a unui copil, într'un timp mult mai scurt decât prin metoda intuitivă. Este apoi obiectivă, clasificarea tuturor copiilor făcându-se după același criteriu de valorificare; rezultatul obținut se raportează la un etalon stabi-

lit după un mare număr de experimentări, având la bază comportamentul standard, subiectivitatea cercetătorului fiind înlăturată. Mai remarcăm că este o metodă exactă, nivelul mintal, sau dezvoltarea unei aptitudini, putând fi redată sub formă matematică, prezentând astfel mai multă siguranță în erarhia pe care o face între subiecți.

Totuși metoda intuitivă nu poate fi înlăturată. În structura psihologică a persoanei sunt elemente intime, care nu pot încă fi cunoscute cu ajutorul testelor,—astfel sunt vocațiile, anumite trăsături de temperament și caracter, sau factori compensatori, etc. În afară de acestea examenul psihologic, prin metoda testelor, are și el nevoie de o interpretare și o complectare, care nu pot fi făcute decât cu date căpătate prin metoda intuitivă. Astfel toate informațiile asupra eredității și a mediului le căpătăm prin metodele intuitive. Rezultatul obținut la examenul cu teste putând fi fals, din cauza nerespectării condițiilor de aplicare, îl verificăm cu ajutorul datelor căpătate prin metoda intuitivă și aplicăm, pentru siguranță, teste paralele.

Metoda testelor și metoda intuitivă se complectează și se susțin una pe alta în cunoașterea structurii psihologice a copiilor.

Dar, cine cunoaște pe copil?

Părinții? Ne gândim întâi la ei, pentru că ei sunt acei care au avut pe copil sub ochii lor din primele lui clipe de viață. Zi cu zi, an cu an, copilul crește și se manifestă în prezența lor. Ei îl văd la joacă, ca și la muncă; ei îl văd în manifestările lui când e singur în casă, dar și în comportamentul lui față de prieteni, de cunoscuți, sau de străini. Ei îi cunosc jocurile, plăcerile, dorințele, activitatea care-i convine, sau rolul pe care îl are în tovărășia prietinelor lui. Din aceste comportări, se pot scoate concluziile cele mai juste asupra constituției psihologice a copilului. Și, oricum ar fi, pe baza observațiilor întâmplătoare, fiecare părinte are o părere mai mult sau mai puțin precisă, despre copilul său. Această idee este, însă, în funcție de simțul psihologic, inteligența și cultura pe care o au părinții. Datele pe care le-am enumerat mai sus, singure nu ne spun nimic, ele trebuind interpretate pentru a scoate o concluzie. Și, tocmai aici intră în joc personalitatea părinților. Câți părinți au însă

însușirile amintite? Dar, chiar acei care le au, sunt totuși incapabili de a-și aprecia just copiii. Câți părinți spun despre odraslele lor că nu sunt destul de inteligente? Fiecare este îndemnat să vadă în copilul său, ceva, dacă nu excepțional, cel puțin deasupra mediei. Părinții sunt lipsiți într-o foarte mare măsură de imparțialitate, din cauza afecțiunii pe care o au pentru copiii lor. Apoi ei sunt înclinați să vadă în copiii lor, continuatorii propriilor lor idealuri. Dealtfel, resemnarea multor oameni în viață se explică prin această transmitere a idealurilor lor către urmași. Se mai adaugă la acestea și imposibilitatea unor părinți de a-și înțelege copiii, situație care duce la conflicte continui. Nu mai vorbim de faptul că, în cunoașterea copilului, trebuesc cercetați factorii ereditari și ai mediului, din care, în primul rând, înseși părinții fac parte. Iar dacă ne gândim că această cunoaștere a copilului se face în vederea orientării profesionale, atunci problema este cu mult mai complicată, intrând în joc mândria, ambiția personală, și spiritul de clasă socială, datorită căruia la noi o serie de oameni se cred în drept a avea rezerve, pentru copii lor, anumite categorii de profesii. Concluzia firească a acestei situații este că părinții, în genere, nu-și pot aprecia just copiii lor, însă ei pot să furnizeze informații foarte prețioase, din care un psiholog abil poate scoate concluziile cele mai reale.

După părinți, medicul, în special medicul casei, este persoana care cunoaște parțial, dar obiectiv, pe copil. Această cunoaștere se referă numai la structura și rezistența lui fizică. Ea poate complecta informațiile părinților, educatorilor sau ale tânărului însuși.

Educatorii sunt apoi persoanele care ne pot da multe informații, căci și sub ochii lor copii cresc o bună parte din ani. Lipsindu-le legătura și afectivitatea părintească, față de un anumit copil, educatorii pot fi mai obiectivi decât părinții. Ei au posibilitatea de a compara elevii între ei, și a sesiza la fiecare ceea ce-i este specific. În cadrul orelor de clasă ca și în timpul recreațiilor, învățătorii și profesorii pot cunoaște, într'un mod mai obiectiv, capacitatea de asimilare, dezvoltarea mintală, însușirile de temperament și caracter, modul de lucru, comportarea în grup, etc. Tot ei, și în special învățătorul, sunt acei care au posibilitatea să cunoască îndeaproape mediul social, economic,

cultural, psihologic, moral, în care a crescut copilul, precum pot cunoaște și pe părinții și bunicii lui, dându-ne cele mai prețioase date asupra factorului ereditar.

Dar, toate aceste date, atât de importante, pentru a fi sesizate, înțelese și interpretate la justa lor valoare, cer educatorilor o serie de însușiri, pe care nu le pot avea cu toții dezvoltate într'un grad mulțumitor. Și, chiar de le-ar avea, mai sunt o serie întreagă de factori, care fac ca aprecierile educatorilor, asupra elevilor, să nu fie totdeauna juste. Intre acestea sesizăm faptul că mulți confundă inteligența cu succesul școlar, socotind inteligent pe acela care dă randamente bune la școală. În cadrul acestei aprecieri, ei nu iau în considerație vârsta, care face ca un copil mai puțin dotat, dar mai mare de ani, să satisfacă mai ușor programa școlară, decât un copil inteligent, dar de o vârstă mai mică. Sau, tot așa, de multe ori, ei nu pot aprecia copiii, care din cauza preocupărilor lor speciale, extra școlare, nu-și îndeplinesc obligațiile didactice. Dar educatorul, apreciind copilul, în raport cu ceilalți școlari, în cazul în care școala are copii de un nivel mediocru, va supra evalua un copil din categoria normalilor, ceea ce face ca un calificativ acordat de un educator, să aibă o valoare relativă. Și această relativitate se accentuează și mai mult, dacă ne gândim că fiecare educator privește copilul din alt punct de vedere, punând accentul pe anumite caractere, ceea ce duce la lipsa de corelație, între aprecierile diferiților educatori. Nu mai amintim și faptul că anumite trăsături de temperament și caracter, sau înfașșarea fizică a copilului, influențează favorabil sau nefavorabil aprecierile educatorului.

Metoda testelor ar putea înlătura aceste neajunsuri, dar testele sunt dificile de aplicat. O tehnică de aplicare, cotare și interpretare, trebuie cunoscută și respectată; nerespectarea ei duce la devierea rezultatelor și la obținerea unei erarhizări între școlari, cu totul falsă.

Dar, poate că tânărul însuși se cunoaște mai bine. Fără îndoială că noi înșine ne putem ști preocupările noastre, interesele, activitatea care ne convine mai mult, greutatea pe care o întâmpinăm în anumite lucrări, dar, iarăși, nimic nu este mai greu decât a ne cunoaște pe noi înșine. Căci, deși, din observația propriilor noastre comportamente, ne-am putea cunoaște,

câți însă dintre copii se gândesc la această autocunoaștere, și câți, chiar dintre aceștia, dacă ei există, până la o anumită vârstă, au posibilitatea să-și înțeleagă propriile lor manifestări? Câți dintre copii pot să-și dea seama de măsura în care posedă o anumită aptitudine, și câți pot din comparația aptitudinilor lor cu ale altora, să se plaseze în erarhia colegilor, în locul care li se potrivește. Factori intimi psihologici, de natură temperamentală, fac pe unii să se supra-estimeze, iar pe alții din contra să se sub-evalueze. Și, chiar la același individ, sunt momente în care este îndemnat să-și atribue calități excepționale, pentru ca în altele să se considere inferior marelui majorității a oamenilor. Este greu ca cineva să fie propriul său judecător, mai ales atunci când este vorba să-și aprecieze capacitatea sa. Abia din lupta cu realitatea, din înfrângeri și victorii, omul reușește să-și dea seama de propria sa valoare. Dacă pentru un om matur autocunoașterea este dificilă, cu atât mai grea este pentru copil.

Acestea sunt persoanele care cunosc pe copil, sau care cel puțin pot da informații asupra vieții și constituției psiho-fizice a copilului, date din care un psiholog să poată trage concluziile obiective. Impresiile tuturor trebuiesc confruntate cu rezultatul unui examen psihologic, făcut prin metodele cele mai științifice. Numai în urma unei astfel de cunoașteri putem îndrăzni să recomandăm copilului școala sau profesiunea în care să se încadreze. Specialistul-psihotehnician este singurul care poate cunoaște obiectiv și profesiunile și copilul și care poate să îndrumeze copilul spre profesiunile în care cu aptitudinile, inclinațiile și interesele sale, să-și găsească mulțumirea în muncă.

(Urmarea și sfârșitul în nr. viitor)

ION HOLBAN

GIACOMO LEOPARDI

CĂTRE LUNĂ

Îmi amintesc, fermecătoare lună,
Cum azi un an veneam pe dealu-acesta,
Plin de neliniște să te contem plu.
Tu atâr nai mereu atunci peste pădure
Ca și acum, scăldând-o în lumină.
Dar chipul tău îmi apărea privirii
Tremurător și în norat, de plânsul
Ce-mi izvora sub gene, — că trudită
Mi-era vieața, cum și azi îmi este
Și-mi va fi încă, luna mea iubită.
Dar tot îmi place să-mi aduc aminte
Și vârsta s'o socot durerii mele.
Ce dulce 'n anii tineri, — că-i lung drumul
Speranțelor și scurt cel al memoriei —
Să-ți amintești de clipele trecute,
Chiar dacă-s triste, și durerea vie!

(Alla luna)

In limba noastră de
PIMEN CONSTANTINESCU

ORAȘE MOLDOVENEȘTI

O R H E I U L

Dacă treburile te mânau la Orhei, trebuia să ai grijă să iei biletul de autobuz cel puțin cu opt ore înainte, ca să capeți un loc «bun», mai aproape de șofeur, căci altfel aveai nenorocirea de a sta pe ultimele bănci, unde săreai la fiecare hop, ajungând — spre distracția plăcută a călătorilor, cu capul de tavan.

Dela Chișinău spre Orhei drumul nu e lung — patruzeci de kilometri numai, însă îl faci aproape două ore, căci șofeurul nu se grăbește.

Câmpiile străbătute și dealurile sunt înviorate de verdeața dantelată a salcâmului și urzicilor, brumate de praful drumului. Ultimii opt kilometri îi treci prin păduri, care se întind pe distanțe mari, însă arborii sunt tineri, căci copacii bătrâni au fost tăiați mai de mult și renumiții «Codrii Orheiului» au rămas numai în legendă.

Răcoarea începe să fie simțitoare. Aerul se limpezește de af. Dar pădurea rămâne repede în urmă, cu șerpuirile ei pitorești, cu poduri poetice, cu căsuța dărămată a pădurarului.

Și în zare, pentru câteva clipe, se ivește Slobozia Doamnei, unde îndată intră autobuzul. Îl întâmpină varnițele, stogurile de fân, cu câte o pereche de berze gânditoare și indiferente la tot ce se petrece în jurul lor, — o stradă lungă și largă, cu cârciumi cu ușile larg deschise. Două poduri mari despart Slobozia de oraș, peste valea largă, peste râul de stuf verde cu rârfuri ascuțite — și mașina huruind și sărind din ce în ce mai

tare pe pietrele strâmbe și răsturnate ale străzilor, intră în oraș. Urcă, gâfâind dealul, trecând prin fața singurului monument istoric, Catedrala orașului, biserica Sf. Dimitrie, și, peste câteva minute, se oprește pe o stradă largă, posomorită, vara plină de praf.

Calvarul călătorului nu se sfârșește încă. Abia oprită, mașina este asaltată de un cârd de hamali rupți și murdari, care te întâmpină, te împing, te strigă, caută să te oprească cu mâna, cu vorba, cu țipătul: „Aveți bagaj? Vă trebuie birjar? Birjar“!

Cu greu scapi și aiurit, amorțit, ieși în largul străzii și prin ulicioare, cauți să ajungi la destinație.

Artera principală, Bulevardul Unirii, e foarte simpatcă, vara — umbroasă și împodobită de un mic squar înflorit. Dacă-l străbați, dai de grădina publică, situată într'o poziție pitorească și la care ajungi coborînd câteva zeci de trepte în spirală. Colțișorul acesta, creație recentă a gospodăriei urbaniste, poate, e cel mai pitoresc din tot Orheiul. Flori, aer curat, verdeață, teren de tenis și iar scări, care duc, urcând, spre Ivanos, un deal înalt, stâncos, cu blocuri mari de piatră, rostogolite și oprite în drum de cine știe ce mână uriașă... Primăvara, pietrele sălbătice se împodobesc de covorul des și parfumat al toporașilor violeți, care parcă ascund în corola lor sumbră tristețea singuratecă a bătrânului deal. Vara, sub arșiță, pustiu și tăcut, iarna — în bătaia crivățului — stă impietritul Ivanos, adăpostind la poalele sale orașelul, care nu de mult s'a ghemuit la picioarele lui.

Tradiția spune că orașul — cetate veche — a fost mai departe, aproximativ la distanța unui kilometru, de așezarea actuală. Un scriitor uitat al Basarabiei de odinioară, Constantin Stamati-Ciurea, arăta pe acest loc antica cetate dacică Petrodava. Nu este însă decât o legendă, deși Dimitrie Cantemir însuși scrie că în părțile acestea se afla un orașel al Goților. El adaugă: „pe malul de apus al lacului, în pădurile dimprejur, se văd ruinele unui târg vechiu, pe care locuitorii îl numesc Orheiul vechi“.

Dl. profesor Ștefan Ciobanu numește Orheiul „una din cele mai vechi așezări românești din Basarabia“. Faptul acesta a stârnit interesul multor scriitori pentru orașelul modest. Domnia sa mai spune că numele orașului provine dela ardenelescul

Orhely, care înseamnă „cetate de pază”. Acest nume a putut fi adus din Transilvania și de ȣigani nomazi. Orașului i se mai zicea de Cazaci — Irgheev, sau Orâga. Dacă aceasta ar fi originea cuvântului, atunci ar fi de proveniență turanică, de pe timpul năvălirii barbarilor.

Sub Ștefan cel Mare, Orheiul devine cetate și acolo — pe la 1470 — se așează pârclăbul, boierul Gangu. Zece ani mai târziu, în fruntea cetății îl vedem pe Vlaicu, unchiul Domnitorului. În cursul secolelor al XVI-lea și al XVII-lea, Tatarii și Cazacii au năvălit adesea în părțile acestea, dar Orheiul, apărat de doi pârclabi, a reușit să reziste; el se reface și ajunge la o mare înflorire sub domnia lui Vasile-Vodă Lupu.

Dimitrie Cantemir pomenește despre Orhei, așezându-l mai sus — spre Mitoc — pe malul Răutului. Orașul avea un iarmaroc vestit pe vremuri; era „mare, frumos și îmbelșugat în tot ce trebuie pentru viața omului”. Lungimea și lățimea lacului Orhei de lângă târg — zice Cantemir — „a mărit-o Domnul Vasile Albanezul, ca să oprească apa și s'o facă de mai mare folos. La mijloc era insula, mică ce e drept, dar plantată cu vii, odinioară, vestite și cu felurite feluri de poame”.

Din Orhei, Vasile Lupu a ajutat la 1637 pe Turci, în expediția împotriva Azovului. Tradiția spune că pe temelile unei biserici ctitorite de Ștefan cel Mare, Vasile-Vodă a zidit biserica Sf. Dimitrie. Inscripția slavonească săpată pe zidul bisericii glăsuște:

„Io cu voința Tatălui și binecuvântarea Fiului și săvârșirea Sfântului Duh, am început și terminat acest lăcaș în numele sfântului slăvit mare mucenic Dimitrie Isvoritorul de mir, de Io Vasile Voevod, prin mila lui Dumnezeu Domn al Țării Moldovei, și Doamna lui Teodosia și feciorul lor Ioan-Vodă”.

Prima copie a acestei inscripții și descieri a bisericii a făcut-o, pe la 1837, literatul basarabean Constantin Filatov, nepotul cămărașului moldovean Benescu. Anul întemeierii sfântului lăcaș nu este arătat. În locul unde ar fi trebuit să fie în-sămnaarea, este săpat un cap de zimbbru.

Biserica are ziduri groase, cu ferestre mici și cu gratii, intrarea îngustă și joasă. Până la anul 1905 interiorul își păstra înfățișarea primitivă, neatinsă de primeneala varului. În acel an, însă, s'au făcut mari reparații, iar în anul 1939, atât interiorul,

cât și exteriorul s'au bucurat de o capitală renovare. Pereții lăuntrici au fost pictați în caldele culori ale stilului bizantin, sub directivele prof. Troteanu din Iași.

În pridvor mai este încă ceva interesant: o cruce veche, străpunsă în trei locuri de gloanțe turcești (așa spune legenda). În interiorul bisericii se mai află o prețioasă icoană, care e mai veche chiar decât biserica. În orice caz, vechea arhitectură moldovenească a lăcașului merită o atenție deosebită, fiind denumită „gotică” încă de cel dintâi istoric al bisericii.

Vasile Lupu vizita deseori Orheiul și legenda a păstrat, până în zilele noastre, povestea faimoaselor petreceri ale acestui mare Domn. Credem, totuși, că zidirea bisericii s'a făcut pe la începutul domniei sale, cam la 1639, anul morții fiului Ioan și a soției Domnitorului, Teodosia, fata vestitului Vornic Costea Bucioc, amintiți ca ctitori.

Soția lui Vasile Lupu era fiica unui bogat și puternic Vornic și a Candachiei Șoldan. Căsătoria s'a făcut pe la anii 1619-1620, sub domnia lui Gaspar-Vodă Grațiani, care i-a fost și nun. Când Lupu s'a căsătorit, el nu era decât un „al doilea logofăt”, boierie neînsemnată, dar alaiul a fost mare și strălucitor din cauza socrului său. Căsătoria l-a ajutat mult.

A avut trei odrasle: un fiu Ioan, și două fete, Maria și Roxandra. Ioan, slab și bolnav, a adus tristețe în casa părinților săi. E trimis la Brussa, în Asia Mică, ca să-și îngrijească de sănătate, însă nu ajunge acolo ci moare în drum dela Istambul. Avea numai 18 ani. El e înmormântat la 1639, la Iași, la Trei Ierarhi, unde, în același an, vine să-și doarmă somnul dreptilor și nefericita lui mamă.

Fiicele au avut o soartă strălucită. Maria se căsătorește cu principele Ianuș Radziwił, iar Domnița Roxandra, care a fost de o frumusețe rară, cu Timuș, feciorul Hatmanului Cazacilor, Bogdan Hmelnițki.

Tristă, cu contururi și trăsături nedefinite, blândă și dulce, plutește în legenda trecutului orheian, umbra soției Domnitorului Lupu. Cu înfățișare mândră, fără a fi frumoasă, era deseori uitată de soțul ei necredincios. În nobila ei resemnare, căuta să-l ridice pe soțul ei, luptând cu soarta amară, între un tată ambițios, pe care Grațiani, din cauza unei vechi dușmănii, vroia să-l otrăvească, și un soț aspru, care făcu cunoștința și cu temnița. Cronicarul Miron Costin vorbește de ei toți.

La 1633, Vasile Lupu detronează pe Alexandru Iliaș, înlătură pe Miron Barnovschi-Vornicul, visând să ajungă Domn. În timpul acesta, Teodosia se găsește la Iași, aproape uitată de soțul ei, încălțit în intrigile politice și amoroase.

La 1634, primăvara, el ajunge în sfârșit să ocupe scaunul domniei. Doamna Teodosia e înlăturată. Ii construiește în apropiere de Orhei un palat și în jurul acestuia se strâng case, oameni gospodari, formând astfel satul Slobozia Doamnei, la intrarea orașului.

Mamă devotată, Doamnă modestă și tăcută, ea a fost scara măririi lui Vasile Lupu. Chipul ei ni l-a păstrat istoria. Il găsim întruchipat și într'o broderie minunată de pe mormântul Doamnei, la biserica Trei Ierarhi din Iași.

În anul 1653 călătorește prin Principatele Române Patriarhul Macarie al Antiohiei, însoțit de fiul său, arhidiaconul Pavel din Aleppo, care lasă o interesantă descriere a țării. Orheiul îi produce o impresie din cele mai frumoase. Pe vremea aceea, orașul era pavat cu lemn, iar primirea fusese așa de ospitalieră, încât protopopul local e numit „Vlădică”.

Cantemir scrie că Vasile Lupu a lărgit lunca Răutului pentru a opri inundațiile. Astăzi, râul acesta alimentează multe bălți, acoperite cu un stuf înalt și des, care scapă iarna populației nevoiașă de frig și dă acoperiș bordeelor. Râul propriu zis e îngust, stinger, murdar, mlăștinos.

Profesorul Nicolae Iorga dă un șir întreg de pârcălabi, apoi de sărdari — guvernatori ai ținutului, care au sporit viața locului acesta. Unul din acești pârcălabi, Bossii, e amintit la 1675 ca ctitor al bisericii săpate în stânca dela Butuceni, de pe malul Răutului. În voluminoasa Enciclopedie rusă, de Borckhaus și Efron, în volumul 43, întâlnim următoarele rânduri: până la 1812, Orheiul fusese reședința sărdarilor *turci*, care ocârmuiau nordul Basarabiei. Înșirăm câțiva din acești sărdari *români*, ca să se observe eroarea: Darie Donici — urmașul pârcălabului Nicoară Donici — la 1702, Leca la 1722, Vasile Mazarachi ctitorul unei biserici la Chișinău, la 1740, Constantin Proca la 1753, Iamandache la 1760, Costache Spătarul la 1763, Păun la 1766 și alții, terminând cu Ioan Sturdza, viitor Domn al Moldovei, sărdar de Orhei la 1800. Chiar sub dominația străină, până la

1818, Orheiul continuă să aibă sărdari moldoveni, începând cu Manolache Dimachi și Grigore Balș, la 1812, și terminând cu Ioan Iamandi, la 1818.

Orheiul are un trecut destul de strălucit. Din plaiurile sale s'au născut familiile Calmăș, care dă pe domnitorii Callimachi, boierii Donici și altele.

Ostași rebeli și neastâmpărați, ei fac răscoala, în frunte cu Șarpe-Postelnicul, moșier la Pohăcenii, împotriva lui Ștefăniță-Vodă. Urmează apoi un șir de răscoale : sub Ianuș Sasul, împotriva lui Alexandru Movilă și în contra lui Gaspar Grațiani, când Orheeni își proclamă un „Domnișor“ al lor. Urmează vestita răscoală a Orheenilor și Lăpușnenilor, din 1671, în frunte cu Mihalcea Hâncu (de unde și proverbul : „Vodă da, Hâncu ba!“)

Sub Ruși, după ce Orheiul nu izbutește a ocupa primul loc al regiunii, căci capitala devine Chișinăul, el decade. Câtva timp, acolo se menține maresalatul de ținut al nobilimii. La conducerea lui, până la 1834, când s'a desființat, s'au perindat moșierii moldoveni : Dinu Russo, unchiul scriitorului Alecu Russo, apoi Mihail Hermeziu și Nicolae Donici. Abia la 1836, Orheiul devine oraș de județ, dar puțin își schimbă aspectul său murdar, până la 1918, când ajunge din nou oraș românesc.

Mult timp Orheiul a fost o proprietate particulară. La sfârșitul secolului al XVIII-lea, Alexandru-Vodă Callimachi adă Orheiul în stăpânirea boierului Costache Balș. Pe la 1800, el aparține brigadierului și cavalerului Alexandru Ghika, strămoșul unor diplomați români. Douăzeci de ani mai târziu, proprietar e amintit Constatin Filipescu din Țara Românească. Prin căsătoria fiicei sale Maria, cu Mihail Catacazi, fiul unui guvernator al Basarabiei și un nepot al lui Constantin-Vodă Ipsilanti, Orheiul intră în proprietatea familiei Catacazi. O parte a orașului e cumpărată de magistratul Vladimir Gravais, căsătorit cu Eufrosina Bălăceanu, și ea din Țara Românească. O altă parte • stăpânește moșiera Aristița Pangalo.

Români numai Români, găsim pretutindeni la Orhei.

Acesta-i trecutul orașului moldovenesc de pe valea Răutului. Zbuciumat, tulbure, când cu glorie, când cu uitare, dar ca ori și ce trecut, căzut în Letea uitării eterne, fără documente istorice, fără monumente însemnate, învăluit în ceața legendei depărtate...

SOFIA G. UȚĂ

MADAM ALTER

O lună înainte de Sfântul Dumitru. Proprietarul casei a ridicat chiria după obicei și afișul de 'nchiriat s'a și 'nălțat pe o plăcuță de lemn înfiptă într'un par.

Eram în grădină, când aud în spatele meu scârțâind porțița. Mă 'ntorc.

— Scuzați, aici de 'nchâriat? Cât camăr?

— Cinci camere.

— Cât châria?

— 70.000 de lei.

— Vă cunosc... Domnă Pască, prufesur... Iu madam Altâr. Șăd Sârărie sus... piață Sturzoii. Aveți tribuință di casă?...

Ochii ei își spălăciți se 'nchid:

Am un pârământ di tătă frâmăseță... patră camăr, bai, bucătrie...

— N'am nevoie, o întrerup eu.

— N' faci nimic, să fiți sănătos...

O clipă... S'apropie și mă bate peste mână.

Nasul ascuțit de pasăre de pradă e gata să 'mpungă.

— Am într'in loc un sufrâjării fain... lemn nuc, măsiv... ucazie... civa rar.

— Nu, n'am trebuință, îi spun mirată de interesul din ce în ce mai stăruitor pe care-l arată. Madam Alter retrage mâna, cu graba culbecului care-și ascunde coarnele atinse. Un pas... de astă dată un zâmbet șiret îi descopere dinții galbeni care se 'nvrăjlesc peste buza de jos:

— Atunci am să fac la dumnivoastră un câpot, u rochii di casă, ori așa civa... lung pună'n pumunt, cloș, muniș larj... mudel, tot ci-i mîi nou.

— Cum? Știi să lucrezi? mă bucur eu care eram în căutarea unei croitorese.

Iu?! Madam Altâr cruitureasă fain. Lucră di damă. Astă misirie. Ei, da când pică u casă, ori ucazie, merg la clientili... poti iesă civa pi deasupra...

— La cine lucrezi?

— La domnă avocat Măcri... domnă injâner Butez—văzavi di bancă di cumerț—domnă Ghică... toti crîștini.

— Ai jurnale de modă?

— Prima... lux... Madam Altâr aduc jurnal di modă... Buun?... Aduc rochii di casă, mudel, un splendor... frumos... ligant... fain... Buun?

Pleacă pe neașteptate, cum a sosit. Dela poartă, zărește în fundul ogrăzii o bancă de fer. Se 'ntoarce:

— Astă vindiți? Iu amător... cumpâr...

În de sară, madam Alter nu bate în ușă, intră. Tresar...

— Iacă madam Altâr! Vinit madam Altâr! Madam Altâr țani cuvânt! Madam Altâr are onor!

Aveți jurnali di modă, ultimă nuutati: Fam ligant, Mod i trăvo...

Dintr'un pachet mare, scoate o rochie de casă de mătăasă neagră înflorată:

— Numă prăviți ci lucră aistă! Un splendor...

Am făcut la domnă avăcat Măcri, parcă un injâr!... Vă rog, brăcați, chimăno... stăruie madam Alter.

Imbrac rochia.

— Ei, ci zăciți?... se rotește împrejurul meu... Eu făcut lucră fain... cruială, gust... ligant.

O privesc cu neîncredere. Infățișarea n'o prea arată și totuși rochia-i fără cusur. Așa dibace în arta croitoriei?! Și înainte de a o mai descoase, madam Alter mă înțelege din privire...

— Pi onor. Aistă lucră mună me o făcut... n'ajut nimini. Nu-i fetili să străcă... la mini nu-i tilier.

Rochia de casă îmi vine de minune. M'a convins. Ce să mai iee măsură?! Face una la fel.

— Mâniș ixact, river, cloș bugat, — ondulează în aer degetele madam Alter, recapitulând, — are să fii ligant, șic, un splendor.

Din fundul unui cufăr unde-l aveam de multă vreme în

pastrare, scot materialul pentru rochia de casă și i-l încredințez. Madam Alter îl pipăie :

— Aistă drept noroc să-l tai iu. Marți vin la probă. Sâmbătă aveți găta—spune pe cuvânt „di onor“, apăsând cu mâna dreaptă pe inimă.

Marți. Madam Alter n'a venit la încercat. Sâmbătă spre sară, apare pe ușă întâi rochia învălită în jurnal, nasul, dinții...

— Bunjur... găta! Aveți u rochie un splendor... fain, ca la casă mari.

Desface tacticos pachetul prelungindu-mi curiozitatea. Strânsă în jurnalul gătit cu șfară, rochia de matasă iese la libertate. Dau s'o îmbrac. Am încremenit în fața oglinzii.

Scurtă, strâmtă, numai după stofă am recunoscut că-mi aparține.

— Stați, aveți răbdar... s'apleacă și trage de poale: Un idei scurt, încolo fain!

Se depărtează și... iar s'apropie:

— Mâniș strâmt—aveți driptate—fașăm scurt... scurt mai mudern.

Deodată madam Alter se retrage fără curaj:

— În față nu s'ajunâ!...

— Ce-i asta madam Alter? Ce-ai făcut? De ce n'ai venit la încercat?—O năpădesc eu cu întrebările, din ce în ce mai ciudoasă—Ai stricat stofa!

— Iu?! Pi ochii mei! Roză!

— Care Roza? Cum Roza?

— Roză, care o lucrat rochii di casă...

— Cum, n'ai lucrat dumneata?

— Iu?! Ci înțâleg iu la lucră?!—Se scutură de răspundere madam Alter, cu mâna la reverul hainei.—La lucră iu nu pricep. Madam Altâr nu cruitureasă. Madam Altâr misită. Ricumand u cruitureasă, ori casă, ori lucră... pică civa... ucazie... apoi începe a se vâita:

— Iacă ci-o fucut Roză! astă rochii?... astă oror!

Am dus îi mudel care-ați vuzut la domnă Măcri... așa să trăesc... lâcrat la casă mari în Bucârești. Am zâs să facă la fel... river... cloș... Și păturind jurnalul în care adusese „rochia splendor“:

— Am u fată cari lăcrez fain. Nu mai duc la Roză cât trăesc. Ci mestică dacă nu știi să lăcrez?! Patră rochiî strâcat!

Și apropiindu-se mă mângâie :

— Acu lasați, nu mai supârați, aveți pagubă, să strâcați și nervili? Am să trag îi ucară să țâi minti. Fiți sigâr! Pi cuvânt di onor! Plutiți mie. Nu dau îi un ban! Să mai stracă așa slofă fain!

I-am plătit și-am scos-o răpede din casă să n'o mai văd pe madam Alter care ocăra pe Roza nevăzută :

— Lasă Roză, nu dau la tini un ban! Am zăs la domnă că lăcrez iu, nu tu... Ai strâcat tu, nu iu. Nu mai vezi lucră di la mini!

Trecuse vreo lună dela această ciudată întâmplare. Suiam cam pe la amiază, din Târgul-Cucului, în tramvaiul de Sărârie. Un băețas cu gazete își face loc. Pasagerii cumpără ziarul. Citesc. E liniște. M'așez pe bancă lângă ușă. In colțul opus e o doamnă cu-o fetiță. Cîneva de pe banca din față o întreabă :

— Scuzați... Undi lucrați? Aveți nivoi di lucră pintră fitiță, pintră dumnivoastră?... Și înainte ca doamna să fi dat vreun răspuns, glasul cunoscut continuă :

— Iu cruitureasă fain... șăd Sărârii... piață Sturzoî lângă râjii. Am jurnali frânceze : Fam ligânt, Mod i trăvo., Fac pintră fitiță u ruchiță di probă... spicial... mudel... plătcuț, cloș bugat...

— La cine lucrezi? întreabă doamna.

— Am casă extră : injâner Butez, domnă Măcri, el avucat, forti mulțâmit di mini... la domnă Pască, ea un brunet, profisoră... tribați, lăcrat rochie di casă, un splendor. Merg acolo să iei iar di lucră.

Las jurnalul pe genunchi, m'aplec și-o străpung cu privirea în care se adună toată revolta de altădată.

Tramvaiul se oprește brusc la cea dintâi stație dela Târgul Cucului și madam Alter dispare, spre marea mirare a doamnei care-și mângâie fetița cu mâna încremenită la piept, unde „cruitureasă fain“ însemnase plătcuță „la rochiță splendor“.

SPERANȚA PASCU

MOARTEA CERBULUI

Ploua. În munți, ploile-s lăcrămi care cad cântând din fluer parcă. Fiecare strop de apă cântă altă melodie și astfel simfonia ploilor este infinită în munți. Parc'ar plânge undeva, glas de femei, altundeva parc'ar râde copii. Ici s'aud țipete ; sus pe munte, urlete ; în văi, gemete prelungi, și pretutideni, melodia infinită a ploii.

Așa mi se părea atunci, în ziua aceea în care mi-am măsurat sufletul cu tăcerile codrilor, glasul, cu simfonia ploilor și mărunt : mi puteri, cu imensitatea munților.

Am tupilat sub o stâncă pentru că să mă adăpostesc de ploaie. Un colț vânat ieșit ca un cot ascuțit, din masivul uriaș, m'a adăpostit binevoitor, și 'n umbra lui am rămas așa de umilit și mic.

Ce mare-i ea, nesfârșita natură !

Un brad, un cerb, un vultur, o stâncă bătută de valurile cristaline ale unui pârauș, toate câte le vedeam, aveau semnul perfecțiunii și al armoniei.

Umbrele spun despre munți basme, munții povestesc despre codri, întâmplări năstrușnice ; codrii cântă pe aripa vântului, doine ; vântul șoptește despre vulturi, cântece, iar vulturii mărturisesc cerului, bucuriile stâncilor de piatră. Ei sunt ștafetarii aimei, porniți să ducă văzduhului veștile văilor și să aducă stâncilor măreția înălțimilor.

Numai despre om, nu-i nimeni ca să ducă veștile.

Neînsemnat și mic fir de iarbă, fir de colb al munților, umilit și fără sens, stăteam ocrotit de brațul uriaș ce mă ascundea.

A tot stăpânitoare liniște, își întinsese, după ce a stat ploaia, vâlul ei de nemărginită pace. Aerul rece și tare parcă-mi strângea plămânii în pumni de ghiață. Undeva, în văgăunile văilor a detunat, tremurând răgușit, o pușcă. Viața codrilor a tresărit, văile l-au spus, prelung, piscurilor iar ele au răcnit spre codri; codrii au gemut și ei spre vârfurile stâncoase, huetul acesta de metal, iar stâncile au trimis ștafete văzduhului. Vulturii, vâslire vie, s'au rotit în înălțime, și-au spus cerului ceva, iar cerul, a trimis de sus, din nou liniștea peste văi.

Pe poteca dinspre pâraușul cristalin, un cerb, cu ramurile coarnelor înnegrite de ani, își tropăia spaima din copite și se urca îngrozit spre vârful, sărind cu ușurință peste stânci.

Copitele lui mărturiseau despre inima care-i tremura în piept, iar ecoul număra sacadat bătăile inimii lui.

Dar liniștea dăruită văilor, n'a fost decât de câteva secunde; cerbul s'a poticnit parcă, apoi s'a răsturnat de pe potecă 'n apa clocotitoare a pârauului înroșindu-i valurile, iar văile au răsunat din nou sunet metalic aducător de moarte, care a ajuns iar până sus în văzduh, de unde vulturii au adus iar liniștea. De data aceasta liniștea a venit tristă și mi-a palmuit obraji.

— „Vezî, omule, fapta asta este a ta !“

Așa-mi striga parcă liniștea aceea de după moartea cerbului care-și scălda blana 'n apa rubinie privind cu ochii blânzi pietrele din fundul pârauului.

M'am rușinat !

Ploaia stătuse de mult, iar stânca sub care am stat ascuns, mă amenința parcă gata să mă lovească. Am voit să fug, dar același glas; venit din tăcere, mi-a șoptit :

— „Natura nu se răzbună, pentru că Dumnezeu nu-i răzbunător !“

M. GR. CONSTANTINESCU

VIATA LA IASI**SALONUL OFICIAL DE ARTA PLASTICA
AL MOLDOVEI PENTRU 1941**

În spațioasele ateliere ale Academiei de Arte Frumoase din Iași, a fost deschis în ajunul Crăciunului 1941 primul salon oficial de artă plastică al Moldovei.

Evenimentul ne-a bucurat îndeosebi. Căci el afirmă desăvârșirea unei inițiative luată la venirea sa ca rector de d-l *Roman Simionescu* în vederea ajutorării eforturilor creatoare ale artei moldovenești. Căci salonul de astăzi trezește o strălucită tradiție locală, dispărută ca atâtea altele de pe urma concentrării tuturor năzuințelor provinciale la București.

În prefața catalogului expoziției din acest an, d-l *E. Pothonțu*, profesor al Academiei ieșene, amintește de toate vicisitudinile străbătute până astăzi. Între 1883 și 1894, Iașul a avut în permanență salonul său oficial. În anul următor însă, s'a luat măsura ca el să ființeze numai la București. Dispoziția s'a dovedit nedreaptă, vexatorie și mai presus de toate, — vrăjmașă intereselor moldovenești. Am asistat ani de zile la groteasca deambulare prin vagoanele C. F. R. a tablourilor de proporții câteodată vaste. Riscând avariile de tot felul, ele ajungeau în sfârșit la București unde se vedeau refuzate. Căci juriile de pretutindeni și în orice domeniu, sunt la fel. Camașa e mai aproape de trup decât haina. Interesele locale au trecut întotdeauna înaintea celor generale.

Pentru aceste motive, în mai multe rânduri, la 1914 și la 1932, neuitații rectori *Ghiță Popovici* și *Stefan Dumitrescu*, au făcut eroice eforturi, încercând să reînnoade firul rupt. La răs-

timperi îndepărtate, saloanele au reapărut la Iași. Dar atât de răzlețite și palide încât au reflectat mai mult conștiința unei prăbușiri decât o ecluziune purtătoare de viață.

Actualul rector ale cărui însușiri gospodărești sunt animate de o profundă dragoste pentru instituție, secondat fiind de d-l profesor *Ion Cosmovici* și de tânărul pictor *C. Agafiței*, a reînviat, după atâta scurgere de vreme, expozițiile de artă plastică la Iași. Prima a fost deschisă în ajunul Crăciunului lui 1939 în chiar atelierele Școalei. Inceputul a fost modest, expunând numai foștii elevi ai Academiei. Cea de anul trecut însă a luat o nebanuită amploare. De astă dată 20 de artiști din diferite părți ale Moldovei au expus 120 lucrări.

Ultima expoziție care este a treia, a realizat la rândul ei, un pas important în drumul nou infiripatelor tradiții. Căci în urma unor neobosite intervenții, d-l rector *Simionescu* a obținut agreementul ministerului pentru un *Salon Oficial al Moldovei*. Totodată centrul i-a acordat suma de una sută mii lei, pentru recunoașterea meritelor și încurajarea eforturilor artiștilor noștri. Am redobândit astfel patrimoniul pierdut altădată. Perspectivele de viitor sunt mai luminoase încă. Nu avem suficiente cuvinte pentru a ne arăta gratitudinea față de rector și de profesorii Academiei. Și, în aceeași măsură, față de expozanți care cu tenacitatea și talentul lor ridică astăzi ctitorie nouă pe desmoștenirile de ieri.

Cu toate greutatețile inerente vremurilor anormale prin care trecem, Salonul oficial din 1941 a dat un neașteptat rezultat. Paleta lui bogată a atins toate gamele artei și a înmănunchiat producția a 23 artiști cu 176 lucrări.

Ni s'a părut fericită inspirația organizatorilor de a expune și pânzele unora dintre foștii elevi ai școalei, trecuți astăzi la cele veșnice. E cazul mult regretatului *Aurel Băleșu*: Am avut astfel rara voluptate să admirăm fulgurantele calități de linie și culoare ale marelui artist. Portretul de tinereță al d-lui rector *Simionescu*, în uniformă trecutului război, apare împresurat de pâcla îngrijorărilor de atunci. Cel al d-lui *Laurențiu Sadoveanu*, luminat nu numai de culoare dar și de zâmbetul însorit al adolescenței, sau *Băbușca* răzimată în umbrelă, cu ochii de verită și sfătoșenia șireată din colțul gurii—sunt tot atâtea rea-

realizări portretistice care depășesc fidelitatea asemănării pentru a trăda vibrațiile sufletului. Că Băieșu a excelat și în alte genuri, ne-o dovedește mănunchiul său de trandafiri, impresionant ca tratare. Floarea albă și măscată din primul plan, concentrează atenția, fiind punctul de plecare al luminei. Ea merge dezagregându-se lin, dela clăbucirea spumei de șampanie până la vântul închis at fondului. Deși de proporții reduse, pânza realizează un minunat efect artistic. Incălcând hotarele ramei ea dă adâncime și relief cuprinsului ei. Ar fi fost mai bine dacă s'ar fi lăsat la o parte *Nudul*. Opera oricărui artist nu este niciodată egală. Și nu folosesc nimănui creațiile de valoare secundară.

Sculptura a jucat și de astă dată rolul Cenușărașei. E locul să ne arătăm profunda îngrijorare în ce privește arta noastră statuară. Accesu-i dificil din cauza pretențiilor somptuare, a alungat artiștii plastici spre refugiul mai primitiv al paletelor. Adevărul e că, în afară de d-nii Ion Mateescu, astăzi profesor pensionar al Academiei, și Richard Hette, mult talentatul asistent la catedra de sculptură, — Iașul nu mai are alți sculptori.

D-l *Ion Mateescu*, în cele patru busturi pe care le prezintă, a vrut probabil să arunce o privire atotîmbrățișătoare peste etapele străbătute de îndelungata d-sale carieră. Chipul pictorului *Băncilă*, impresionant ca asemănare, răsfrânge vigoarea și avântul creator al tinereții. La bustul d-lui *Petre Pogonat* însă, corectitudinea portretistică nu parvine să salveze lipsa de viață a trăsăturilor. Lăsăm la o parte busturile lui *Eminescu* și al *Mureșalului Antonescu*, nefiind opere după natură. Ca orice reproducere după fotografie, ele aduc masivități de umbră care degradează trăsăturile, răpindu-le veracitatea.

La cei 50 de ani ai săi, d-l *Richard Hette* se menține pe același plan ridicat al creațiunii. Toate lucrările expuse de d-sa au fost cu desăvârșire noi. Cele două *Sentinele*, română și germană, sunt desprinse din vînzoleala războinică străbătută de acumunție. Demn de reținut e contrastul expresiei lor. În timp ce la Român simți avântul temperamental deabia stăpînit de frâu consemnului, Germanul e înșurubat în caraula sa, lăsând să treacă, nepăsător și calm, furtuna tragice înclătări. Ca o mărturie a multiplelor sale resurse, artistul a mai expus o monumentală totuși diafană *Adolescență* și o statueta nud în care un-

duirea leneșă a brațelor și a coapselor împrumută văpăi carnale frigidităților ghipsului.

Dar, în Salonul 1941, deosebit de bine reprezentată a fost pictura. Uleiul, acvarela, guașa și pastelul, înfățișau un decor cromatic de o bogăție și varietate impresionantă. Printre ele, își strecoară liniilele sobre, totuși atât de expresive, creionul și cărbunele, dovedind că tradiția sănătoasă a desenului e păstrată cu avânt și convingere de actuala generație a plasticilor ieșeni.

Dintre profesorii Academiei, au expus d-nii *Ioan Cosmovici*, *Otto Briese* și *Ion Marșic* întovărășiți de d-l *Alexandru Clavel*, vechiul și devotatul secretar al instituției.

D-l *Ioan Cosmovici*, a prezintă câteva foarte bune *Reminiscențe din Paris* (1906—1914). Printre ele răsărea, monumentală, silueta *Notre Dame*-ului profilată pe zarea asfințitului. Suggerstivele peisagii sunt tratate într-o tonalitate închisă, dar de un minunat efect, rezultând din armonizarea perfectă a tentelor. Poate că recenta *Cloșcă cu pui* și *Toamna pârquită*, să fi dat aceleași satisfacții ochiului dacă ar fi adoptat și ele maniera mai săracă totuși atât de robustă din operele de tinereță. Aici, artistul a fost prea darnic în efectele de culoare, — după cum în *Familia Spitz*, s'a arătat generos cu lumina până într'atât, încât cățarii albi din primul plan se confundă cu rozul spălăcit al fondului. Poate priceperea noastră e limitată sau prea suntem devotați vechilor tradiții picturale. Dar pentru noi, d-l Cosmovici rămâne numai prin stilul care l-a consacrat și prin care și-a afirmat posibilitățile rare de culoare și desen. D-sa n'ar trebui să uite că el l-a făcut cunoscut și i-a dăruit un bine meritat loc de frunte în galeria picturii noastre contemporane.

D-l *Otto Briese* expune mai multe peisagii. Ele merg dela *Marne* până la priveliștile de munte care sunt desigur cele mai reușite. *Chiliile mănăstirești*, *Casa din M-reă Neamț* și *Drumul din Văratec*, prin verzele lor adânc, exprimă nu numai inserările naturei. Ele poartă ceva din umbrele sufletești ale unui intimism trădat la tot pasul de sinceritățile penelului. O evidentă notă personală face uitată influența vagă a lui Patrașcu. Bune de asemenea sunt *Florile* d-sale. După cum plin de expresie e *Călugărul tânăr*, vădind și în protret grija constantă a d-lui Briese de a nu omite detaliul în realizarea studiilor sale.

Naturile moarte ale d-lui *Ion Marșic*, au fost depășite de

astădată de *paisagii*. Unele din ele au și avantajul de a fi, cu totul noi. Astfel, se impune dela prima vedere, *Iarna*. Ea poartă totuși un defect și anume — titulatura greșită. Ar fi trebuit de fapt să se numească *Amurg de iarnă*. Căci pânza exprimă efectele atât de dificile ale omătului în clarul dubios al asfințitului. Palida reverbație a razelor orizontale precum și desfășurarea umbrelor biruitoare, această luptă de tonalități sinilii-albastre, a fost adesea încercată dar foarte rar realizată. Delicateța agoniei luminei, d-l Marșic o redă naturală, căutând să evadeze din pacatul atât de curent al cromolitografiei. Amintim deasemeni *Ciobănașul*, neterminat încă, dar plin de adevăr în linia statică a reverberiei.

D-l *Alexandru Clavel* se dovedește a fi un pictor de aleasă sensibilitate în mănuierea culoraeli. Cele două *Gladiole* ale d-sale sunt poate cele mai bune din toată expoziția și aceasta datorită faptului că d-sa nu s'a lăsat furat de efectele facile ale subiectului. Văpăile tonurilor sunt vii fără de exagerare. Tot atât de remarcabile îi sunt desemnurile. Ele reamintesc de temeinicia școalei mult regretatului pictor și profesor *Ghiță Popovici*, creatorul și îndrumătorul generației actuale.

Urmează apoi seria tinerilor asistenți ai Academiei care, prin merite excepționale, s'au încetățenit de timpuriu în templul artei.

D-l *Corneliu Baba* ni s'a prezentat emancipat definitiv de tendințele artificioase pe care i le remarcasem în rândul trecut. Putem spune că d-sa și-a cristalizat definitiv personalitatea, pășind liber pe drumul marilor realizări. Perfecțiunea desemnului îndritu-ește predilecția sa pentru portretistică, ale cărei pretențiuni excesive le-a abordat deplin biruitor. D-l Baba ar face bine să rămâie aici. I-o spunem cu toată sinceritatea. Nu doar că nu ar dobândi succese oriunde. Dar altă calitate au cele culese depe drumul spinos al portretului, el înmănunchiind toate resursele artei plastice, — linia, culoarea, perspectiva și mai ales viața. Afară de chipul *M. S. Regelui Mihai* perfect ca asemănare și expresie, d-sa ne mai dă două portrete compoziție. În cel al *Căpitanului Popovici*, jocul luminei înfloarește carnația și face să tresară peste tot adevărul. Transparența ochelarilor e de o uimitoare vioiciune. Dublul portret al pictorului și al soției sale este tratat cu aceeași grijă a desemnului căreia îi se adaugă o bogată și ori-

ginală paletă. D-l Baba are ceva din coloritul precursorilor Renașterii. *Terre de Siena* și roșul d-sale amintesc de Perugino. Aceiași împerechere suavă, aceiași armonie a tonurilor. Opera de până acum ne îndrituește să prevestim pictorului o strălucită carieră, menită să fulgere epocal pe cerul plastice românești.

Nu mai prejos rămâne d-l *Constantin Agafiței*. D-sa aduce o serie de portrete în care pare să urmărească îndeosebi tresărirea imponderabilă a sufletului și nu atâta fidelitatea liniară. Contururile sunt câteodată exagerate. Dar exagerarea e voită, punând în valoare caracteristicile temperamentale. Tipic în această privință este portretul *Doamnei Simionescu*. Deși neterminat încă, el promite să devie o puternică realizare. Peisagiile acvarelă sunt tratate de d-l Agafiței cu aceiași avântată inspirație de totdeauna. *Priveliștea basarabeană* e scăldată de un cer atât de cald și așternută cu atâta frâgezime verde, încât ne-a făcut să uităm pentru o clipă belșugul troienelor de afară. Peisagist prin excelență, d-l Agafiței ne prezintă și *Naturi moarte* demne de relevat. *Merle* d-sale sunt un document prețios pentru multiplicitatea talentului d-sale. Păcat că au lipsit portretul mareșalului și autoportretul, anunțate de catalog. Ele ar fi prelungit desigur senzațiile estetice, răspândite cu profuziune de pânzele prezentate în acest an.

Un suav interpret al florilor este d-l *Mihai Cămăruț*. *Gladiolele* sale au accente poate prea aspre. *Garoafele* în schimb se desprind, animate de o paletă subtilă ca nuanțe și de o viziune mirifică. Nu am uitat încă *Toporașii* expuși de d-l Cămăruț anul trecut. Albastrul lor însă a fost întunecat de incandescența carminului din garoafele oferite acum. E poate numai o părere, impresiile recente fiind mai vii. În orice caz, d. Cămăruț trădează resursele veșnic nouă ale unui talent real. D-sa a prezintat și câteva *Naturi moarte* printre care demni de reținut sunt *Peștii*. Preferăm totuși florile pline de lumină ale pictorului, dorindu-i să-și cultive sera cu aceiași migăloasă pasiune ca și în trecut.

D-l *Nicolae Popa* a rămas același artist viguros de totdeauna. Dacă i se poate imputa ceva e numai temperamentul svăpăiat care îl împinge uneori spre exagerări de culoare ca în *Gladiole* sau către prețiozități stilistice ca în *Schițe*. Dar nu ne-am putut opri să admirăm cele două capete de fetiță unde naivitatea gingașă a copilăriei este admirabil exprimată. O asemenea inter-

pretare aparține numai poezilor. Și d-l Popa este desigur unul. Poet al paletii, d-sa e frământat de seismele creatoare și înfiorat de o extrem de fină sensibilitate.

Creația d-lui V. Mihăilescu-Craiu este foarte inegală. Alături de cromolitograficul *Peisagiu în verde*, găsim o minunată compoziție în *Căii și căruța* d-sale. Modul de a trata suferă de o îndepărtată și de abia bănuită influență tonitziană în tendința de simplificare a liniei până la strictul necesar. Dar câtă viață în această linie elementară! Fără să vrem ne ducem cu gândul la sinteza liniară din arta japoneză.

Am regretat că d-l Petre Hârtopeanu ne-a prezentat un număr redus de lucrări, majoritatea luând drumul Bucureștiului în vederea expoziției proiectate acolo pentru luna lui Februar. Remarcăm gingășia nuanțelor din *Florile* d-sale precum și o impresionantă *Natură moartă*. Umedul roșu al ridichilor de lună iese din cadru pentru a răspândi reveneală proaspătă în jur.

Cu toată absența d-lui Kiriacoff, pictura decorativă a fost reprezentată cu *brio* de domnii Eugen Boușcă și Ion Petrovici. Trebuie să recunoaștem că d-l Boușcă a fost pentru noi o revelație. Anul trecut, pânzele d-sale s'au situat în afară de sfera atenției noastre. Acuma însă, d-sa intră pe poarta mare a unui gen care i se potrivește de minune și căruia deci ar trebui să i se consacre exclusiv. Căci chiar acolo unde d-l Boușcă vrea să facă pictură, cum e în *Portretul tatălui său* sau în *Mefisto*, exagerările de culoare sau convenționalismul formal, îl împing involuntar către decorativ. E un proces subconștient dar nu mai puțin efectiv. Oricât ar încerca să-l evite d-sa rămâne prizonierul decorativului. Și e un decorator plin de însușiri,—indiferent dacă abordează compoziția vastă a panoului sau arta mai delicată a înfloririi detaliului. Fantasticul imaginativ tradus prin bogăția culorii se face îndeosebi remarcat în ilustrarea versurilor lui Eminescu, — *Luceafărul*, *Făt-Frumos din Lacrimă* sau *Strigoii*, — lăsându-ne să întrezărim de pe acum o splendidă ediție artistică a operei genialului poet moldovean.

Aducem, d-lui Ion Petrovici, o caldă și sinceră mustrare, pornită din regretul de a nu-i fi putut admira odată cu însușirile subliniate anul trecut și aceiași fecunditate. Cele patru bucăți prezentate, ne îndrituiesc să-i repetăm ceea ce am spus și d-lui Boușcă. Pictura d-sale, în special *Florile* și *Peisagiul*, lunecă, din

pricina irealului, spre decorativ, — artă în care d-sa excelează. De ce dar se abate de pe drumul ei ? E fundamental greșită concepția artiștilor noștri, privind decorativul drept un bastard al plasticeii. Germanii îi acordă o atenție deosebită și nu de mult, au inaugurat până și o *Plakatten-Ausstellung* care, cu tot războiul, a avut un răsunător succes.

Scoala românească ar trebui să prețuiască genul cu atât mai mult, cu cât necetitatea îi se face tot mai mult simțită. După război se vor naște o serie întreagă de probleme, cerând o rezolvare grabnică. În Bucovina, Basarabia și mai ales în Transnistria, zmulte din ghiara Antihristului, așteaptă atâtea biserici restaurarea lor. Iar pictori bisericești, aproape nu avem. Unde să mai găsești pictorii de frescă cu arta lor atât de migăloasă și dificilă când până și tagma empiricilor iconari e aproape dispărută ?! Se cere deci o susținută pregătire a elementelor tinere pentru pictura bisericească. Nici marele Gri-gorescu n'a desprețuit-o, dându-i lui ca și atâtor altora, satisfacții nemuritoare. S'ar îndestula astfel nu numai cerințele spirituale ale Statului, dar s'ar prilejui și o splendidă ecloziune de artă în raport cu perspectivele promițătoare ale viitorului. De beneficiile materiale nu mai vorbim.

În salonul din acest an, mai expun domnii: *Popovici Gri-gore-Bala* un *peisagiu* veridic ca tonalitate și atmosferă; *Popa Virgil* (necatalogat) câteva merituoase încercări *peisagistice* (între altele *Villa Sadoveanu*), *Gavril Remmer*, o reușită miniatură *Cap de expreste* și d-l *Alexandru Popovici*. Aducem o mențiune specială d-lui *Adam Isac*. D-sa ne-a surprins cu al său *Plug pe deal*, de o concepție sănătoasă și originală, precum și cu grupul de *Răchiți pe malul iazului*, sugestiv în coloritul de penumbră.

Paleta feminină a fost reprezentată de doamnele: *Viorica Țuțurman*, cu accente calde în delicatele-i petale de *Petunii* și *Condurași*; *Georgeta Groapă* reușită în cele două desene, fine și corecte; *Rodica Suruceanu-Toma* care ne dăruște câteva flori vii, dar nepuse în valoare din cauza lipsei de perspectivă a coloritului și *Marie-Jeanne Sion-Gropa* ale cărei nuduri comportă încă multe și foarte serioase retușări.

Prin deosebire de expozițiile anterioare, salonul din acest an s'a încheiat cu o decernare de premii. Juriul a fost alcătuit

din domnii *Roman Simionescu*, rectorul Academiei, *Ioan Cosmovici*, profesor titular de pictură și profesor *Gh. A. Cuza*. În chiar ziua închiderii salonului, Duminică 11 Ianuarie crt., după o ultimă și minuțioasă cercetare a lucrărilor, el s-a pronunțat după cum urmează:

Hors concours (onorific),—domnii profesori *Ion Cosmovici*, *Ion Mateescu* și *Otto Briese*.

Premiul I de 13.000 lei,—d-lui *Richard Hette*, sculptor.

Premiul II de câte 8000 lei,—domnilor *Alexandru Clavel*, *Ion Marșic*, *Corneliu Baba*, *Constantin Agafiței*, *Nicole Popa*, *Mihai Cămăruță*, *V. Mihăilescu-Craiu* și *Eugen Boușcă*.

Premiul III de câte 5000 lei,—pictorilor *Hârtopeanu Petre*, *Petrovici Ion* și *Vlorica Țușurman*.

Câte o mențiune de 2000 lei,—d-lor *Isac Adam* și *Rodica Suruceanu-Toma*.

Câte o mențiune de una mie lei—artiștilor *Grigore Popovici-Baia*, *Virgil Popa*, *Alexandru Remmer* și d-na *Marie-Jeanne Ston-Gropa*.

În cadrul unei deosebite solemnități a avut loc, în ziua de mercuri 14 Ianuarie, distribuirea premiilor. În aula Academiei de Arte Frumoase, în prezența corpului profesoral și al tuturor studenților, d-l prof. *Gh. A. Cuza* a rostit cuvântul ocazional iar d-l rector *Simionescu* a înmănat fiecăruia diploma obținută.

Premiul de o sută mii lei, acordat cu atâta largă înțelegere de d-l Ministru *Ion Petrovici*, a servit nu numai ca o încurajare pentru expozanți dar și ca o stimulare a energiilor creatoare de mâne. Ceea ce ne îndrituește să nădăjduim ca fericita danie ministerială se va menține și în viitor spre a da roadele dorite,—ca orice sămânță ce cade pe o brazdă fertilă.

GH. A. CUZA

CRONICA MEDICALĂ

OBEZITATEA ȘI CURA DE SLĂBIT

Se numește obezitate, supralncărcarea corpului cu materii de rezervă — grăsime — repartizată armonic sau cu predominanță, în anumite regiuni : (sâni, șolduri, abdomen), astfel, încât, greutatea totală a corpului este crescută mult, față de cea în raport cu talia, răpind suplețea corpului și dând aproape o stare de infirmitate.

În trecut și încă și astăzi, pentru aproape toți profanii și, din nenorocire, pentru câțiva practicieni, încă, s'a considerat obezitatea drept o maladie de sine stătătoare. Studiată mai de aproape, se vede că starea de obezitate însoțește ca un simptom, o sumă de maladii. Astfel, tulburările glandelor cu secreție internă se însoțesc de foarte multe ori de obezitate.

S'a observat că atât femeile cât și bărbații, cam prin a doua jumătate a vieții, au tendința la îngrășare. Era normal să se caute o legătură între declinul funcțiunilor genitale și acumularea de grăsime. Această sugestie a dus la cercetări asupra indivizilor insuficienți genitali, și s'a observat că, în adevăr, atât bărbații cât și femeile insuficiente din punct de vedere al glandelor genitale, au, în majoritatea cazurilor, pe lângă alte tulburări, și obezitate. Exemple aveți în toate zilele văzând acele doamne obeze, excitabile din punct de vedere nervos, întrebând pe fiecare medic practician, despre posibilitățile de a-și trata starea lor de nervosism, bufeurile de căldură, ce li se urcă în gât și starea de obezitate. Deasemeni, recurgem la memorie spre a ne aminti, aspectul masiv al birjarilor lipoveni, indivizi castrați ritual, în timpul adolescenței.

Un alt tablou clinic, este al persoanelor obeze, calme din punct de vedere nervos, luând puține relațiuni cu mediul înconjurător, plângându-se numai de o răceală umedă a extremităților membrelor. Numai acest tablou simptomatologic e suficient, pentruca să ne facă să ne gândim la o insuficiență a glandei tiroide, pe care urmează s'o controlăm, prin căutarea metabolismului bazal, pe care, în aceste cazuri îl găsim întotdeauna scăzut.

O altă înfățișare de obezitate, din cauză endocriniană este aceea a adolescenților de ambele sexe, grași până la obezitate, și prezentând tulburări genitale. La acești adolescenți, dacă sunt examinați cu atenție, găsim organe genitale oprite în dezvoltare, caractere secundare sexuale (dezvoltarea sânilor, lipsa părului pe corp) și o totală desinteresare pentru funcțiunile genitale, în profitul muncii intelectuale. Sunt adolescenții din cursul superior, de ambele sexe, care provoacă încântarea părinților și a profesorilor și la care medicul, când examinează, pune diagnosticul de sindromul adipozo-genital al lui Freulich, datorit unei insuficiențe a lobului anterior al hipofizei. Aceasta, spre a termina cu obezitatea datorită boalelor glandelor cu secreție internă.

Dar, nu numai acestea o pot determina. Astfel, un individ, până la un moment dat, activ din punct de vedere cerebral și muscular și obișnuit să se alimenteze pe fugă, cât și când ocupațiile îi permit, le părăsește, începând să ducă o viață de sedentarism prelungit, unită cu o supraalimentație cantitativă și calitativă; ajunge până la urmă să-și acumuleze substanțe de rezervă, care duc la obezitate. Este cazul pensionarilor, la care se mai adaugă și hipo-funcțiunea genitală, și a tuturor acelor care duc o luptă dârză, în dorința de parvenire pentru ca la urmă să-și creeze o situație definitivă.

Dacă mai adăugăm, că se mai întâlnește obezitate însoțind diabetul, diferite maladii de rinichi și de ficat, vedem cât de întins și variat este tabloul boalelor, ce se pot însoți de obezitate.

Din punct de vedere al tratamentului acestei infirmități, ne dăm seama cu toții, că nu mai poate fi vorba de un tratament unic — tip standard—ca să zic așa, al obezității, căci normal și logic este, să tratăm, la fiecare caz, maladia care a cauzat obezitatea. Diagnosticul maladiei cauzele e o chestiune destul de subtilă, pentru ca adevărata cură de slăbit să nu poată fi făcută decât de un medic.

Din nenorocire, obezitatea este luată foarte în ușor și aproape toți suferinzii caută să și-o trateze după păreri proprii, imaginație proprie și cu diferite preparate anunțate prin ziare și ridicate la gradul de adevărate minuni. Nu vreau să le numesc, le cunoaștem cu toții și nu am a mă ridica cu nimic împotriva lor, decât dintr'un motiv și anume că pretind a trata obezitatea, ori de ce natură ar fi ea, fără diferență de maladie cauzală. În cele ce am spus înainte, rezultă logic că aceasta este o imposibilitate. Cum se poate trata cu diferite medicamente laxative, purgative sau depurative, o obezitate de natură ovariană, tiroidiană sau hipofizară? Nu văd posibilitatea de a obține alt rezultat, decât grave stări de anemie și de zordoni gastro-intestinale.

Însă, ce frumoase rezultate obținem la acești bolnavi, la care ne gândim din capul locului, la o obezitate endocriniană, o descoperim, și o tratăm, făcând un dublu bine: făcând obezitatea să dispară și organismul să-și recapete echilibrul perfect, stricat de insuficiența glandulară, echilibru atât

de necesar funcționării tuturor organelor. În stadiul în care ne găsim astăzi cu știința, este în adevăr o crimă să nu tratăm cum se cade o insuficiență ovariană, una tiroidiană, sau să nu injectăm extract de lob anterior de hipofiză, unui adolescent obez și menit să fie un infirm psiho-sexual și pe care astfel îl facem om în toată puterea cuvântului.

Tratamentul obezității cu regim și mișcare, își are perfect rostul în-trebuințării în obezitările prin sedentarism și supraalimentație. Mi se pare abuziv să dăm acestor obezi, tot soiul de extracte pluri-glandulare, atunci când endocrinele lor funcționează perfect și când o rație alimentară, bine hotărâtă împreună cu mișcarea necesară, sub controlul zilnic al cântarului, dau rezultate în adevăr fericite.

Am pus intenționat atâtea puncte de reper la acest tratament, prin regim. Este poate cel mai greu de condus. Foarte ușor, anumiți bolnavi, își închipue că nu e mare lucru dacă azi, fac o mică abatere dela regimul prescris. Ca în toate lucrurile, începutul este greu. Unei zile excepționale de abatere dela tratament, îi succede alta, apoi alta și atunci când totalizăm aceste zile, excepționale, vedem că numărul lor este foarte mare, iar calitatea alimentelor ingerate este în completă contradicție cu scopul urmărit. De aici, părerea multor practicieni, împărtășită și de mine, este că, tratamentul de slăbit prin regim dietetic, trebuie îndeaproape supravegheat de doctor, ideal fiind, ca acești bolnavi să fie zilnic vizitați de medic, cântăriți, și în urma acestui examen să se stabilească menu-ul pe a doua zi.

Tot atât de dificil este de stabilit cuantumul de mișcare la acești bolnavi. La mulți dintre ei, obezitatea le-a provocat stări de boală de inimă, caracterizate prin oboseală rapidă, sufocațiile după cel mai mic efort; după câteva sute de metri de mers pe jos, sunt adevărații infirmi, robi ai mijloacelor de locomoțiune mecanică. Cu aceștia trebuie să facem orice sacrificiu, pentru a-i educa să-și întrebuințeze mușchii lor, în mod normal. Vom evita dela început să le dăm eforturi grele și vom căuta să dozăm distanțele de parcurs, precum și numărul și felul exercițiilor necesare, progresiv, căutând ca ei înșiși să înceapă a capăta încredere în forțele și putințele lor, și astfel scopul nostru să fie atins. Accentuez aceste considerațiuni, pentru că este foarte mare numărul acelor obezi, care pretind că nu pot face mișcare, aceasta dându-le palpitații, sufocații etc. Totul nu este decât o chestiune de progrese și obișnuințe.

Ne dăm cu toții seama de dezastrele posibile, atunci când, din ignoranță, tratăm prin nu importă ce mijloace imaginate, o obezitate diabetică, și ce serviciu imens îi facem bolnavului, depistându-i maladia cauzală și tratându-l de ea.

Dacă mai adăogăm că, pe lângă aceste tratamente, pur și simplu ca ajutoare, se mai pot face: ședințe de diatermie generală, băi cu săruri, ca spre exemplu cele cu sare de Marienbad, și masajii vihorii, atât hidrice cât și electrice, pe regiunea pe care s'a acumulat grăsime, vedem de câte mijloace depinde cura de slăbit, pentru a fi eficace, fără să fie stricătoare

bolnavului. Totul este ca, atunci când vrem să facem o cură de slăbit, să consultăm un medic, care să ne dea sfaturile de tratament cauzal, după ce va fi stabilit diagnosticul. Dacă mai adăugăm că, pentru depozitele de grăsime pe anumite regiuni, există, ca mijloc foarte eficace, bisturiul chirurgului specializat, care, absolut fără niciun risc, le face să dispară complet, vedem în concluzie că a slăbi, este în putința oricărui om conștient, care se adresează unui medic, pentru a fi sfătuit, și nu se ia după sfaturile profanilor și anunțurilor din ziare, menite doar să strice sănătatea și să răpească publicului încrederea în cura de slăbit.

TH. A. ROTARU

CRONICA EXTERNĂ

DESFĂȘURAREA RĂZBOIULUI MONDIAL ȘI VICTORIILE PUTERILOR AXEI

Anul 1942 poate fi socotit, prin modul în care se desfășoară evenimentele, drept un an de lichidare a supremației anglo-americane, pe continente și oceane.

Teatrele de luptă principale sunt : a) în Pacific și Asia de Sud ; b) în Răsăritul european ; c) în Africa de Nord ; d) în Atlantic și Mediterana. Politica de arme caracterizează bogata activitate a Puterilor Marelui Axe, în vreme ce politica de vorbe este specifică celor doi tovarăși, care plănuiau să-și împartă planisferul pământesc : d-nii Roosevelt și Churchill.

Referitor la această tristă situație pentru democrații, redactorul de politică externă al cunoscutului cotidian „Times” a afirmat recent următoarele (redăm textul după o telegramă a agenției americane „Associated Press”) :

„După fiecare înfrângere engleză, d. Churchill ne servește argumente retorice felurite, încercând să încânte urechile auditoriului, când este știut că inima fiecărui anglo-saxon freamătă de disperare. N’a sosit oare clipa, ca, în locul vorbelor pompoase și amăgitoare, să vi se ofere realitatea crudă, dar și posibilitatea de a ajunge la o soluție ?” Se pare că d. Roosevelt și-a dat o clipă mai devreme seamă, despre răspunderea mondială pe care și-a luat-o.

În atari împrejurări, președintele Statelor Unite se ferește să mai țină discursuri și să mai antreneze masele ca pentru alegeri. Acum nu mai este în joc un capriciu și nu mai poate fi vorba despre acordarea unui premiu internațional, la un concurs de „debateri”. Nici epoca președintelui Wilson nu mai poate fi reeditată și nici forul dela Geneva nu mai are mâni binevoitoare care să aplaude. Acum, totul este pe viață și pe moarte.

La „Casa Albă“, după dezastrul naval dela Honolulu, figurile sunt stilizate ca pentru înmormântare. În baia dela Harbour dorm somnul de veci cele mai uriașe cuirasate americane, și Amiralitatea Statelor Unite n'a mai ascuns faptul că din rămășițele flotei americane a fost nevoie să se realizeze trei escadre : una pentru coastele americane ale Pacificului, una pentru regiunile Americii Centrale și ale Canalului de Panama, în fine o a treia, pentru coastele americane ale Atlanticului, unde submarinele Axei au realizat cel mai mare record de îndrăzneală și de vitejie. În atari împrejurări nu se mai poate vorbi practic despre o flotă a Statelor Unite, în vreme ce flota japoneză, ori cea germano-italiană, se afirmă, drept forțe imbatabile sub toate latitudinile.

Vom prezenta, pe scurt, în rândurile care urmează, situația Puterilor Axei pe cele patru teatre de luptă, menționate mai sus. În Asia de Sud și în Insulinda viictoriile japoneze s'au ținut lanț. În vreme ce trupele americane ale generalului Mack Arthur opun o rezistență inutilă, fiind complet înconjurate în Filipine, generalul Wavell face eforturi disperate, pentru a coordona apararea în Birmania și Indiile Olandeze, dar prin distrugerea celor două flote dușmane din Pacific, Japonia a realizat lupta pe fronturi izolate, nimicind toate planurile generalului Wavell. Efortul japonez a ținut în trei direcții : 1) Înfrângerea rezistenței anglo-olandeză în centura de insule din fața Australiei ; 2) Ocuparea Malaeziei și a bazei dela Singapore, pentru a se realiza trecerea ușoară a flotei nipone, din Pacific în oceanul Indian ; 3) Ocuparea Birmaniei și atacarea Indiei, pentru a se lichida rezistența engleză, din cel mai bogat și strategic dominion asiatic. Acest plan formidabil a fost aproape în întregime realizat, într'un timp record de 70 de zile. Trupele japoneze au debarcat, ocupând pe rând părți din insulele Sumatra, Iava, Borneo, Celebes, Moluște, Noua Guinee, arhipelagul Bismark și insulele Salomon. Malaesia engleză a fost în întregime ocupată, iar pe palatul guvernamental dela Singapore flutură în prezent stindardul nipon. În Birmania s'a realizat o rapidă înaintare până la importantul port Rangoon. În acest fel, transporturile de munițiuni pentru armatele chineze ale lui Ciang-Kai-Şek, pe drumul Burmei, nu mai sunt posibile. Comunicatele de război japoneze arată că flota niponă a și pătruns în Oceanul Indian, unde se va realiza o cooperare cu armata care vine prin Birmania, pentru forțarea ultimului nod englez de rezistență din India. În mesajul radiodifuzat, generalul Tojo, primul ministru japonez, adresându-se națiunii indiene, i-a reamintit sclavia seculară la care a silit-o Anglia. Momentul eliberării a venit. Toți luptătorii naționaliști indieni sunt chemați la războiul de neatârnavă. O nouă ordine trebuie să domnească în Asia și această ordine aparține cooperării unor popoare libere. În același mesaj, generalul Tojo a amintit poporului australian, că războiul va fi evitat în ziua în care, scuturând jugul britanic, australienii vor începe să colaboreze echitabil și cinstit cu imperiul nipon.

Al doilea teatru de război hotărîtor pentru stabilirea noli ordini europene, este cel din Răsărit, care se întinde dela Marea Îngheţată, trece prin faţa Moscovei şi se termină la Sud, în regiunea Rostovului. Încetînd acţiunea ofensivă la începutul acestei ierni, armatele Reichului şi cele aliate s'au fixat într'un război de poziţie. Dela iarna rusească şi dela asprimile ei, bolşevicii au nădăjdut mult. Dar toate încercările lor disperate de a rupe măcar într'un singur punct frontul german, au rămas inutile. În intervalul dela 1 Decembrie 1941 şi până în prezent, Sovietele au distrus, potrivit statisticilor de război, 1 milion şi jumătate de vieţi comuniste, nerealizînd nimic. Eforturile lor ţinteau despresurarea Moscovei şi a Leningradului, sfărîmarea frontului dela Rostov, ori învăluirea prin sud, cu ocuparea unor baze în Crimeia şi cu eliberarea Sebastopolului. Pretutindeni inamicul a fost înfrînt sîngeros. În Crimela armatele române, cu un avânt plin de eroism au intervenit fulgerător alături de trupele Reichului, sfărîmînd complet pe bolşevicii debarcaţi la Cherci, la Evpatoria şi la Feodosia. Pentru o mai bună înţelegere a acestor evenimente şi a luptei hotărîtoare care va începe în primăvară, avînd drept ţel complecta nimicire a bolşevismului, vom cita mai multe fragmente din marele discurs al Fűhrerului-Cancelar, ţinut la Berlin, la finele lunii Ianuarie, cu prilejul împlinirii a 9 ani dela venirea la putere a partidului naţional-socialist. Vorbînd despre inamicul britanic, cu multă dreptate A. Hitler a subliniat : „Trebuie ţinut seama mereu că imperiul britanic, în 400 de ani, a vărsat deabia 10%, în nenumăratele războaie, din sângele pe care l-a vărsat Germania pentru a-şi apăra existenţa. Trebuie să atrag mereu atenţia că noi nu suntem parveniţi. Parvenit este Anglia şi nu noi. Noi avem o istorie străbună, iar, în vremea în care Europa cunoştea o mare împărăţie germană, Anglia nu era decît o insulă mică şi neînsemnată”. Iar mai departe : „Citesc astăzi că d-l Roosevelt a declarat : „America va da lumii un nou sistem economic“. Da, un nou sistem poate fi, dar tot unul mizerabil, un sistem cu care chiar Roosevelt a dat faliment şi din care crede că va scăpa de justiţie, numai printr'un război”. Vorbînd despre iudaism, A. Hitler a definit problema astfel : „Nu vreau să pomenesc de Jidovi. Oricum, ei sunt vechii noştri adversari. Şi noi ne dăm bine seama că războiul nu se poate termina altfel, decît prin dispariţia iudaismului din Europa. Am spus la 9 Septembrie, în Reichstag, că acest război nu se va termina aşa cum îşi închipue jidovii.

Nu vor fi nimicite popoarele arice în Europa, ci acest război va însemna nimicirea iudaismului. Pentru întăia dată se va aplica vechea şi adevărata lege evreească : „ochi pentru ochi, dinte pentru dinte. Şi cu cât se va extinde acest război, cu atât se va răspîndi şi antisemitismul”.

Fűhrerul şi-a încheiat magistrala cuvîntare elogiînd vitejia fără de seamă şi urlaşele fapte de arme japoneze, cât şi conduita eroică a trupelor Axei, care luptă în Africa sub comanda generalului Romell. Un cuvînt de omagiu a avut şi pentru neobositele submarine ale Axei, care au lovit în-

micul, chiar în rada portului New-York și în apele yankee și canadiene. Elogi l s'a adresat și aliaților Războiului Sfânt din Răsărit.

Să revenim acum la situația de pe toate teatrele de luptă. Frontul din Africa, a fost una dintre marile surprize pentru armatele engleze coloniale. Se știe că, printr'o retragere strategică în deșert, armatele generalului Romell au atras în cursă forțele engleze, care au fost sistematic nimicite. În numai 5 zile, întreg terenul din Cirenaica a fost recucerit și luptele se apropie de frontiera egipteană. Acest fapt a provocat căderea cabinetului egiptean. Regele Fuad a încredințat puterea partidului naționalist și a refuzat toate înjunctiunile, pe care Londra încerca să le mai facă. Acest front se va împleti odată, cu cel din Asia, când Englezii vor fi strânși ca într'un clește, în spațiul dintre Iran, Siria și Palestina.

În Oceanul Atlantic submarinele Reichului au scufundat până acum vase americane și engleze cu o deplasare de peste 500.000 tone. Aceleași succese se înregistrează și în Mediterana, unde orice convoi englez este, ori pus pe fugă, ori nimiclt. Anglia a pierdut definitiv supremația mărilor. Ba mai mult. Ea a pierdut și controlul chiar în apele din jurul Albionului, deoarece biocada a fost spartă de flota de război germană, care a străbătut spațiul dintre Oceanul Atlantic și Marea Nordului, fără de inconveniente.

Aceste patru mari fronturi de luptă, unde Puterile Axei sunt mereu învingătoare, vor schimba în scurtă vreme fața lumii. Numai atunci se va putea vorbi despre o adevărată ordine mondială și despre o pace durabilă și fericită.

I. FR. BOTEZ

CRONICA IUDAICĂ

CARTEA KAHALULUI

**Documente pentru studiul iudaismului în Rusia și a influenței sale
asupra popoarelor în mijlocul cărora se dezvoltă
de I. Brafman**

CAP. XI.

Instituția circumciziunii. Banchetele și hotărârile Kahalului față de particularii jidani pentru pregătirea serbării, cu prilejul acestei împrejurări și oaspeții care pot fi invitați.

La nașterea unui copil prima grijă a familiei este să garanteze lehuza și noul născut de apropierea diavolului, care planează invizibil în jurul lor și caută să pună stăpânire pe ei. Mijlocul cel mai bun pentru apărarea împotriva inamicului periculos, este *Hir Hamalot-ul*. Acest puternic talisman, se compune din Psalmul 121, scris pe hârtie specială și înconjurat din toate părțile de numele secrete ale spiritelor cerești, pe care jidanii le găsesc în Talmud și Kabală. Talismanul se leagă de pat, la uși, la ferestre și în toate locurile pe unde spiritul necurat ar putea pătrunde lângă victime.

În seara zilei nașterii unui copil jidan (bărbat), i se aduc felicitări de către viitorii lui tovarăși de existență. O clasă întreagă (*heder*) îi face vizită. Sunt jidanași perciunați cu *begelforuri* (ajutor pentru melamed), care recită noului născut rugăciunea obișnuită înainte de culcare. După rugăciune, jidanilor li se oferă bucate speciale, compuse din marmeladă de bob și mazăre, coapte cu turtă dulce, etc. Rugăciunea aceasta continuă să fie recitată de jidanași, în fiecare zi, până în ziua circumciziunii. Prima Vinere, care urmează nașterii, după masa de seară a Sabășului, se adună la lehuza, cei mai bătrâni, pentru *Ben-sahor* și după o gustare servită, toți recită aceeași rugăciune. Dimineața următoare, Sâmbătă, tatăl noului născut merge la sinagogă, unde este invitat să cetească cele cinci cărți, și cântă-

reșul întonează *mișbeirăhul* (felicități pentru ani mulți), pentru jidan, lehuza, și noul născut.

După rugăciune, părinții lehuzei și invitații se duc la aceasta pentru *șalom-zahor*, felicitări față de un băiat. Acolo se servește vin și turtă dulce, iar la jidanii mai bogați torturi și prăjituri. În ajunul circumciziunii, adică a 8-a zi după naștere, începe *vașnachtul*, noaptea de veghe. Pentru aceasta anumiți *clauzneri*, jidani săraci care studiază *talmudul*, și locuiesc în casele de rugăciuni, petrec noaptea în camera lehuzei, citind *talmudul* și *mișna*. Pentru plata oboselii, acești clauzneri primesc, în afară de *subeu*, *nedova* (adică pomană). Trebuie să menționăm că această veghe se face numai în familiile jidanilor bogați, ceilalți, prea puțini, renunță.

În fine, începe ziua în care se va aplica noului născut pecetea conferită jidanilor (pretinsul popor ales), adică circumciziunea. În ziua a 8-a, moașa, rudele apropiate și cei din familie au grijă să spele bine jidănașul și să-l lege strâns. Baia servește drept prilej pentru a se face o chetă, care va servi la plata moașei. La finele rugăciunii în sinagogă, pe la 10 ore dimineață, sosesc la locuința lehuzei: *zandukul*¹⁾, *mogelimul* (circumcizatorul), cvaterul (nașul), cvatera (nașa), împreună cu cântărețul, rudele și invitații.

Numărul persoanelor majore care trebuie să asiste la ceremonie nu poate fi mai mic de 10 (minimum). Când totul este gata pentru ceremonie, nașa ridică jidănașul și așteaptă chemarea făcută de șameș „Kvater”, după care ea dă jidănașul nașului, ceea ce se întovărășește prin felicitări, de către asistență, felicitări în gura mare „*baruh-hoba*” (binecuvântarea venirii tale). Nașul, la rândul lui, dă pe jidanaș mogelului, care-l primește recitând: „Și Iehova a spus strămoșului nostru Abraham: Mergi înainte și fii drept”, după care se apropie de tronul profetului Elie (*Kisă șel Elioi*), pe care Elie nevăzutul, ia parte la circumciziune și așează copilul spunând: „Acest tron al lui Elie care ne amintește binele”. În clipa aceea jidănașul este înconjurat de toți mogeleml, gata de operație, unul cu cuțitul ascuțit pe ambele părți, altul cu unghiile ascuțite și al treilea cu gura (deschisă). Primul din mogeleml începe această rugăciune: „Laudă ție Iehova, D zeul nostru, regele Universului, care ne-ai sfințit, ordonându-ne să facem circumciziunea”, și totodată tae pelița într-o clipă, lăsând loc operatorului — peri. Acesta ia pelița și o rupe cu unghiile sale ascuțite și dă locul celui de al treilea operator (*metzitzu*), care sugă cu gura sângele rănil.

În timpul acesta, jidanul-tată spune următoarea rugăciune: Mărire ție, Iehova D-zeul nostru, rege al Universului, care ne ai sfințit prin lege și ne ordoni să ne alăturăm unirii strămoșului nostru Abraham”. Dacă jidănașul este de o constituție robustă și suportă măcelăria scoțind urlete groaznice, se aplică pe rană pudră de cărbune și se ridică victima pe o pernă, în brațe. Unul dintre asistenți rostește rugăciunea deasupra unui pahar plin

1) Vezi prima observație.

de vin, repetând de două ori următorul text al profetului Ezihel: „*Și ție îți repet, vei trăi din sânge*“, lăsând să cadă în gura jidănașului trei picături de vin. Toată scena de măcelărie este acoperită prin urletele asurzitoare ale cântărețului, care dorește ani mulți jidănașului, părinților și asistenței, etc. Dacă circumciziunea a reușit, dacă al doilea n'a rupt prea mult cu unghiile și dacă al treilea, care sugă sângele răni, nu i-a transmis boale scorbutice, ori altfel, indispoziția jidănașului trece și „purețul“ aparține religiei jidovești pentru restul zilelor lui și, în semn de bucurie a acestui eveniment, părinții oferă o masă, după regulile Kahalului pentru acest fel de mase, potrivit exemplelor citate în documentele anexă, cu N-rele 69, 107, 128, 130, 131, 158 și 257.

De cumva Kahalul ar fi privat de dreptul său de a percepe taxele impuse pentru *cușer*, despre care am vorbit, i-ar rămâne mijlocul să impună fiecărui jidan, cu prilejul ceremoniilor familiare, autoritatea sa puternică și necruțătoare. Refuzând taxele, orice jidan nesupus se vede expus în timpul ceremoniilor, a fi victima răzbunării sinistre a Kahalului¹⁾. Kahalul, întovărășit de poliție, vine să inspecteze oalele cu bucate și nici un jidan nu va putea dovedi poliției, că bucatele au fost pregătite cu carne *cușer* când taxatorul, înțeles cu agenții, va afirma că la prepararea mesei pentru circumciziune, s'a întrebuințat carne de vită ucisă cu un cuțit, care era contrar regulilor talmudice²⁾. Prin ce mijloace va evita jidanul acuzat loviturile îndreptate împotriva familiei într'o atare ocazie, și înfine, cine va avea curajul să-i ia apărarea, când i se va cere plata amenzilor fixate prin lege, pentru contravenienții la *cușer*?

Trad. de I. FR. BOTEZ

(Va urma).

1) Când Kahalul vrea să persecute un jidan, se adresează poliției. Dreptul acesta este stabilit prin legile talmudice. A se vedea documentul Nr. 149.

2) Vezi Cap. II.

ÎNSEMĂNĂRI

DECORAREA MAREȘALULUI ANTONESCU DE FUEHRERUL CANCELAR

În primele zile ale lui Februarie, conducătorul Statului, Mareșalul Ion Antonescu, a vizitat la cartierul său general pe Führerul Adolf Hitler, comandantul suprem al forțelor combative germane. Despre obiectul întrevederii, nu se cunoaște încă nimic. Totuși, atât posturile de radio cât și întreaga presă germană, au anunțat că discuțiile au decurs în spiritul celei mai perfecte și cordiale amicitii. Führerul a voit și de astă dată să dovedească înalta stimă pe o poartă Mareșalului nostru, acordându-i cel mai înalt grad al marelui ordin *Vulturul German*. Cinstirea a trecut de pe pieptul Conducătorului în inima întregii țări. E încă un testimoniu al sincerii colaborări Germano-Române care vine să risipească intrigile propagandei engleze și păcelele din sufletul celor mai pesimiști, câți au mai rămas.

24 IANUARIE 1942

Anul acesta, de sărbătoarea unirii, porțile bisericilor au rămas ferecate în timp ce acele ale autorităților și școlilor au fost larg deschise. În timp ce în străinătate, la Berlin, la Madrid și aiurea, — îi s'au închinat emisiuni speciale de radio și o largă desfășurare de presă, noi am lăsat să cadă peste memorabila zi lespedeza tăcerii, ca și cum n'ar fi de dânsa legate toate devenirile României moderne.

Lipsa prăznurilor noastre s'a făcut cu atât mai dureros simțită, cu cât anul acesta se împlineau exact optzeci de ani dela unirea Principatelor. Căci, la 1859, Unirea se împlinise doar în persoana principelui. Recunoașterea marilor puteri a fost dobândită deabia la 1862. Vodă-Cuza, prin legăturile-i strânse cu Napoleon al III-lea și prin abilitatea diplomatică afirmată în cadrul vizitei sale la Înalta Poartă, a desăvârșit agreementul personal de până atunci printr-o ratificare internațională, transformând vremelnicul în permanent și o simplă grațiozitate suverană într-o recunoaștere principială. Deci actul dela 62, și nu cel dela 59, trebuie să fie privit ca temeliea României actuale. Unirea calificată a fost sămburele pe care a crescut carnea tuturor celorlalte uniri întregitoare de țară. Tot ea va germina desăvârșirile viitoare care ne vor consfinți definitiv drepturile noastre

teritoriale și etnice. Această nădejde trăiește nezdruincată în inima fiecărui român. Întunecările clipei n'au dreptul să-și întindă negurile trecătoare, ca un zăbranic, peste seninul sufletului nostru. Ridicările vor fi cu atât mai bărbătești cu cât îngenunchierea a fost mai adâncă. Iată de ce unii dintre profesori, în această zi neobișnuită de școală, și-au transformat catedra în altar și prelegerile în predici, evocând încercările trecutului întru gloriile viitoare. Nu importă dacă un rătăcit a utilizat, după cât se pare, și un asemenea moment pentru a strecura prin cuvântul său pieziș, otrava îndoielilor și defetismului. Știm că sunt și dintre aceia care nu vor iubi nicio dată Germania și vor lăcrima veșnic pentru „amicii” de dincolo de Canal. Dar aceștia nu mai contează nici macar ca element de provocare. Găsești pretutindeni izolați, chiar și în regnul animal. De când e lumea, în crângul cântătoarelor a poposit și câte un corb. Și totuși, codrul rămâne al trîlului înnoitor, el fiind al primăverii. G. A. C.

VIZITA LA IAȘI A D-LUI ION PETROVICI, MINISTRUL EDUCAȚIEI NAȚIONALE

Luni 23 și Marți 24 Februarie crt., d-l Ion Petrovici, ministrul Educației Naționale, dimpreună cu doamna Maria Petrovici, membră în Comitetul de Patronaj, au fost oaspeții bătrânei capitale a Moldovei, de care personal îi leagă atâtea amintiri. D-l Petrovici venea dela Cernăuți unde prezidase inaugurarea Politehnicei, întovărășit fiind de Domnii prof. „niv. Bagdasar, directorul Casei Școalelor, prof. Gerota directorul inv. secundar și d-l Iavorschi, director de cabinet.

După însuflețita primire din gară, autoritățile locale, — bisericești civile, militare și în deosebi cele școlare, — au omagiat într'o ședință festivă în aula Universității personalitatea eminentului om al Școalei. A urmat apoi o masă camaraderească a profesorilor și studenților la Căminul de fete «Regina Maria» din Str. Carol. A fost o fericită inovație care a apropiat și mai mult catedra de bancă, și prezentul de viitor. Cuvintelor omagiale adresate D-lui și Doamnei Petrovici de d-ra studentă Ștefănescu, și de d-nii prof. Gh. A. Cuza, prof. C. Fedeleş și prof. Loichiță, decanul Fac. de Teologie din Cernăuți, a răspuns sărbătoritul cu verva fecundă și dantelăriile de stil ce i au stabilit o binemeritată reputație de mare orator. Seara, a avut loc o reprezentație de gală a Teatrului Național, a urmat o masă intimă oferită de I. P. S. Irineu la Palatul Metropolitan unde au fost găzduiți distinșii oaspeți în tot timpul șederii lor la Iași.

Dimineața zilei următoare a fost dăruită inspectării diferitelor instituții aparținente Departamentului. La prânz, clerul și dascălimea ieșană de toate gradele și-au luat rămas bun dela strălucitul lor reprezentant și conducător printr'o masă comună de două sute tacâmuri, oferită în sala de recepție a Cercului Militar. A prezidat I. P. S. Sa Arhiepiscopul Valeriu, Vicarul Sf. Mitropolii. Sf. Sa a deschis seria cuvântărilor printr'un călduros salut adus M. S. Regelui și Mareșalului Conducător. Au urmat apoi profesorii și preoții ieșeni. Și de astădată în cuvintele rostite s'a simțit aceeași

sinceră vibrație, aceiași ferventă dragoste. Duiosii retrospective, constatări biruitoare pentru prezent și mai ales multe nădejdi pentru viitor avântau înariparea vorbelor.

Vizita d-lui Ion Petrovici la Iași a fost prilejul unei generale și explicabile explozii de entuziasm. Căci numele d-lui Petrovici are darul să trezească multiple și vechi rezonanțe în recunoștința orașului nostru. D-sa și-a arătat în toate împrejurările dragostea nestrămutată ce ni-o poartă. D-sale îi aparțin doar îndepărtatele ctitorii a Facultăților de Teologie și Agronomie din Chișinău, precum și începutul noilor construcții dela palatul Universității ieșene. Tot d-sa a apărut altă dată prestigiul și autonomia universitară prin rechemarea la catedră a profesorilor Matei Cantacuzino, A. C. Cuza și Ion Leatris, îndepărtați de ura vicleană care din nefericire are oricând mai multă ascultare decât valoarea reală și munca cinstită. Recent de tot d-l Ion Petrovici a bine meritat dela gratitudinea noastră prin înființarea postului de radio-difuziune, a operei și a orchestrei simfonice locale, prin readucerea Facultății de Agronomie, prin rechemarea la catedre a unora dintre profesorii pensionați de detatorii trecutului regim, și prin recenta dăruire a sumei de un milion și jumătate corului metropolitan. Iar de astă dată, Ministrul Școalei a dăruit Căminului studenților suma de trei milioane lei obținută din fondul de Patronaj al Doamnei Maria Mareșal Antonescu, iar Municipiului Iași cele trei statui ale lui Conta, Maiorescu și Xenopol, care urmează să fie instalate în fața Universității.

Nu atâta actul material în sine a fost menit să ne impresioneze la d-l Petrovici. Iașul e deprins cu suferința și cu sărăcia. Cu un singur lucru nu se poate împăca însă. Cu uitarea. Ori, d-l Petrovici nu ne-a uitat. Chiar acolo, în depărtările înalte unde și-a priponit preocupățiile ideale, d-sa a rămas întreg al nostru. Și deaceia la caldă d-sa sollicitudine de eri și de totdeauna, Iașul i-a răspuns cu îmbrățișarea lui bătrână dar totuși atât de tânără în sufletul ei veșnic. Intre d-sa și noi, a fost o rostire dela inimă la inimă, la cina cea de taină a Moldovei. C. M.

DISCURSUL FUEHRERULUI

La 30 Ianuarie crt., Führerul Adolf Hitler a rostit în Palatul Sporturilor din Berlin, un neuitat discurs ocazionat de împlinirea a nouă ani de guvernare național-socialistă. Genialul ctitor al lumii noi a început prin a reaminti vinovăția Angliei în declararea ostilităților. Național-socialismul înțelegea să-și însfătuiască programul de ordine pacificare externă așa precum îl realizase și înlăuntrul, — cu deplină înțelegere și într'un spirit de largă și sinceră amicitie internațională. Lucrul din nefericire nu a fost posibil. Intoleranța Angliei a împins la războiul mondial. Acuma Albionul îl are cu prisosință și la dânsul acasă, prin deosebire de trecut când ea îl făcea cu alții și numai la alții. Sorții izbândeii se arată de pe acum. Pro-nosticurile pentru primăvara apropiată sunt mai mult decât îmbucurătoare. Sahul la democrație enunțat de Führer a avut în vibranta sa convingere rezonanțe mondiale și seculare. Adversarii Axei au de ce se teme. Dar mai ales Jidanii cărora li s-a făgăduit, drept expiație, lozinca talmudică

„ochi pentru ochi și dinte pentru dinte“. Plasa aruncată de Adolf Hitler peste cele cinci continente, a fost și așa exterminatoare pentru caracuda cu zulufi. Ce va fi mâne, când în tolba sa marele conducător al retrezirii ariene va dăuga săgețile muiate în veninul sinhedrinic?! E locul să răspundem *Moartea ta, prin tine, Izrael!*

D-I MIHAI MANOILESCU DESPRE A. C. CUZA

D-I Mihai Manoilescu care este nu numai un convins prieten al Axei dar și un fruntaș politic bine cunoscut și prețuit în lumea naționalistă, publică în ultimul număr al revistei d sale *Lumea Nouă*, un interesant articol de sinteză naționalistă, intitulat „*Naționalismul românesc, — capital politic extern*“. D-sa arată că România se poate mândri cu cea mai îndepărtată aderare spirituală la noua concepție europeană, semnalând în prima linie acțiunea d-lui A. C. Cuza ca fiind „*cel mai vechi curent antisemit din Europa contemporană*“.

„Nu există țară în Europa — zice d-sa — unde să fi apărut mai multe și mai importante curente de dreapta și unde să se fi simpatizat la vreme mai fățiș cu Italia și Germania cum este România.

„Acest lucru este atât de exact încât avem dreptul să-l strigăm pretutindeni și să facem din el un titlu de activ național în rivalitatea noastră cu alte țări ale Europei.

„In adevăr, România a dat naștere întâiu celui mai vechi curent antisemit din Europa contemporană și anume aceluia susținut nu numai cu o admirabilă perseverență, ci și cu o mare voiciune polemică de către profesorul A. C. Cuza.

„Când citim astăzi lucrările de doctrină antisemită ale Reichului, noi Românii găsim cu bucurie la fiecare pas coincidențe de gândire cu marele profesor moldovean.

„Antisemitismul profesorului A. C. Cuza nu poate lipsi în istoria antisemitismului universal, la epoca aceea în care în lumea întreagă abia rare voci se ridicau pentru a denunța un pericol pe care astăzi toată lumea îl înțelege.

„Dar în celelalte mari probleme ale Europei nu a fost oare A. C. Cuza un anticipator și vizionar? În ce țară din lume a mai fost denunțată, încă de acum două zeci de ani, Liga Națiunilor drept creațiune a jidănimii și francmasoneriei, așa cum a făcut-o A. C. Cuza în Parlamentul românesc, la 1921?

„Toate acestea sunt fapte care clasează însuși poporul românesc. Ele nu pot fi invocate de nimeni alții.

„Dar activul naționalismului românesc pe linia ideologică a Axei nu se oprește aici. În ultima decadă Octavian Goga a organizat un partid naționalist contopindu-l cu acel al profesorului A. C. Cuza, pe baza unor principii apropiate de ale național-socialismului și sub aceiași emblemă a svastice. Imi aduc aminte ce impresie a făcut în Germania, unde mă găseam în tâmplător, la 1936, demonstrația a o sută de mii de oameni pe străzile Bucureștilor, cu drapele românești împodobite cu svastica.

„În guvernarea sa atât de scurtă, Octavian Goga a făcut o încercare de apropiere cu Germania și Italia pe linia ideologică; ba la un moment dat se puneau mari nădejdi pentru orientarea definitivă a României spre acest făgaș salvator”.

După atâtea subtilizări voite, mărturia d-lui Manoilescu vibrează caldă și onestă. Ea este un reconfortant pentru lumea naționalistă care așteaptă cel puțin dela prezent un semn de prețuire dacă nu o recunoaștere totală a jertfelor aduse unei cauze dela care nu s'a abătut niciodată. Cu-vântul d-lui Manoilescu din pragul anului nou purtător de atâtea nădejdi, flutură ca o solie luminoasă a vremilor ce curg spre ținta ideală a plinirii lor. G. A. C.

ANIVERSAREA „GÂNDIREI”

Revista Gândirea, de sub conducerea d-lui prof. Nichifor Crainic, a implinit anul trecut două decenii de glorioasă existență. Continuând în adâncimi ceea ce „Semănătorul” ctitorise la suprafață, revista își desfășoară și astăzi traectoria luminoasă, în plină și strălucită ascensiune. Îndrăznim să spunem că tinerețea-i este veșnică, după cum nemuritoare îi sunt izvoarele venite din străfundul conștiinței neamului. Ea a fost primul accent grav pus pe minunea revelației românești. Marele război, închegând spațiul național, a deschis posibilitatea verificărilor launtrice. Literatura începutului nostru de veac, animată de idealul întregirii, nu-și mai găsea rostul. Ar fi însemnat că această răscruce biruitoare să fie văduvită de îndemnul ideal al creațiunei. Ori, Gândirea a apărut tocmai în acest moment. Și a apărut parcă anume la Cluj, capitala Ardealului desrobît. Lumea spiritualității românești avea nevoie de o altă lozincă, de un alt îndemn al năzuințelor sale. Trupul întregit avea un suflet. Dar sufletul acesta se cerea definit în toată unitatea și permanența genialității sale. Marele acorduri ale orgei românismului au fost ridicate spre cerul integrității noastre etnice de suflul Gândirei. Nichifor Crainic, Lucian Blaga, Cezar Petrescu, Vasile Voiculescu, Ion Pillat, — iată câțiva dintre acei care au căutat să adâncească sau să intuiască misterul nedeslușit încă al specificului nostru. Scriitorii de pretutindeni, din Transilvania, din Muntenia și din Moldova, au izbutit să transforme colaborarea lor într'o înmănunchiere programatică.

Fără îndoială, meritul cel mare revine d-lui Nichifor Crainic. După strămutarea revistei la București și, mai ales, după risipirea unora dintre fondatori, d-sa și-a multiplicat resursele atât de bogate și variate pentru a păstra viața tinerii publicații. Cu înviersunarea ilumiinațiilor și cu avântul veșnic proaspăt al poezilor, d-sa a învins toate greutățile, din nefericire atât de inerente încopurilor literare. De atunci și până astăzi, viața revistei se confundă cu masiva personalitate a lui Crainic. El îi va da existența și dincolo de haturile înguste ale existenței pământești. Găci plugul Gândirei a deschis brazdă nouă în ogorul literilor noastre. Iar sămânța de dânsul aruncată, a fost dintre cele mai curate, — trecută fiind prin ciurul sever al datinei. G. A. C.

† PROFESORUL NECULAI IORDANIAN

A plecat dintre noi în anotimpul ingrat al sfârșitului de iarnă, când nămeții mai stăruiesc încă, și când razele de soare nu sunt îndeajuns de puternice pentru a trezi fecundarea primăverii. Natura parcă voia să simbolizeze tristul destin al camaradului nostru neuitat, Neculai Iordanian. Tânăr, prea tânăr pentru a fi putut da toată măsura aleșelor sale însușiri, el a plecat spre cele veșnice cu sufletul neeliberat încă de încheștarea înghețată a scrutărilor de sine. Distinsul profesor al Școalei Comerciale Superioare din Iași a apărut în viața publică o clipă numai, ca inspector școlar în vremelnica guvernare naționalistă Cuza-Goga din 1938. A fost o scânteere trecătoare. Totuși luminoasă în deajuns pentru a lăsa întrezărit tezaurul posibilităților sale spirituale și sufletești. Ele ne dădeau făgăduințe mari pentru viitor. Dar soarta a hotărât altfel. Moartea neîndurătoare a smulț sprijinul unei familii, i-a frânt avântul cu desfășurările-i largi de aripe și ne-a furat nouă, un sfânt prieten și un perfect camarad.

Așa dar s'a mai dus unul. Și dintre cei puțini, fiind dintre cei mai buni.

La mormântul proaspăt împlinit și încă reavăn de lacrimile celor dragi, îi aducem omagiul nostru suprem ca o tămâie evocatoare de Arhangeli.

G. A. C.

ANTICĂLINEȘTIANA

În pagina I-a a săptămânalului „Chemarea Vremii”, Buc. an. XV, nr. 84, din 9 Ianuarie 1942, d-l Nicolae Roșu, cunoscutul scriitor naționalist, publică sub titlul „Strigoii semitismului”, următoarele:

„După toate aparențele se pare că fenomenul de judaizare al culturii românești este lichidat. Au dispărut din circulație atâtea nume încât îți vine să crezi că evreul în literatură nu mai există. Înutil să mai pomenim aici scandalul care se făcea acum doi sau trei ani în jurul cărții vreunui poet sau romancier evreu. Era pe vremea aceea o gașcă critică, un fel de franc-masonerie literară, se țineau conciliabule în cabinetul unui conducător de mare instituție culturală, se dădeau mențiuni critice, se scriau pagini de comentarii și de artă literară, neglijându-se sistematic sau bagatelizându-se producția clasică și tradiționalistă. Clienții de ziua Sâmbetei au dispărut, dar au rămas în schimb patronii și amfitrionii, criticii și beneficiarii spiritului semit de odinioară. Aceștia sunt ancorați temeinic în semitism, caută fiecare prilej de a promova ideile corelative spiritului talmudist, limba li s'a uscat pe cerul gurii de arșița tăcerii, și când grăesc, viclenia lor este o capcană perfidă pentru omul cinstit și de bună credință.

Nu mai departe decât în vara acestui an, d. G. Călinescu, profesor de literatură română la Universitatea din Iași (titlul subliniază sfidarea perpetuă) se învrednicea să scrie o istorie apologetică a spiritului semit în cultura românească.

Mă aflu în vremea aceea pe frontul dela Odessa. Nu știam mai nimic din cele ce se petrec în țară, gândul și viața mea erau în altă parte.

La reîntoarcere am răsfoit cartea, și aflu din paginile ei că un oarecare Al. Robot este un bun „versificator” și poeziile lui „o mare promisiune”. Dau câteva pagini mai departe, și găsesc o fotografie de ebrietate literară. Într’o pivniță, printre poloboace, d. Călinescu, și lângă el, într’o dulce tovărășie, Lascar Sebastian și M. Sevastos. El repune în circulație în București, strigoii comunismului în literatură. Căci să ne înțelegem: Al. Robot și Lascar Sebastian sunt doi evrei care, fascinați de dubul ghetoului marxist, au plecat de bună voie în Iulie 1940 în Rusia Sovietică, s’au angajat spikeri la postul de radio-difuziune din Tiraspol, și de acolo, neconținut, timp de un an, ne-au batjocorit țara. Recunoscător, „prătektorul” evreilor, d. G. Călinescu, le-a dat toate onorurile în „Istoria literaturii române”. Iată la ce folosește o catedră universitară, iată ce poate face un profesor universitar.

În 1936,—cu prilejul unei polemici, am arătat cu foare de observație în regulă, că d. Călinescu este un vechi pensionar al ospiciilor de nebuni. Acum văd că este și trădător prin apologia comuniștilor”.

Deci, încă un glas! Încă o înfierare! Și totuși *sfidarea se perpetuează* la Universitatea din Iași, *demența și trădarea* fiind întărite la catedră, de astădată prin decret!! G. A. C.

ANIVERSAREA LUI ARTHUR GOROVEI

În retragerea sa patriarhală dela Fălticeni, d-l Arthur Gorovei, mult veneratul decan al scrisului moldovenesc, a împlinit la 17 Februarie crt., vârsta de 78 ani. Evenimentul a fost amintit de postul de radio-Moldova în seara zilei de 23 Februarie prin conferința documentată a d-lui Bezvișoi, evocând figura atât de interesantă a prozatorului, genealogului și monografului folticean. «Cetatea Moldovei», la aceeași aniversare, are fericirea de a inaugura colaborarea bătrânului academician care, prin crâmpeliul de amintiri ieșene publicat în acest număr, vădește întreaga și nestirbita tinerețe a creațiunii sale. Constatarea este desigur mai înviorătoare decât orice fel de altă urare. G. A. C.

„GÂNDIREA” — „CETATEA MOLDOVEI” — „LUCEAFĂRUL”

În întrevederea avută recent la București cu d-l Nichifor Crainic, printre altele a fulgerat propunerea unei strângeri de rânduri în lumea scriitorilor naționaliști. Înмănunchierea acestei deveniri ar începe printr’o colaborare între mult prețuita revistă bucureșteană „Gândirea” și „Cetatea” noastră, a Moldovenilor. Cu acest prilej, gândul ni s-a îndreptat și la vechea revistă ardelenescă dela Sibiu, „Luceafărul”, care împlinește, după ne-numărate tribulații și popasuri sincopale, respectabila vrâstă de patruzeci de ani, dar în paginile căreia stăruie încă pulsul generos din tâmplele lui Octavian Goga.

Nu cenaclu literar, ci colaborare activă pe ogorul datinei naționale și creștine. Iată gândul nostru. În cursul acestui an chiar, se vor organiza în întreaga țară șezători literare care, invariabil, vor fi deschise printr’o

conferință de cultură românească în vederea unificării și întăririi cugetului național la Românii de pretutindeni.

Deocamdată e numai un gând generos. Il răbojim aici cu nădejdea că în curând va deveni o realitate biruitoare. G. H. C.

CONFERINȚELE DATINEI

Pentru luna Martie s'au anunțat o serie de conferințe cu subiect național și creștin. Astfel, în cursul acestei luni, va conferența la Iași d-l Nichifor Crainic, invitat fiind de I. P. S. Mitropolit Irineu al Moldovei. D-l prof. Gh. A. Cuza va răspunde invitației Asociației Profesorilor Universitari din Chișinău, vorbind în capitala Basarabiei despre „Naționalismul în România, origini și realizări”. Tot în Martie, d-sa va conferența la Bacău despre „Dacia și latinitatea”, pentru a deschide ciclul conferințelor Institutului Italian din acea localitate.

Vine primăvara. Cu dânsa, seninul și lăstunii. C. M.

CONGRESUL CHIRURGIEI DE RĂSBOI

În zilele de 21, 22 și 23 Februarie a avut loc la Iași congresul de chirurgie a războiului. Au participat peste 200 de medici veniți din toată țara, având în frunte pe cei mai distinși specialiști ai Capitalei și provinciilor. Calitatea cât și numărul congresiștilor, a vădit interesul deosebit trezit de această manifestație cu un caracter mai cu seamă utilitar. În strânsă colaborare cu reprezentanții Serviciului Sanitar al Armatei, s-a putut realiza un pas mai departe și deosebit de important în latura intervențiunei chirurgicale pe front. Nenumăratele și documentatele comunicări făcute, au luat forma concretă a rapoartelor către armată. Concluziile științifice întemeiate pe experiențele trecute, vor fi chemate astfel să salveze viața ostașilor noștri atât de necesari zilei de mâine, când va purcede ridicarea unei țări din ruinele fumegânde ale actualului măcel. G. H. C.

NECESITATEA UNUI INSTITUT GENEALOGIC

Trebuința unui Institut genealogic este vădită.

Astăzi, când naționalitatea oricărui individ este cercetată, oricine se întreabă, cu drept cuvânt, cu ce fel de act ar putea să facă dovada că este român?

Dovada aceasta se face cu afirmarea primarului Comunei unde s'a născut individul, că cutare persoană este de origină etnică română.

O dovadă iluzorie, adese ori îndoelnică.

Cu astfel de certificate mulți străini se pot strecura în cetățenia românească.

Acest inconvenient va putea să fie înlăturat de Institutul genealogic.

Nu este vorba de a se stabili că o persoană oarecare se trage din o familie care a trăit pe vremea lui Ștefan cel Mare, de pildă; asemenea fapte se pot stabili pentru anumite persoane, pe bază de documente scrise,

pe care nu orîșicine le poate avea, date fiind vremurile grele prin care am trecut în cursul veacurilor, și nepăsării multora care au considerat ca inutile documentele de familie, pe care străbunii le-au păstrat cu atîta zgîrcenie.

Boierimea, răzășii, țărănimea chiar, cu preoții și învățătorii cari-i reprezintă, au tot interesul de a se înființa, și la noi în România, un Institut genealogic, al cărui bun efect în vor putea aprecia cei întîi.

Artur Gorovel

UN ARTICOL AL LUI „C. STAMATI”

Este un interesant articol apărut în *Notițele Societății de istorie și anti-chități din Odessa*, vol. II, Odessa, 1848—1850, pag. 805 și urm. Articolul e iscălit: C. Stamati. Care Stamati: Cavalerul Costache, sau fiul său, Constantin Stamati-Ciurea (Stamati-Basarabeanu)? Primul s'a născut la 1786, cel de al doilea — la 1828; așa dar, la 1850 era foarte tânăr. De altfel, bătrînul era membru-corespondent al Societății din Odessa, căreia a și trimis—prin vice-președintele Societății, A. S. Sturdza, — o lucrare: *O privire asupra ambelor Dacii: a lui Traian și a lui Aurelian*. A apărut, însă, abia la 1850, (nu la 1848, cum arată greșit mai toți, după P. Draganov, *Bassarabiana*, Chișinău, 1912, p. 197), numai articolul pe care-l discutăm.

Credem, cauza e simplă: bătrînul Stamati nu prea cunoștea limba rusă (B. Hasdeu, *Revista Nouă*, 1888, p. 212). De aceea am afirmat. Acest lucru l-am scris de mult, într'o polemică cu d-na E. Dvoicenco, care atribuia articolul menționat Cavalerului Costache (*Viața și opera lui C. Stamati*, pag. 38, și critica noastră prea vehementă, în *Din trecutul nostru*, Nr. 6, 1934, p. 16). Prof. Ștefan Ciobanu (*Cultura românească în Basarabia sub stăpînirea rusă*, Chișinău, 1923, p. 319), ca și fiul d-sale, Valeriu Ciobanu (în *Revista Fundațiilor Regale*, VIII-IX, 1941, p. 561—581), nu se pot hotărî asupra acestei chestiuni, deoarece nu au la îndemîna cele două texte (prof. Șt. Ciobanu vorbește de cel rusesc, iar V. Ciobanu de cel românesc). D-l V. Ciobanu, luînd cunoștință prea târziu de unele contribuții ale mele la biografia lui C. C. Stamati-Ciurea, citează prea sumar articolul din revista mea: *Din trecutul nostru*, Nr. 15—16, 1935, unde la pag. 12, vorbesc de același articol, amintind de textul său românesc la pag. 33. Acest text românesc a apărut în volumul lui C. C. Stamati-Ciurea: *Resunete din Basarabia*, (Cernăuți, 1898), capitolul, *Carpații, Basarabia și un resunet istoric asupra cetăților ei*. În lucrarea mea, dau un rezumat de patru rînduri, iar A. Zașciuc citează textul rusesc în lucrarea sa: *Regiunea Basarabiei*, (1862, II, pag. 145, 164 și 178). Numai din această comparație reiese clar, că este unul și același articol, încât — deși tânăr — totuși autorul articolul din 1850 este C. C. Stamati-Ciurea. Am avut în biblioteca mea volumul *Notițelor Societății din Odessa*; l-am donat mult regretatului meu profesor N. Iorga, încât îl puteți găsi — mi se pare chiar cu o dedicație a mea — la Biblioteca Institutului pentru studiul Istoriei Universale „N. Iorga”, din București. Iar volumul *Resunete din Basarabia*, se află la nepoata scriitorului Stamati-Ciurea, d-na Maria P.

Economu (Craiova) și la d-l prof. Șt. Ciobanu. E ușor de comparat, ca să se vadă câtă dreptate am avut încă din primele mele afirmații din 1932, *Cuvânt Moldovenesc*, Nr. 29, din 17 Iulie 1932), și mai târziu, dând și Cavalerului Costache Stamati partea lui la alcătuirea acestui articol (*op. cit.* 1934, p. 16). La fel și d. P. V. Haneș (*Scriitori basarabeni*, București, 1936, vol. I, p. 191) atribue greșit articolul menționat Cavalerului C. Stamati. Importanța celor ce le tratez este mare, deoarece astfel se stabilește că bătrânul Stamati nu a publicat nimic rusește. G. Bezvîcont

IARĂȘI HÂRTIA !

După ce am fost siliți să amânăm numărul nostru pe Februarie din cauza lipsei de hârtie, ne vedem în dureroasa situație de a cere și de astădată ertare cititorilor pentru neapariția la zi a revistei. Cauzele rămân aceleași. Deși achitată încă din Septembrie trecut, hârtia refuză să ne vină, și pace. Rugăm deci să fim înțeleși. Războiul cere sacrificii tuturor, și de tot felul. Dacă s'ar cunoaște eroicele demersuri făcute petru a salvarea existența revistei în latura ei materială, am avea desigur nu numai înțelegerea dar și caldă prețuire a celor ce ne urmăresc.

CĂTRE ABONAȚI

Rugăm și pe această cale pe abonații noștri să binevoiască a-și achita restanțele. Ori ce sumă cât de mică, este bine venită în vremurile de astăzi, când greutățile devin tot mai numeroase și împovărătoare. C. M.

RECENZII

Gh. A. Cuza, *Bugeacul*. Editura „Cetatea Moldovei” Iași 1941.

Cartea de „drumuri și popasuri basarabene” a d-lui Gh. A. Cuza face parte din evenimentele literare cele mai de seamă ale anului 1941. Am putea afirma că e chiar unică, dacă ne gândim și la conținut, căci volumul d-lui Cuza prezintă interes nu numai din punct de vedere informativ. Nu e numai o confesiune din cele mai sincere a zbuciumului și trudei prin care a trecut luptătorul, ci, înainte de toate, o carte literară, împletită cu informații geografice, economice, etnice și istorice, o carte care-și trage seva din gloria trecutului resfrânt asupra celor de azi, în colori neguroase—oglindea regretului pentru cele ce nu mai sunt—și adesea în ape de melancolie nesfârșită, ca marea dela picioarele cetății de lângă liman.

Obiceiurile locului, concepția de viață a întregului amalgam de oameni, variatele bogății naturale ce le ascunde Bugeacul, râvnit de-alungul vremii de toate popoarele care l-au cunoscut, își dau întâlnire în cartea d-lui Gheorghe Cuza, care a reușit să îmbine atâtea lucruri disparate într'un tot unitar.

Insemnările de drum, cum le numește cu modestie, autorul, în prefața cărții, au fost „răbojite” în anul 1937 și cuprind material variat, adesea așternut la voia întâmplării ca și drumurile bătute depe marginea cărora au fost adunate, iar justificarea publicării în volum o găsește autorul în faptul că multe din cele văzute și trăite au dispărut sau sunt pe cale de dispariție și deci e bine ca trecutul să nu fie dat uitării.

Lăsăm la o parte faptul că autorul reușește pe deplin să realizeze ceea ce și-a propus, pentru a reveni la afirmația că importanța literară și artistică a volumului nu stă mai prejos de cea practică. Înainte de asta, însă, vom da câteva exemple, pentru justificarea celor afirmate, cu privire la însemnătatea cărții din punctul de vedere exprimat de autor. Iată, de pildă, unul din multele și minunatele tablouri, străbătute „pe calea undelor” :

„Delta își amplifică simfonia sunetelor cu aceea a colorilor. Peste tot zboară păsări ușoare ca fulgii și vrâstate ca un curcubeu. Intre smaragdul tufărișului și cenușiul apei, între galbenul nisipului și seninul cerurilor o nesfârșită gamă de nuanțe joacă în fluturarea penelor de peste ape...

...Scama stârcilor albi își scutură în urmă mult râvnitele egrete. Stârcii gălbui aruncă prin gârlă pumni de aur plini. Stârcii roșcați ca aurora și cei purpurii ca asfințitul potopesc zarea în cataracte de culori neînchipuit de vii. Iar prin această veselă beție a luminilor răsfrânte, pescărușii svârli cărunteța zborului lor repede și bătlanti punctele negre ale obosei lor vâsliri. Mii și mii de țivuri caprițioase izvodesc pe ăa proaspătă a cerului, veșnicia lui Dumnezeu”...

Dar autorul, luat de beția visării, părăsește adesea stilul înflorit, pentru a ne înfățișa icoana altor colțuri de țară :

„Prutul trece scăzut și leneș. Seceta îndelungă i-a domolit vârtejurile și i-a împuținat apele. Altădată, în primăvară, când pornesc zăpoarele, el se răpede turbat peste ostrețele podurilor, răstoarnă porvanele, rupe zăgăzurile și năvălește peste câmpii, departe. Căci Prutu-i schimbător ca toate celelalte ape ale Moldovei. E o vână din trupul ei. În unda lui și-a oglindit neamul soarta. Deaceea-i tulbure ca trecutul, tihnit ca resemnările noastre, sau înebunit de stihiele naturii ca norodul sub băjanii”..

Tot așa, găsim nenumărate informații asupra bogățiilor în cereale, mai ales a grâului, asupra fructelor de tot felul din părțile Tighinei, a pescăriilor și a viței de vie din Cetatea Albă, între care :

...„Varietatea de Șaba este mult mai timpurie decât celelalte. Ajutând și căldurile, ea este culeasă cu o lună mai devreme ca aiurea. La sfârșitul lui Iulie găsim strugurii copti. Recolta se arată minunată. Ciorchine ca niște mâni pline cu boabe de chilimbar, îți oferă pârgul butucilor. Strugurii ca și fructele mari și gustoase. sunt vânduți deadreptul de proprietari, pe un preț de nimic”.

În descrieri admirabile ni se înfățișează fauna deltei și a ținutului Bugeac, iar obiceiurile de astăzi ale locuitorilor sunt explicate cu ajutorul incursiunilor îndrăznețe în domeniul istoriei. Autorul evocă străbunii de dincolo de veacuri, nerămânând cu nimic mai prejos când e vorba de caracterizările de popoare ce locuiesc în Bugeac ca, odinioară, Grigore Ureche în cronica sa. Astfel „Lipovanul e pravoslavnic și trăește cu tot sufletul închinat smerenților”. „Grecu-i pițigătat la suflet ca și la vorbă, dar nu-i vrăjmaș ca jidanul. Acesta-i ceea ce a fost de când lumea, hrăpăreț de ban străin și trădător al gazdei sale. Armeanul, iubitor și el de câștig, rămâne însă devotat căminului unde a aflat ocrotirea după prigoanele nenumărate ce l-au spulberat până la noi”, iar Găgăuții... „sunt bucuroși de oaspeți și-s primitori chiar față de cei din alt neam. Cu Românii în deosebi se împacă de minune. Le plac mult petrecerile, mai ales la vreme de iarnă”...

Bazați pe toate acestea, putem afirma că volumul d-lui Gh. A. Cuza e un monument literar și documentar de mare valoare, îndreptățindu-ne a nu ne sfiți să-l punem alături de „*Descriptio Moldaviae*” a lui Dimitrie Cantemir, cu care are multe puncte de asemănare.

Ceeace-l deosebește însă de cartea marelui înaintaș e avântul liric, în-suflețirea permanentă ce străbate dela prima până la ultima pagină și reali-zările artistice, care fac din „*Bugeacul*”, înainte de toate, o carte beletristică. D-l Gh. A. Cuza s'a dovedit a fi un abil mânuitor al frazei, un bun portre-tist (amintim de portretele lui Aurică Frimu și Grișa Taranov), un mare ta-lent descriptiv și un neîntrecut evocator al trecutului și al amintirilor ce for-mează structura intimă a eului propriu, precum și un veșnic frământat de ză-dărnicia și marea trecere a celor legate de noi. D. Florea-Rariște.

Octav Dessila, *Iubim, început de viață*, Roman, vol. I „Cartea Ro-mânească” Buc. 1941. 503 pag.

A da la lumină în aceste vremuri un volum, și încă unul de mare pro-porție, e un adevărat act de curaj. Războiul.—zice-se—alungă muza. Totuși campania nu l-a înspăimântat pe d-l Octav Dessila, care, scriitor și militar fiind, a parvenit să împerecheze armonic amândouă elementele antinomice în-tr'o ideală coabitatie. Ultima pagină a cărții poartă mențiunea „1940—1941, Iași—Movileni—Novi-Bug”. Sunt localitățile pe unde a hălăduit sprintenul ofițer de cavalerie. Locurile amintite învolbură parcă nouri de praf treziți de copitele escadroanelor, evocă pustietățile răsăritene improscate de ploaia șrapnelelor, trezesc îndepărtatele zări frământate de plesnetul ghiulelelor. Și totuși, paginile acolo scrise, la opaițul întârziatelor bivuacuri, nu poartă ni-mic din tragica înclăștare. Tragedia lor e cea mărunță, cotidiană, a unei lumi tihnite de burghezi, în care sentimentele își desfășoară larg evantaiul sensi-bilităților citadine.

O adolescentă, eleva Dana Boian se entuziasmează mai întâi și apoi se dă suflește cvadragenarului profesor universitar și autor de romane, Necu-lai Brateș. Avântul pasional al eroinei parvine să spalbere rezervele maturi-tății sceptice. Scriitorul care crezuse din început că numai opera îi este pre-țuită ajunge să deslușească un sentiment mai profund, mai uman. El se lasă dus de această vâltoare a energiei tinerești.

Trebue să recunoaștem,—tema nu este nouă. O întâlnim și în *Lorelei*-ul lui Ionel Teodoreanu. Dar, în opera de artă, nu tema ci factura contează. D-l Octav Dessila a izbutit ca dintr'un vechi fir călăuzitor să brodeze o gamă variată de fine arabescuri, impregnând și acestei opere nota puterniciei sale personalități. Armonia compoziției, siluetele personajilor ce se conturează singure, ca Venus Anadiomene, din spuma subtililor dialoguri, metafora fa-cilă, stilul descriptiv atât de caracteristic povestitorilor moldoveni,—sunt câ-teva din calitățile care asigură autorului un loc fruntaș în scrisul nostru con-temporan.

Așteptăm cu nerăbdare volumul al doilea. Căci deocamdată romanul Danei și a lui Neculai Brateș a poposit pe pragul logodnei lor. Suntem curioși de a afla soluțiunea unui proces sufletesc care până acum s'a desbătut mai ales în cutele adânci ale intimismului. Focurile subterane au o suță și una de feluri de a se exterioriza. Singur creatorul lor le îndrumează devenirile fie spre seismele catastrofice, fie către splendidele artificii străfulgerând înălfimile. G. A. C.

Petru Iroaie, *Omenia românească*, București, 1941.

Studiul de față, bazat pe cercetarea folklorului sub aspectul sufletescului, vine să ne elucideze o problemă de specific românesc: *Omenia*, problemă creonată și de alți cercetători (printre care e cazul să-l cităm și pe d-l U. Soricu, neglijat de autor), dar nelămurită pe deplin până la lucrarea d-lui Iroaie.

Originalitatea stă în definirea *omeniei* ca un fenomen pur românesc și al deducției legii naționalismului din chiar acest concept.

Omul de omenie e o inobilare de sens, omul care tinde spre idealitate, așa cum l-a prins și Goga :

Atunce împăcat cu rostul
Acestei lumi deșarte,
Să mor, să-mi zică satu 'ntreg
Un : Dumnezeu să-l ierte !
Iar popii nostru 'ntâmplător,
Vre-un oaspe-atunci să-i vie :
Pe cine 'ngropi, părinte, azi ?
— Pe-un om de omenie !

Omenia e propriu zis o gamă cu tonalități bine armonizate și n'o dobândim numai prin educație, ci și prin naștere : „vița”. Ea presupune simț realist, sobrietate, hărnicie. Munca e o necesitate a omeniei ; de aceea când străinii ne-au detestat munca, s'au produs adevărate revirimente sociale.

În omente sufletul domină trupul, însemnând mai mult decât vechiul *kolon k'agatôn* (binele și frumosul), deoarece presupune : grație, așezare, distincție, acțiune, înțelegere, moralitate ; deci o profundă valoare umană.

Îngăduința e o altă formă de manifestare a omeniei, dar nu îngăduință până la exces : am știut totdeauna să nu-i dăm „nas lui Ivan”. Ba mai mult : am știut să facem diferența între oameni și oameni, și străini și străini. Nu-i de mirare că cele mai pornite accente le are poporul față de jidani și nu-i iarăși de mirare că e același Ivan, fără obraz, este înfierat de dictonul popular.

Așadar, chiar dacă ospitalitatea și cinstirea e lege a firii la noi, n'am pregetat ca să fim circumspecți cu *neoamenii*. De aici derivă legea naționalismului românesc, de resursă instinctuală aproape, care știe să facă netă deosebire între străini și rumâni, care-s solidari sufletește prin omenie.

Când gama omeniei întrece portativul sufletesc, avem extreme detestabile : *mojicie*, *figănie*, *cânie*. Și cât de plastic l-a denumit țăranul pe neom : *om câner* !

Popoarele vecine recunosc această calitate sufletească a noastră prin cel mai veridic document: *folklorul*, nescris de personalități interesate. Iată *cumsecădenia* valahă cântată de străini:

Adio, adio, țară polonă,
Te parăsesc:
Mă voi duce în Valahia,
Unde trăiesc oameni nu tatari:
Ei îmi vor întinde repede mâna...

Călătorii și cercetătorii străini fac elogiul aceleiași omenii românești.

Ne găsim dar în fața unui fenomen pur românesc, care, ca și celelalte aspecte ale specificului, evidențiază nobilitate de suflet. Prin aceasta lucrarea de față se situează pe linia studiilor făcute de A. C. Cuza sau Lucian Blaga.

Bogăția informațiilor și mulțimea studiilor cercetate cu acest prilej, sunt un merit deosebit al lucrării d-lui Iroale, care, cu acest prilej, ne-a „omenit” cu un valoros studiu. Constantin Vârtej.

Gândirea, București, Anu XXI, Nr. 1, Ianuarie 1942.

Mult apreciată revistă bucureșteană purcede în cel de-al treilea deceniu de existență cu numărul pe Ianuarie închinat «*ideei creștine în istorie*». Și cum de drept, animatorul și directorul publicației, d-l prof. univ. Nichifor Crainic, face primul pas în noul an, cu o strălucită dizertație, — *Providența în istorie*. După cum o anunță subtitlul, e *prelegerea inaugurală* rostită de d-sa la Facultatea de Teologie din București. Dar, peste și poate chiar în afară de elementul didactic, expunerea esențează întreaga concepție a scriitorului și operei sale. Poetul care altădată a izbutit să deslușească splendida ecloziune dumnezească în fenomenele legate de glia băstinașă, s'a simțit dator, odată ajuns pe culmile scrutarilor filozofice, să caute urmele vrerilor cerești în largul ritm al evoluției popoarelor. În lumea realităților istoriei, d-l Nichifor Crainic rămâne poet în impecabilitatea formei, dar și mai presus de toate, un gânditor teolog. Pentru d-sa, «teologia este și trebuie să fie o știință permanent actuală prin obligația și prin năzuința de a lămuri din mișcările sufletului omenesc și din mișcările neamurilor în istorie, liniile augustei griji a lui Dumnezeu pentru faptele sale». Ca o consecință logică, d-sa se lasă dus către *teologia politică*.

Pornind dela Eusebiu de Caesarea și dela Fericitul Augustin, d-l Crainic ne arată că teologia politică, în esența ei nemărturisită, există încă de mult. Numai numele îl este recent. Pentru Eusebiu, *orbis romana* a păgânului Octavian August a adus răspândirea creștinismului prin unificarea lumii antice sub acria imperială. Tot așa, barbarii din Răsărit ale căror năvăliri pâruse din început nimicitoare creștinătății, s'au contopit cu ritmul civilizației ei, aducându-i mai întâi altoiul înorțitor și apoi mărturia cruciadelor. Așa dar, căile negațiunii chiar, au fost întotdeauna numai aparente, ducând în cele din urmă la biruința Proniei: «Povestea bătrânului Iov, această străveche jucărie divină, se proiectează, sub arcul imens al istoriei universale, ca un simbol permanent al Providenței». Ea ne poate aduce surprize, nu însă și dezamăgiri. Din «a-

ceste surprize epocale», face parte Mussolini care «a înfrânt așa zisele legi ale evoluției sociale». Deasemeni Adolf Hitler. Uitănd de unele năzuințe către o religie pur germanică, Național-Socialismul a pornit lupta pentru salvarea civilizației creștine de bolșevism, ridicând altarele lui Christos și redând cultului său bisericile transformate până ieri în grajduri.

D-l Crainic se ridică vehement împotriva concepției materialiste a marxismului. Din «laicul pulverizator al revoluției franceze», se trag progeniturile degenerare ale comunismului și bolșevismului. Concepției eminamente iudaice a marxismului, îi se opune spiritualitatea avântată a creștinismului. Căci ea nu rezumă viața la cauzalitățile biologice ci întuește voința superioară a divinității.

D-l Crainic trece apoi la preocupările contemporane, definind rațiunea de-a fi a Europei de mâne. Ea nu va prezenta «un sincretism grotesc sau un mozaic cosmopolit», ci o conștiință unică a patrimoniilor naționale. Notele comune ale colaborării popoarelor europene nu exclud pe cele specifice fiecărui popor în parte. Cele specifice sunt «de adâncime biologică». «Cele comune sunt de înălțime spirituală și se referă la tradiția cultural — religioasă a continentului, plus contribuția spirituală a fiecărui popor». Cuvintele înaripate capătă de astădată valoare de dogmă. Ele ne duc la enunțarea anterioară, de acum 40 de ani în urmă, a profesorului A. C. Cuza, — «*Naționalitatea este puterea creatoare a culturii umane, — cultura, puterea creatoare a naționalității*».

În paginile d-lui Crainic e așternută nu numai o glosă. Ele cuprind un îndreptar ideologic, puternic ca și adevărul pe care se întemeiază. Ca pretutindeni în opera sa, scriitorul vede degetul lui Dumnezeu peste viermuirea omenească. Imperativele Providenței divine de Dânsa singură cunoscute, rămân să fie deabia târziu de tot deslușite de miopiile noastre revrednice. Paginile sunt mai ales reconfortante. Căci avânturile mistice, poposind în lumea devenirilor politice, aduc turburei desfășurări acumnice o viziune de mângâietoare lumină.

În bine-cunoscuta sa ținută clasică, desăvârșitul poet care este d-l Vasile Voiculescu, publică un vers de fierbinte inspirație creștină, — *In orice rugăciune. Reținem în deosebi:*

«In drum spre mănăstirea dintr'un gând,

Stă Cineva acolo și așteaptă.

Nu vine nimeni, urcă doar suspin.

Toți uneltesc să-l strâmbe voia dreaptă,

Un scâncet să dărâme un destin».

Mai semnează proză și versuri, cronice literare și dramatice, domnii Pan M. Vizirescu, Petre Paulescu, Nicolae Roșu, Dragoș Protopopescu etc.

Suntem recunoscători d-lui Crainic pentru cuvintele calde ce ni le adresează. Dar, fără intenții polemice și în curat duh crnștinesc, ne apărăm de dojana «sterilității din trecut». De pe urma cuzismului n'a rămas nici un ziar și nici o revistă de seamă?! Dar dacă n'ar fi să menționăm decât *Apărarea*

Națională, ctitorită de A. C. Cuza și neuitatul profesor Paulescu, dusă apoi de direcția noastră până în cel de-al treisprezecelea an de apariție,— și încă am dovedi contrariul. Dealtfel, la acest ziar a colaborat chiar și d-l Nechifor Crainic. Ceea ce ni se poate imputa, nouă «cuziștilor», e că activitatea ni-a fost prea redusă pe tărâmul scrisului. Și o recunoaștem cu toată francheța. Dar nu trebuie să se uite că ne-am risipit cei mai scumpi ani ai tinereții pe drumurile mari și fără odihnă ale propagandei prin țară. În timp ce alții scriau noi duceam opaițul trezirii conștiinței naționale acolo unde flacăra «Gândirei» de pildă ar fi fost prea orbitoare. Neobosiți, am făcut să scapere *cuvântul* prin besnele indiferentismului citadin și agramatismului dela sate venind în ajutorul slovei scrise ce nu vroia sau nu putea fi înțeleasă. Și am pregătit astfel ziua enunțărilor desrobitoare ale prezentului.

Întâi a fost propovăduirea, — după aceea, scriptura. Deabia acum, când istovul nostru de eri a prins să dea roadele mult râvnite, cutezăm și noi să ne odihnim la o masă de scris, pentru a recâștiga ce se va mai putea din timpul irosit jertfelnic pe altarul neamului. G. A. C.

Convorbiri Literare. Noembrie-Decembrie 1941.

Un frumos volum de 300 pagini încheie anul apariției regulate, a vechii tribune junimiste „Convorbiri Literare”. În aceste clipe pline de încercări, înimosul conducător al revistei, d. I. E. Torouțiu, caută nici să nu se observe greutățile prin care trec publicațiile noastre. Revista se deschide cu două articole ale îndrumătorilor gândirii noastre, d-nii C. Rădulescu-Motru și I. Petrovici. D-l Traian Săvulescu vorbește despre Academia Română și progresul științific. Despre „Destin românesc” scrie d. P. P. Panaitescu. Urmează fragmentul de roman: „Vâltoarea”, de d. I. Agârbiceanu. O frumoasă descriere, de I. Găvănescul: „Prin munții Moldovei”. Despre folklor scriu Ovidiu Papadima și D. A. Vasiliu, iar Laura Dragomirescu, Victor Morariu și Liviu Marian aduc câteva traduceri din literatura germană. D-l Ion Gane vorbește despre reminiscențe din „Arghir și Elena” în „Nunta Zamfirii” de Coșbuc. „O nouă versiune italiană din Eminescu”, iscălește Ștefan Cuciureanu, iar d. Torouțiu continuă eruditele sale studii asupra edițiilor critice Eminescu. O pagină comemorativă e dedicată unui fiu al Folticenilor, gazetarul Vasile Savel, dela a cărui moarte se împlinesc zece ani; iscălesc amintiri N. Dunăreanu și S. Popovici. Despre doi junimiști din Basarabia: Nicu Cassu și D. Crăciunescu, publică un material important G. Bezviconi. Părintele P. Savin ne-aduce aminte de împlinirea a 20 de ani dela moartea folkloristului Tudor Pamfile.

Revista e dedicată confrăților scriitori căzuți la datorie: Florin Niculescu, Ion Chiriuc, Ionel Țurcan și George Valda. O pagină nouă vorbește de lupta „pentru biruința Crucii și întregirea neamului”. Versurile iscălesc d-nii G. Murnu, V. Voiculescu, G. Voevodica, E. Giurgiuca, G. Tutoveanu, T. Munteanu, de pe front, d. Iov, Octav Sargețiu, Ronsarda Castro, Sergiu Grosu ș. a. La „Cronica Literară”, d. Mihail Ilovici vorbește despre lucrarea directorului revistei noastre, d. prof. G. A. Cuza, „Frankfurt, Cetatea antifudaismului mondial”. Extragem următoarele rânduri:

„Desbaterile congresului internațional antisemit dele Frankfurt am Mein, pe care energicul comandant al ideilor lui A. C. Cuza le relatează cu so-

brietate în desvoltata dare de seamă pe care o face, ne întărește convingerea că d. Gheorghe Cuza nu este numai un poet distins și un admirabil mănutor al formelor fixe, ci și un priceput comentator al ideilor rasiale germane, precum și un ideolog al metodelor politice de rezolvare a problemelor jidovești în Europa. În felul acesta se poate constata cu certitudine cum că profesorul de Drept Roman dela Universitatea din Iași umblă cu prestigiu și competență pe căile spinoase ale naționalismului adevărat, apărat cu dărzenie timp de o jumătate de secol de ilustrul său părinte, d. prof. A. C. Cuza. Pe noi, cei care îi iubim intransigența și-i stimăm conduita morală și națională, ne bucură această constatare și ne face să fim siguri de izbânda idealurilor naționaliste, în care ne-am învățat să credem, ca în puritatea sufletului lui A. C. Cuza."

I. Țurculescu.

BIBLIOGRAFIE

CĂRȚI

S. Mehedinți, „Rumänien an der Ostgrenze Europas“, Dacia-Bücher, București, 1941.

G. I. Brătianu, „Die geschichtliche Mission Ungarns“, Dacia-Bücher, Buc. 1941.

Silviu Dragomir, „Die siebenbürgische Frage“, Dacia-Bücher, Buc., 1941.

I. Lupaș, „Siebenbürgen, das Hertz des Rumänischen Lebensraumes“, Dacia-B. Buc. 1941.

G. Vâlsan, „Die Karpaten, Wiege des Rumänentums“, Dacia-B. Buc. 1941.

Dr. Sabin Manuilă, „Antwort an Herrn Tibor Eckhard“, Dacia-Bücher, București, 1941.

Zenobius Păclișanu, „Was heisst ungarische Nationalität? Wie man Ungar werden konnte“, Dacia-Bücher, Bucureati, 1941.

Leca Morariu, „Astra Bucovinei“. Cernăuți, 1941.

Leca Morariu, „Țara scaunelor de Domnie“, Cernăuți, 1941.

Ștefan Meteș, „Din scrisorile lui Gh. Sion, Vlața și activitatea sa“, Sibiu 1941.

Petru Comarnescu, „Virtuțile sufletului basarabean“, Buc. 1941.

Valentin Gr. Chelaru, „Influențe literare românești în opera dramaturgului bulgar Dobri P. Voïnikov, vol. I, Cartea Românească, Buc. 1941.

Ronsarda Castro, „Opal“. versuri, Convorbiri literare, Buc 1941.

C. A. Munteanu, „Caravana Luminelor“, Iași, 1941.

I. Ch. Severeanu, „Flori caligrafice“, sonete, ed. „Țara“, Sibiu, 1942.

Marcel Romanescu, „O jupâniță olteană în preajma veacului XVIII“, Ramuri, Craiova, 1941.

Marcel Romanescu, „Zeta și primele tipăriți românești“, Ramuri-Craiova, 1941.

N. N. Munteanu, „Nuvela și romanul românesc peste hotare“, Sibiu, 1942.

Vladimir Sciurevici, „Contribuțiuni la didactica Matematicii“, fasc. 1, Iași, 1942.

N. Moșoc-Epureanu, „Un imperativ al vremii“, Iași, Secția genealogică, 1942.

Aurel Tudor, „Toamnă bucovineană“, Cernăuți, 1942.

REVISTE

DIN STRĂINĂTATE

Die Kunst im Deutschen Reich, Berlin. an V, ed. B. nr. 12, Decembrie, 1941.

Deutschland, Berlin, an VIII, nr. 17, Decembrie, 1941.

Europa Nouă, Berlin, an IV, nr. 113, 114, 115, Ianuar-Februar, 1942.

Serviciul Mondial, Frankfurt a. M. an.

II, nr. 22, 23-24, 15 Nov., 1 Dec.—15 Dec. 1941.

Service Mondial, Frankfurt a. M. an II, nr. 23, 24. 1 Dec.—15 Dec. 1945.

Il libro Italiano nel Mondo, Roma, an. II, nr. 4, 1942.

DIN ȚARĂ

Gândirea, București, An. XXI, Nr. 1. Ianuarie 1942. Director, Nichifor Crainic, *Revista Fundațiilor Regale*. București, An. IX, Nr. 1 și 2, Ianuarie și Februarie 1942.

Convorbiri Literare, București, Anu, LXXIV, Nr. 11-12, Noembrie Decembrie, 1942, Director I. E. Torouțiu.

Luceafărul, Sibiu, Seria nouă, An. II, Ianuarie și Februarie 1942.

Muncitorul Național Român, București, An. IV, Nr. 8, Ianuarie, 1942, Director Pan M. Vizirescu.

Mitropolia Moldovei, Iași, An. XVII, Nr. 11 și 12, Sept.-Noembrie și Decembrie 1942, sub patronajul I. P. S. Irineu.

Viața Basarabiei, București, An. XI, Nr. 1, Ianuarie 1942. Director, Panteimon Halipa.

Făt Frumos, Cernăuți, An. XVI, Nr. 1, 2, 3, 4, și 5, Ianuarie-Octombrie 1941. Director Leca Morariu,

Buletinul Institutului Român din Sofia, București An. I, Nr. 1, 1941. Director Gavril Barbul.

Mihail Eminescu, Cernăuți, Anu XI și XII, 1941-1942. Director, Leca Morariu.

Păstorul Tutovei, Bârlad, An. IV, Nr. 5-6, 7-8, 9-10, Mai Dec. 1941. Președinte Protoereu Gr. A. Dimitriu.

Comunicări, Buletinul de Istoria Românilor, Iași, Nr. 1, 1941. Dir. prof. univ. I. Mînea.

Luminătorii, Iași, An. VI, Nr. 1 și 2 Ianuarie și Februarie, 1942. Dir. N. Priseciuc.

Frământări, Bacău, An. IV Nr. 1-4, Oct.-Ian. 1941-1942. Director Gh. Ionescu.

Tinerețe, Iași, An. V, Nr. 6, Dec. 1941. Director, prof. I. Stoian.

Almanahul Muncii Românești pentru 1942 București.

ZIARE

Frankfurter Zeitung, Frankfurt a. M. An. XXXVI, 1942.

Südost-Echo, Viena, An. XXII, 1942.

Moldova Creștină, Iași, An. I, Nr. 1-5, Ianuarie și Februarie 1942.

Tribuna Tineretului, București, An. VI, Nr. 125, 126, 127, 128, 18 Ian.-8 Februarie 1942.

Țara, Sibiu, An. II, Director Griore Popa.

Gazeta Comerțului, București, An. XIII, 1942, Director, A. C. Cusin.

Gazeta Țării, București, An. II, 1942, Director, George Gregorian.

Transnistria, București, An. I, 1942.

Țara Voevozielor, Focșani, An. XI, 1942.

Vocea Tutovei, Bârlad, An. LI, 1942.

Biruința, Timișoara, An. X, 1942.

Vizitați SLĂNICUL MOLDOVEI!

Stațiunea Slănic Moldova, proprietatea Epitropiei Sf. Spiridon din Iași, este situată în jud. Bacău, la 18 km. de Tg. Ocna, în bazinul Slănicului, având o altitudine de peste 500 metri. Este cea mai renumită stațiune de băi și ape minerale din țară.

Această stațiune se află așezată la poalele munților, în una din cele mai frumoase poziții ale Carpaților, bucurându-se de un climat dulce. În general, în Slănicul Moldovei, avem o vară plăcută, puțin răcoroasă față de arșița dogoritoare din regiunile de șes și deluroase și nici iarna nu e atât de aspră. Precipitațiunile sunt relativ puține în cele 3 luni de vară și de cură.

Stațiunea Slănic, cu cele mai vaste posibilități de cură și tratament din țară, posedă ape minerale renumite, fiind indicată în bolile de ficat, boli de stomac, de intestine și de nutriție. În această stațiune se găsesc ape minerale de băut, ape minerale pentru inhalatii și pulverizații pentru balneo-terapie, băi de acid carbonic, hidroterapie, institut de fizioterapie, etc. În inhalatorul acestei stațiuni, se tratează bolile aparatului respirator ca : astm, bronșite, etc.

Slănicul mai oferă vizitatorilor și numeroase distracții: cinema, teatru, bibliotecă, sală de dans, orchestră, diferite sporturi, (tenis și pescuit), precum și excursiuni în împrejurimile minunate ale stațiunii.

În această stațiune se găsesc numeroase vile, hoteluri și restaurante de primul rang.

Un repaus în stațiune este indicat și reconfortant, ape minerale cu minunate efecte, altitudine potrivită și o climă dulce, iată ce oferă Slănicul vizitatorilor săi.

Distanța Tg. Ocna—Slănic se parcurge cu autobuzele C. F. R., pe o șosea de un pitoresc minunat, prin cheile Slănicului. Toată valea e strânsă între munți uriași, iar uștulul se armonizează cu frumosul. Epitropia Sf. Spiridon n'a cruțat niciun sacrificiu pentru a desăvârși cu tot confortul acest cuib de liniște, sănătate și voie bună.

Vizitați Slănicul Moldovei. Stațiunea este deschisă între 1 Iunie—1 Octombrie ; în lunile Iunie și Septembrie se acordă reducere la toate taxele.

Preferați Slănicul Moldovei, celorlalte stațiuni !

COMERCIALA FARMACEUTICĂ

SOCIETATE ANONIMĂ ROMÂNĂ

BUCUREȘTI

STRADA GENERAL BERTHELOT Nr. 39

Telefon 5-05-89

Telefon 5-12-68

DEPOZIT DE MEDICA-
MENTE ȘI CHIMICALE,
ULEIURI ETERICE
PENTRU PARFUMERIE
ȘI SCOPURI COMES-
TIBILE, FIOLAJE

REPREZENTANȚE PENTRU ROMÂNIA A FABRICILOR:
DEUTSCHE KABELWERKE A. G., BERLIN; CAUCIUCĂRIE
MEDICINALĂ GEHE & Co., A. G., DRESDEN;
SPECIALITĂȚI FARMACEUTICE

COLECȚIA „CETĂȚII MOLDOVEI”

- Ștefan Berechet, *Care din trei*, trad. din Cehov.
Gh. Bezviconi, *Roirea familiilor românești peste Nistru*.
Gh. A. Cuza, *Frankfurt, Cetatea antiiudaismului mondial*, (epuizat).
Gh. A. Cuza, *Cuza-Goga, O înfrățire ideală*, (ed. II-a), 10 lei.
Gh. A. Cuza, *Prin Tighina și Cetatea-Albă*, 60 lei.
I. G. Loghin, *M. Eminescu și provinciile desrobite*.
I. Florea-Rariște, *Rătăcire prin vis*, (versuri).
C. Martiniuc, *Moldova de Sus*.
Ion G. Savin, *Mitropolitul Movilă și Sinodul dela Iași*.
Marga Mateescu, *Assisi, cetatea Sf. Francisc*.
Ion G. Savin, *Religia creștină — formă fundamentală a civilizației și culturii române*.
Gh. A. Cuza, *Profanare scelerată sau act de demență. (Cazul Gh. Călinescu)*.
Petru Iroaie, *Natură și sens popular românesc*.
G. Bezviconi, *Costache Negruzzi scriitor basarabean*.
-

A apărut în Editura „Cetatea Moldovei” :

BUGEACUL

DRUMURI ȘI POPASURI BASARABENE

DE

GH. A. CUZA

